

ERTON G. SHERWOOD HUNTER

ΚΗΔΕΙΑ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1901

Η ΠΕΘΑΜΜΕΝΗ ΚΟΡΗ

ΣΤΟ ΜΑΡΑΜΜΕΝΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΤΗΣ

*Τὴν ἴδια τύχη ἐλάβαμε,
Λουλοῦδι ἄγνό, κ' οἱ δύο·
Ἐμὲ σὲ μνήμα ἐκλείσανε,
Καὶ σένα σὲ βιβλίο.*

*Μὴν, ἀκριβό μου, θλίβεσαι,
Καὶ μοναχὰ στοχάσου
Ποῦ ἄλλοῦ ἢ ψυχὴ μου ἐπέταξε
Κ' ἡ ὠραία μοσχοβολιά σου.*

*Σὰν ἕνας κλαίη, ποτίζοντας
Τοῦ τάφου μου τὸ χῶμα,
Λέω πῶς δροσιὰ μαγιάτικη
Μὲ ἀναγαλλιᾶζει ἀκόμα.*

Τὰ μαραμμένα φύλλα σου
 Ἄν ὁ θλιμμένος ράνη,
 Θὰ σὲ ζηλέψουν τ' ἀφθαρτία
 Ποῦ ἐπῆρα γιὰ στεφάνι.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

ΓΑΒΡΙΕΛΛΑ ΡΕΖΑΝ

Τὴν διηγῆθησαν πολλοὶ καὶ τὴν ἐπανέλαβον κατὰ κόρον ἄλλοι, τὴν ἀνάμνησιν ἐκείνην τῆς ἰσχνῆς καὶ ἀναιμικῆς καὶ σχεδὸν ἀσχήμου μικρᾶς, ἢ ὁποῖα κρυμμένη ὀπίσω ἀπὸ μίαν γωνίαν τοῦ θεάτρου, ἐπερίμενε νὰ ἐξέλθουν οἱ ἠθοποιοὶ διὰ νὰ τοὺς θαυμάσῃ, ἀφοῦ δὲν εἰμποροῦσε νὰ τοὺς θαυμάσῃ εἰς τὴν σκηνήν. Καὶ τὴν διηγῆθησαν τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μετὸν πόθον τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος καὶ πρὸ πάντων ὁ χρονογράφος, ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν καὶ νὰ τὸ συνδέσῃ μετὸ παρὸν, καὶ ν' ἀνακαλύψῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰς μίαν περασμένην ἐποχὴν προσεμάντευεν ἀσφαλῶς τὴν λάμπιν τοῦ παρόντος.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι κάθε προφητεία ἢ ὁποῖα θὰ ἐρρίπατο μεγαλοφώνως ὑπὲρ ἐνὸς λαμπροῦ μέλλοντος, εἰμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ παρακινδυνευμένη. Ἡ Γαβριέλλα Ρεζάν, ἀπὸ τὸν πόθον τῆς καὶ ἀπὸ μίαν νευρικὴν ὑπερευαισθησίαν ἀνυπολόγιστον, δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο τὸ ὁποῖον νὰ ἠδύνατο νὰ τῆς ἐγγυηθῇ μελλούσας ἐπιτυχίας. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἄλλως τε τὸ ἀπέδειξε. Καὶ εἰς τὸ Vaudeville καὶ εἰς τὸ Ambigu ἡ ἐπιτυχία ἀργεῖ νὰ τῆς προσμεδιάσῃ καὶ ἡ κριτικὴ δείκνυται συχνὰ ὑπερμέτρως αὐστηρά. σκληρὰ σχεδόν, εἰς τὴν μικρὰν παρέρσαστον ἢ ὁποῖα περὶ ἀπὸ ρόλου εἰς ρόλον χωρὶς νὰ σταματήσῃ κάποιου, χωρὶς ν' ἀφήσῃ πονηρὰ τὰ ἴχνη τῆς. Ὁ Ἄρνόλδος Μορτιέ μάλιστα, μετὸν διορατικότητά των κριτικῶν, ἢ ὁποῖα εἰς ἐννενηντα πέντε περιπτώσεις ἐπὶ τῶν ἑκατὸν, διαφεύδεται πανηγυρικῶς, δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ εἶπῃ ὅτι δὲν τοῦ ἔλεγεν ἀπολύτως τίποτε τὸ ἀσθενικὸν ἐκεῖνο πλάσμα τὸ ὁποῖον μάλιστα μετὰ τὴν πρώτην οἰκονο-

μικὴν ἐδεξίαν, τὴν παρακολουθοῦσαν τὴν ἐπιτυχίαν, ἤρχισε νὰ χάνῃ τὸ μόνον τῆς καλλιτεχνικῶν προτέρημα, τὴν ἰσχνότητά τῆς

Ἀπὸ τὴν πρώτην ὁμῶς ἐποχὴν τοῦ θεάτρου Vaudeville ἐμεσολάβησαν σχεδὸν εἴκοσι ἔτη, καὶ ἡ ἐπιτυχία εἰς τὸ μεταξύ, ἢ ἐπιτυχία ἢ ἀνυπότακτος, ἢ φεύγουσα ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν κνηγοῦν, ἔδαμάσθη καὶ κατέστη ὑποχείριος. Ἄν ἐλιποτύπησεν ἢ ἰσχνότης τὴν ὁποῖαν ἐθεώρουν οἱ κριτικοὶ μίαν μικρὰν ἐγγύησιν, ἐτονώθη ὁ πόθος καὶ ἐκρατύνθη ὁ ἔρωσ τῆς σκηνῆς. Καὶ μετὸν πόθον καὶ μετὸν ἔρωτα δὲν παλαίει ἀποτελεσματικῶς πάντοτε ἡ ἐπιτυχία. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κοινὸν καλαίσθητον καὶ δύσκολον μέχρι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ πεισθῇ, δὲν ἐφειδωλεύθη πλέον τὸν θαυμασμόν του.

Μία φιλολογία θεατρική, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θηγνύουσα τὰ δεσμὰ τοῦ κλασικισμοῦ, μὴ φιλοδοξοῦσα νὰ ὑψώσῃ τὸ θέατρον ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ἀρκουμένη νὰ τὸ φέρῃ παράπλευρον τῆς πραγματικότητος, ἤρχισε νὰ κατακλύζῃ τὴν σκηνήν. Οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου ἐφιλοδόξησαν τὴν δημιουργίαν ἐνὸς νέου εἴδους. Ἀπέναντι τοῦ κλοιοῦ τῆς φιλολογίας τοῦ Βορρά ὁ ὁποῖος σφίγγει καθ' ἡμέραν στενώτερον τὰς παλαιὰς ἐξηγλημένας φιλολογίας, ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ νεωτερίσουν. ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς λογικότητος, νὰ ὑψωθοῦν ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ πιθανοῦ, τοῦ δυνατοῦ, τοῦ διαυγοῦς. Χωρὶς ν' ἀπομακρύνουν μετὰ φρίκην καὶ ἀγανάκτησιν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ρωμαλέων νεωτεριστῶν, ἠθέλησαν νὰ δημιουργήσουν τὸ

ΓΑΒΡΙΕΛΛΑ ΡΕΖΑΝ

ιδιόν των θεάτρων, λεπτότατα διαφέρουν εκείνου, ή μάλλον διαφέρουν εκείνου κατά την λεπτότητα. Καί ἐγεννήθη τὸ Παρισινόν εἶδος.

Αὐτοῦ τοῦ Παρισινοῦ εἶδους, αὐτῆς τῆς λεπτοτάτης παραλλαγῆς τῆς θεατρικῆς φιλολογίας, ἡ ὁποία ἐξαπλοῦται σιγὰ σιγὰ εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς πνευματικῆς ὑψηλίου, ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν σκηνὴν θεωρεῖται σήμερον ἡ Γαβριέλλα Ρεζάν.

Τὸ εἶδος αὐτὸ διὰ τὴν σκηνὴν εἶναι τὸ καθ' ὑπερβολὴν δύσκολον· ἡ λεπτότης τῆς ὑποκρίσεως ἔρχεται εἰς τὸ ἄκρον ἀντίθετον τῆς τραγικῆς μεγαλοπρεπείας τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ δράματος τῶν παλαιότερων ἐποχῶν. Εἰς αὐτὰ ὁ καλλιτέχνης ἦτο ἔξω τῆς ζωῆς καὶ δὲν τὸ ἔκρυπτεν. Εἰς τὸ λεπτὸν Παρισινὸν δράμα, πρέπει νὰ εἶναι ἐντὸς τῆς ζωῆς, νὰ μὴν ἀπομακρύνεται κατὰ βῆμα ἀπὸ αὐτῆς ἐνῶ συγχρόνως εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν λεπτύνη, νὰ τὴν ὑψώνη, νὰ τὴν ἐξωραϊζῇ. Χρειαζέται ἐπομένως ὑπερβολικὸν τὸ τάλαντον, καὶ ὑπέρλεπτον τὸ πνεῦμα, καὶ αἱ πτήσεις, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχον πτήσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάζονται μετρημένα, προδιαγεγραμμένα, περασμένα καλὰ ἀπὸ τὸν μῦλον τῆς ψυχῆς.

Αὐτὸ κατώρθωσεν ἕως τῶρα ἡ Ρεζάν καὶ εἰς αὐτὸ ὀφείλει τὴν φήμην της. Ἡ ὑπόκρισις της κατοπτρίζει μίαν κοινωνίαν καὶ μίαν ἐποχὴν. Τὴν κοινωνίαν ὅμως εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν καὶ τὴν ἐποχὴν τὴν ὁποίαν διερχόμεθα. Καὶ ὁ θεατῆς ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ ἐλεγκτῆς συγχρόνως, ἐλεγκτῆς πραγμάτων τὰ ὁποῖα γνωρίζει, ὑποκρίσεως τῆς ὁποίας τὰ πρωτότυπα ἔχει καθημερινῶς ἐνώπιόν του, ἐρμηνείας τὴν ὁποίαν πραγματικῶς αἰσθάνεται — ἀφ' οὗ δὲν μεσολαβοῦν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λογιεῖου αἰῶνος συμβάντων ἢ ἰδεῶν αἰώνων, — ὁ θεατῆς λοιπὸν εἶναι τὸ δυσκολώτερον εἶδος τοῦ θεατοῦ, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ὀνειροπολήσῃ κριτὴν τοῦ ἀληθινῆς σκηνοῦχος τῆς τέχνης.

Εἶναι δύσκολον καὶ ἐπίπονον ἀλλὰ καὶ ἀνωφελές νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὴν Παρισινὴν ἀριστοτέχνηδι διὰ μέσου τῶν ῥόλων τοὺς ὁποῖους ἐδημιούργησε καὶ τῶν ἔργων εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωκε τὴν ζωὴν καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς εὐφυΐας της.

Διὰ μέσου ὄλων τῶν προσώπων, τῶν ποιητικῶν κατὰ τὴν τάξιν, κατὰ τὸ πνεῦμα, κατὰ τὴν θέσιν ἐν τῷ ἔργῳ, ἐνομένων ὅμως ὄλων μετὰ τὸ αὐτὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἡ

Ρεζάν περιέφερε τὴν χάριν τῆς ἐξιδανικευμένης ὀλίγον, ἀλλὰ εὐρύτατα φυσικῆς τῆς ὑποκρίσεως. Ἐπειτα ἀπὸ μίαν διαβόλημένην ὑπηρετρίαν εἰς τὴν «Φανὴν Ἀἴρη», — ὑπηρετρίαν ἢ ὁποία παρουσίασε τὸν τελειότερον τύπον τῆς σουμπρέττας τὸν ὁποῖον ἠμποροῦσε νὰ φαντασθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὁ Μολιέρος καὶ μαζῇ ὁ Ρουσσὸ καὶ ὁ Μαριβῶ — οἱ κριτικοὶ τὴν παρέβαλαν πρὸς τὴν Βιργινίαν Δεζαζὲ καὶ ἐνόμισαν ὅτι ἡ Ρεζάν ἐτοποθετήθη πλέον ὀρθοτικῶς εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν τῆς ὁποίας πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀπαιτηταί. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν μικρὰν θανμασίαν σουμπρέτταν τῆς «Φανῆς Ἀἴρη» ἡ Ρεζάν ἐδημιούργησε τὸν ῥόλον τῆς συμπαθητικωτάτης Γαβριέλλας εἰς τὸ δράμα «Κυρία Αἰλῆ» καὶ ἡ κριτικὴ κατεπλάγη πρὸ τῆς μεταμορφώσεως. Ὅσα ἀκριβῶς χαρίσματα ἀπέδειξεν ἡ Ρεζάν εἰς τὸν πρῶτον πετακτὸν καὶ ἔξυπνον ῥόλον, ἀλλὰ τόσα τὴν ἐξῆραν εἰς τὸ συμπαθητικώτατον πρόσωπον τῆς ὥραιας ἐρωτευμένης, τὸ ὁποῖον ἐλέγη ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν ἐνὸς προσωπικοῦ ἐπεισοδίου, ἐνὸς τρυφεροῦ ἔρωτος τὸν ὁποῖον διαίωτισεν ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ἔργου του.

Ἄλλ' ἡ καλλιτέχνης ἐξήτει ἀκόμη τὸν εἰδικὸν προσορισμὸν της, ἕνα βέβαιον καὶ ἀσφαλῆ προσανατολισμὸν διὰ μέσου τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα τῆς ἐνεπιστεύετο, ἐνθαρρυνόμενη ἐκ τῆς ἐπιτυχίας, ἡ καθημερινῆ δραματικῆ παραγωγῆς. Ἡ ἀνοδος ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα τῆς ἐπιτυχίας καὶ φήμης, δὲν ἦτο ἀκόμη ἄλλο ἀπὸ μίαν εὐσυνείδητον καὶ ἐπίμονον ἀναξήτησιν τῆς τελειοποιήσεως. Διογένης ζητῶν μετὰ τὸν φανὸν τοῦ τάλαντου τὴν θέσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφέρετο τελειώτερον, ἤθελε νὰ ἀρπάξῃ καὶ νὰ κρατήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεβίβαζετο ἀρμυνικώτερον πρὸς τὰ ἰδιαιτέρα προσόντα τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὴν σκηνὴν.

Καὶ ἦλθε μίαν πρωτίστην δραματικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν «Σελάμπρ» — εἰς τὸ δράμα La Glu τοῦ Ρισπὲν — νὰ ὑψώσῃ τὴν φήμην της, καὶ ἀνατέλλει ἐπὶ τέλους ὁ «Παρασημοφορημένος» εἰς τὸ θέατρον τῶν Ποικιλιῶν διὰ νὰ διαλύσῃ κάθε ἐπιφύλαξιν ἀπέναντί της καὶ νὰ μαλᾶξῃ καὶ τὴν μάλλον ἀχαλίνωτον ἀπαίτησιν τῆς κριτικῆς. Ὁ Σαρσαὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν παράστασιν ἐκείνην τὴν καθιέρωσε. Καὶ ὅσοι ἀκόμη ἠκολούθουν μετὰ θρησκευτικῆς πεποιθήσεως τὴν γνώμην τοῦ γηραιοῦ κριτικοῦ καὶ ὅσοι δὲν τοῦ ἠμφισβήτησαν τὴν διαύγειαν τῆς ἀντιλήψεως καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς κρίσεως.

ἐθεώρησεν ὅτι τὸ Παρισινὸν θέατρον παρεσκεύασε πλέον τὴν καλλιτέχνηδι ἢ ὁποία ἐκπροσωπεῖ εἰς τὴν τελειότητα τὸ εἶδος αὐτό, τὸ μὴ ἔχον τὰς ὑπεροπτικὰς ἀξιώσεις τῶν προγενεστέρων, τὸ διατηροῦν ὅμως ἀκεραίας τὰς ἀξιώσεις του ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀληθείας.

Καὶ ἦλθεν ἀκόμη ἡ «Κυρία Sans Gène» ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκηνοῦχοῦ δράματος, νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν σκηνοῦχὴν ἐπιτυχίαν. Κατηγορήθη τὸ δράμα καὶ οἱ νεωτερισταὶ καὶ οἱ ψυχολόγοι ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸ κατασκευασμὰ αὐτοῦ τοῦ δραματικοῦ ἐργοστασίου Σαρδοῦ, ὅπως τὸ ἐνόμισαν. Διὰ μέσου τῶν ἐπικρίσεων ὅμως ἐπέρασεν ἀλώβητος καὶ ὑμνουμένη ἡ φήμη τῆς ἐκτελεστῆς ἢ ὁποία εἰς τὸν παράδοξον ῥόλον τῆς πλυντῆρας τῆς ἀναγομένης εἰς ἀρχιστρατηγίαν, κατέσπειρεν ἀφθονὰ τὰ χαρίσματα τῆς τέχνης της.

Καὶ ἠκολούθησαν ἔπειτα ἡ «Ζαζά» καὶ ἡ «Σαφὸ» καὶ ἡ «Ἐξαδέλφη μου» καὶ ἡ «Συλβία», ὅλοι οἱ κριτικοὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἦτις προχωρεῖ ἀξάνουσα καὶ ἐξογκουμένη καὶ καθιερούσα τὴν φήμην τῆς καλλιτέχνης, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὸ Παρισινὸν εἶδος τῆς ὑποκρίσεως, τῶρα, ὅτε φαίνεται ὅτι εἶναι εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ Παρισινὸν εἶδος τῆς δραματοποιίας.

Εἰς τὰ παρασκήνια ἡ Ρεζάν εἶναι ἐπίσης ἀξία μελέτης καὶ παρατηρήσεως ὅπως εἶναι εἰς τὴν σκηνὴν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ κατέλθῃ τῆς ἀμάξης της διὰ νὰ εἰσελθῇ διὰ τῆς ὀπισθίας θύρας τοῦ θεάτρου, ἀποκαλύπτεται ἡ γυνή, ἡ ἀληθὴς Παρισινή, μετὰ τὰς κινήσεις τὰς χαριτωμένας καὶ τολμηράς, μετὰ τὴν ἀφέλειαν ἢ ὁποία τῆς ἐπιτρέπει καὶ τὸ πόδι νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς περιμένοντας τὴν ἀφιξίν της.

Εἰς τὰς δοκιμὰς μαζῇ της εἰσέρχεται ἡ ζωὴ ἢ σπινθηρίζουσα, ἡ ἀκτινοβολοῦσα, ἡ νευρικὴ καὶ ὑπερτεταμένη ζωὴ. Τὸ μικρὸν μανδηλάκι τὸ ὁποῖον διαρκῶς κρατεῖ, — τὸ λεπτότατον μανδηλάκι τῆς μουσλίνιας τὸ ὁποῖον ἐπέχει τὸπον φυλακτοῦ ἢ τὸπον ραβδίου ταχυδατυλογοῦ, — ὑφίσταται κυριολεκτικῶς μαρτύρια εἰς τὰ χέρια της τῆς χρησιμεύει εἰς τὰς δυσκόλους σκηνοῦχικὰς περιστάσεις καὶ αὐτὸ πρῶτον ὑφίσταται τὸ ἀπεγνωσμένον σφιζιμον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ σφίξῃ καὶ τὴν καρδίαν της. Ἄλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ

ἠλεκτρικὸς συγκεντρωτῆρ, εἰς τὸν ὁποῖον συναντῶνται τὰ ρεύματα καὶ μεταβιβάζονται ἐκεῖθεν εἰς τὰ χέρια καὶ εἰς τὰ πόδια καὶ κινῶν τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τῆς δίδουν τὴν διαβόλημένην ἐκφρασιν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν μεσημβρινὴν καλλιτέχνηδι καὶ τὴν χαρακτηρίζει ἐξόχως.

Ἴσως τὸ μανδηλάκι ἐκεῖνο τὸ λεπτότατον τῆς κανονίζει μυστικὰ καὶ μετὰ μίαν ἀγνωστον διὰ τοὺς ἄλλους φωνὴν τὰς ἀποτόμους καὶ νευρικὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀποτόμους διακοπὰς, τὰς χάριν ἐνὸς μορφασμοῦ — τῶν σιωπηλῶν μορφασμῶν, τῶν ὁποῖων προσπαθεῖ νὰ ἔχη τὸ μυστήριον — καὶ τὴν ζωὴν τοῦ χρωματισμοῦ μιᾶς λέξεως, τὴν ἔμπνευσιν μιᾶς γυναικείας ἀδυναμίας, καὶ τὴν δύναμιν μιᾶς ἐπιμόνου ἐκδηλώσεως, ὅλα αὐτὰ εἰς τὰ μικρὰ, τὰ σχεδὸν ἀσύλληπτα διαλείμματα τῶν μεταπτώσεων.

Οἱ ἀκόλουθοι τῶν παλαιῶν παραδόσεων, οἱ ἐκζητηταὶ τοῦ ὑπερμεγάλου εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης, οἱ μόλις ἐνθουσιαζόμενοι μετὰ τὴν Σάραν Μπερνάρ καὶ δειλοὶ ἀκόμη ἀπέναντι τῆς Δουζε καὶ τῆς Σόρμα, βεβαίως δὲν ἐξεδήλωσαν ἀπεριώριστον τὸν θαυμασμὸν των πρὸς τὴν Ρεζάν.

Εἰς τὴν ἐκτίμησίν των δὲν ἐπεβλήθη ἡ εἰδικὴ θεατρικὴ φιλολογία, τῆς ὁποίας ἐρμηνεύτρια φιλοδοξεῖ νὰ εἶναι ἡ Παρισινὴ καλλιτέχνης καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ὑπόκρισις της δὲν εὐχαριστεῖ ἐκεῖνος οἱ ὁποῖοι φαντάζονται ὑψηλότερον τὸ θέατρον τῶν κατασκευασμάτων τοῦ Σαρδοῦ καὶ τοῦ Μεγιάκ καὶ Ἀλεβῦ. Δι' αὐτοὺς καὶ ὁσάκις ἐρημονικὸν ἐνεύσεν ἡ Ρεζάν εἰς ἔργα τῆς ἀνωτάτης θεατρικῆς μορφῆς δὲν ἐπέτυχε τὸ τέλειον καὶ ἡ «Νόρα», τὴν ὁποίαν παρέστησε ὀλίγας φορὰς, ἀφῆκε σχεδὸν ψυχρὸς τοὺς θεατῆς της.

Ἴσως οἱ ἐπικριταὶ αὐτοὶ δὲν ἔχον ἄδικον. Ἡ Ρεζάν δὲν ἐκπροσωπεῖ καὶ ἴσως δὲν φιλοδοξεῖ νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὸ παγκόσμιον θέατρον τῆς τελευταίας ὥρας. Ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖον φέρεται καὶ τὸ ὁποῖον ἀνοίγεται εὐρὸ στάδιον εἰς τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ τάλαντόν της, εἶναι τὸ Παρισινὸν εἶδος, μετὰ τὰς μυρίας λεπτάς του ἀποχρώσεις, τὴν ἀεικίνητον ζωὴν του, τὴν ἐλαφρὰν καὶ περιττην καὶ ἐξιδανικευμένην θεατροποιήσιν τῆς ἀληθείας.

Καὶ εἰς αὐτὸ ἐπέτυχε.

ΤΑΧΟΣ ΚΑΙ ΟΡΓΗ

«... Νομίζω δύο ἐναντιώτατα εὐβουλίαι
εἶναι τάχος τε καὶ ὀργήν...»

Αἰδοτος (εἰς Θεουκιδίδην γ' § 42).

Εὐαριθμοὶ οἱ ὑπὸ τῆς φύσεως κατ' ἐξαιρέ-
σιν εὐνοηθέντες, δυνάμενοι δὲ νὰ σκέπτων-
ται τάχος καὶ καλῶς. Οἱ πολλοὶ ἀδύνατον νὰ
σκέπτονται πάντοτε, μάλιστα δὲ καὶ νὰ ὀμι-
λῶσι, καλῶς καὶ ἐν ταχύτητι.

Ἡ ταχεῖα σκέψις προδήλως εὐκολύνει τὴν
εὐγλωττίαν. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι καὶ ἡ ἀπαιδευ-
σία οὐχὶ σπανίως αὐξάνει... τὴν φλωροίαν.
Ἐφ' ὅσον δὲ τις ἐγκύπτει εἰς μελέτας καὶ ἀτε-
νίζει εἰς τοὺς ἀτέρμονας ὠκεανούς τῆς παγκο-
σμίου σοφίας, γίγνεται προσεκτικώτερος εἰς τὴν
ἐκφρασίαν, ἀπαιτητικώτερος εἰς τὴν ἀκοήν, θη-
ρευτικώτερος εἰς ἄγρην λέξεων χάριν τῆς ἀκρι-
βολογίας καὶ τῆς βραχυλογίας.

Τοῦτο, νομίζω, ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον οὗ
ἔνεκα, ἐνῶ ἡ ὀμηρικὴ ρητορεία ἦτο φυσικῆ·
ἡ ἀττική ἐγένετο ἔντεχνος, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ἀτ-
τικοὶ ρήτορες, κατὰ μίμησιν τοῦ Περικλέους,
ἀπέφενον τοὺς αὐτοσχεδίου λόγους. Αὐτὸς
οὗτος ὁ τὰ σκῆπτρα τῆς ρητορείας κατέχων
Δημοσθένης, καίπερ ὑπὸ τῆς φύσεως μὴ προ-
ορισθεὶς εἰς τοῦτο, οὐδέποτε ἀπαράσκευος καὶ
ἀμελέτητος προσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ
ἐπιμόνως δ' ὑπὸ τοῦ δήμου καλούμενος, δὲν
παρήρχετο εἰς τὸ βῆμα, ἀναπληρούμενος ἐνίοτε
ὑπὸ τοῦ ναύτου μὲν, λαϊκοῦ δὲ ρήτορος Δη-
μάδου⁽¹⁾, ὅτε καὶ οὗτος ἀνήκεν εἰς τὸ ἀντι-
μακεδονικὸν στρατόπεδον. Διὰ τοῦτο ὁ Πυ-
θίας ἐπέσκωπε τὸν Δημοσθένη, ὅτι τὰ ἔργα
αὐτοῦ ἔζουσαν ἔλλυχνίαν⁽²⁾. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ
πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀγορεύων, ἔλεγεν⁽³⁾
«οὐχ οἱ ταχὺ εἰπόντες μάλιστα εἰς δέον λέ-
γουσι».

Τὸ ἐκ τοῦ προχείρου λαλεῖν εἶναι ἀναμφη-
ρίστως ὁ φυσικώτερος τρόπος τῆς ἐκδηλώσεως
παντὸς διανοήματος καὶ πάθους. Ταῦτα δ' ἐν

(1) Πλουτάρχου, Δημοσθένους § 8.

(2) Πλουτάρχου, Δημοσθένους § 8.

(3) Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου Α' § 14.

ἀνέσει μὲν, βεβιασμένως δ' ἀπεικονίζονται καὶ
διατυπῶνται ἐν τῷ χάρτι. Ἀλλὰ τὸ αὐτοσχε-
διάζειν τοῖς μὲν πολλοῖς, ὑπερτιμῶσι τὰς ἰδίας
τῶν δυνάμεις, δὲν εἶναι ἀκίνδυνον. Εὐαριθμοὶ
δὲ εἰς αὐτὸ ἐπιτυγχάνουσιν, οἱ ὅπωςδὴποτε
ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας δεόντως ἀσκηθέντες, διότι
καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἀσκησις.

Ἐν γένει δὲ τὸ τάχος δὲν θεωρεῖται διὰ
τοὺς κοινούς θνητούς γόνιμος παράγων εἰς
καλὰ ἔργα, ὅθεν καὶ τὸ σφωτάτον «σπεῦδε
βραδέως».

Οὐδὲ εἰς ὅμως καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἡσκημέ-
νων βροτῶν, ὑπὸ τοῦ κράτους τῆς ὀργῆς κατε-
χόμενος, ἔχει βουλήσιν ἐλευθέρων. Διότι ἡ ὀργὴ
συσκοτίζει τὴν διάνοιαν, ὡς ἡ θύελλα ταράσσει
τὴν θάλασσαν, ἥς ἐν νηγεμίᾳ εὐκόλως διακρι-
νεται πολλακίς καὶ αὐτὸς ὁ πνιμῆν. Ἡ ἀνε-
μοζάλη αὕτη τοῦ ἐγκεφάλου, ὁμοιάζουσα προ-
σωρινῇ μανίᾳ, ἔχει, κατὰ τοὺς ψυχολόγους, ὡς
αἴτιον, ὅτε μὲν τὴν ἐξύβρισιν, ὅτε δὲ τὴν πε-
ριφρόνησιν καὶ ἄλλοτε τὴν παρακώλυσιν τοῦ
πάσχοντος ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς πόθοις
αὐτοῦ Ἐντεῦθεν γεννᾶται, ἐξ ὑπερηφανίας, ἡ
πρὸς ἐκδίκησιν ἐπιθυμία, ἄγουσα εἰς τηλικού-
τον βαθμὸν παραλογισμοῦ, ὥστε, ὁ ταρασσό-
μενος νὰ ὀργίζηται, ὡς τὰ παιδιά καὶ τὰ
ζῷα, πολλακίς καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἀψύχων!

Πολλοὶ γονεῖς, προχείρως θέλοντες νὰ θε-
ραπεύσωσι τὸν θυμὸν τῶν νηπίων, ἴν' ἀπαλ-
λαγῶσι τῶν φωνῶν τῶν, διδάσκουσιν αὐτὰ νὰ
κτυπῶσι τὰ ἄψυχα, π. χ. τὸ κἀθισμα, εἰς τὸ
ὁποῖον ἐκεῖνα προσέκρουσαν. Δὲν ἐννοοῦσιν
οἱ δυστυχεῖς ἐν τῇ παιδαγωγικῇ τῶν ἀμαθειᾶ,
ὅτι διὰ τοιούτων μαθημάτων καλλιεργοῦσιν
εἰς τὰς εὐπλάστους τῶν ἀψύχων πλασμάτων
ψυχὰς τὸ τῆς ὀργῆς πάθος. οὐτινος πολλακίς
τὸ μικρόβιον δύναται νὰ ὑπάρχη καὶ ἐκ κλη-
ρονομικότητος. ἄλλοτε δ' ἐκ νευρικῆς παθί-

σεως, ἀναπτυσσομένης καὶ ἐν ὀριμότηρᾳ ἡλι-
κίᾳ. Ἴδου μία τῶν γονιμότερων πηγῶν τῆς
ἐγκληματοκίτης, αὐξάνουσα τὰ πινάκια τῶν
δικαστηρίων ἐκ παντοίων ἀξιοποιῶν πράξεων.

Πρῶτος ὁ Εὐριπίδης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μάρ-
κος Ἀντωνῖνος, ὁ αὐτοκράτωρ φιλόσοφος⁽¹⁾,
ἀποτρέπει τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ὀργῆς κατὰ
τῶν πραγμάτων:

«Τοῖς πράγμασιν οὐχὶ θυμοῦσθαι χρεῶν οὐδὲν
μέλει γὰρ αὐτοῖς».

Τὸ ψυχικὸν τοῦτο πάθος εἴτε κεκρυμμένον
ὡς χόλος εἶτ' ἐκδηλούμενον ὡς θυμὸς ἢ ὀργὴ
εἴτε διαρκέστερον ὡς κότος ἢ μῆνις δεινῶς βα-
σανίζει τὸν πάσχοντα, ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλως ἀπη-
σχόλησε τοὺς ψυχιάτρους.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐκτὸς τῶν ὄσων ἐν τοῖς
πολιτικοῖς καὶ τοῖς ἠθικοῖς ἔγραψεν, ἀναλυτι-
κώτερον εἰς τὴν ρητορικὴν του⁽²⁾ ἀνέπτυξε τὰ
περὶ τῆς ὀργῆς, ἣν καὶ ἄλλογον ὄρεξιν ὠρισεν.
«Ὁ θυμὸς — σὺν ἄλλοις εἶπεν ὁ πανδαῆς Στα-
«γειότης — ἐστὶ πάθος θηριῶδες μὲν τῇ διαθέ-
«σει, συνεχὲς δὲ τῇ λήψει, σκληρὸν δὲ καὶ βί-
«σιον τῇ δυνάμει, φόνων αἴτιον, συμφορᾶς
«σύμμαχον, βλάβης συνεργὸν καὶ ἀτιμίας, χρη-
«μάτων ἀπώλεια, ἔτι δὲ καὶ φθορᾶς ἀρχηγόν».

Ὁ δὲ Πλούταρχος καὶ εἰδικῆν περὶ «ὀρ-
γησίας» μελέτην συνέγραψε. Αὐτοῦμαι, μὴ δυ-
νάμενος νὰ μεταφέρω ἐξ αὐτῆς τὰ πλεῖστα τῶν
χωρίων, ἀτίνα, τῇ ἀληθείᾳ, ἰσαΐα νομίζω πρὸς
ἀδάμαντας. Ὁ Χαιρωνεὺς ἠθοφιλόσοφος προ-
σομοιάζει τὸν ὀργιζόμενον τῷ πυρπολοῦντι τὴν
ἰδίαν αὐτοῦ οἰκίαν, ὅστις «... πάντα ταραχῆς
καὶ καπνοῦ καὶ ψόφου μεστὰ ποιεῖ τὰ ἐντός,
ὥστε μὴτ' ἰδεῖν μὴτ' ἀκούσαι τῶν ὠφελούντων».
Διὰ τοῦτο, λέγει ὅτι εἶναι εὐκολώτερον εἰς πλοῖον
παντέρημον, κινδυνεῦον ἐν καιρῷ χειμῶνος,
νὰ εὐρη ἔξωθεν κυβερνήτην «... ἢ προσδέ-
ξεται λόγον ἄλλοτριον, ἀνθρώπος ἐν θυμῷ καὶ
ὀργῇ σαλεύων, ἀν μὴ παρεσκευασμένον ἔχη
τὸν οἰκίον λογισμὸν». Ἡ ψυχὴ — προσθέτει —
«... πρὸς τοὺς ἐνισταμένους τραχύτερον ἐρε-
θίζεται καὶ γὰρ ὑπερήφανος καὶ ἀβδῆδης καὶ
ὄλος ὑφ' ἑτέρου ὁ θυμὸς δυσκίνητος ὢν, ὥσπερ
ὄχρῶ τυραννίς ἐξ ἑαυτοῦ (ἥς) ἔχειν, ὀφείλει
σύνοικον καὶ συγγενὲς τὸ καταλύον⁽³⁾».

Ἐξετάζων δὲ ὁ Πλούταρχος τὰ ἐκ τῆς συ-
νεχίας τῆς ὀργῆς ὀλέθρια ἀποτελέσματα, πα-

ρατηρεῖ, ὅτι μεταβάλλεται αὕτη εἰς ἕξιν πονη-
ράν «... ἦν καλοῦσιν ὀργιλότητα, εἰς ἀκορ-
χολίαν καὶ πικρίαν καὶ δυσκολίαν τελευτῶσαν,
ὅταν ἐλκώδης καὶ μικρόλυπος ὁ θυμὸς γένη-
ται καὶ φιλαίτιος ὑπὸ τῶν τυχόντων, ὡς σίδη-
ρος λεπτός καὶ ἀσθενὴς θαμὰ χαρασσόμενος»⁽¹⁾.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς εἰδικῆς συνταγῆς περὶ
ἀοργησίας, — εἰς ἣν παραπέμπω πάντα ἀσθενῆ,
οὐ μόνον ζητοῦντα, ἀλλὰ καὶ δυνάμενον νὰ
λάβῃ ἔστω καὶ εἰς μικρότερας δόσεις τοιαῦτα
δύσκολα μὲν, σωτήρια δὲ φάρμακα — καὶ πλεί-
στα ἄλλα παραγγέλματα ἐκληροδότησαν εἰς τὴν
πίσχουσαν ἀνθρωπότητα οἱ ἀειθαλεῖς πρόγο-
νοι ἡμῶν.

Οὕτως ὁ μὲν Ὅμηρος πολλὰ ψάλλει κατὰ
τῆς ὀλέθριας μῆνιδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἥτις πολ-
λὰς γενναίας ψυχὰς ἠρώων Ἀχαιῶν ἐσφενδό-
νισεν εἰς τὸν Ἄδην, τὰ δὲ σώματα αὐτῶν πα-
ρέδωκεν ὡς βορὰν τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρ-
νέων⁽²⁾, ἀνακράζει δὲ πρὸς τὸν Πηλεΐδην: «Δά-
μασον ἴθυμὸν μέγαν»⁽³⁾. Ὁ δὲ Πυθαγόρας:

«..... Κρατεῖν ἐθίξεο τῶνδε,
γαστρός μὲν πρώτιστα, καὶ ὕπνου, λαγνείης τε,
καὶ θυμοῦ.....»

Δὲν γνωρίζω ὅμως ἄλλην διαίταν, ὑποσχο-
μένην θεραπείαν ἐξ ἴσου ἀσφαλῆ, ὅσον τὴν
ὑπὸ τοῦ Ἀθηνόδωρου διαγραφομένην⁽⁴⁾, ὅστις
ἀφελέστατα καὶ ἀπλούστατα παραγγέλλει ἡμῖν
ὅτι, ὅταν ἐπίκειται ἡ ἐκρηξις τῆς ὀργῆς ὀφεί-
λομεν νὰ κλείσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν καὶ νοε-
ρῶς νὰ εἰπώμεν τὰ 24 γράμματα τοῦ ἄλφα-
βήτου! Ψυχραινομένου οὕτω τοῦ πάθους, πα-
ρέρχεται τὸ κακόν. Καλὸν μὲν καὶ ἅγιον τὸ ἐν
ἐχεμυθίᾳ δάσιν ἐξορκισμοῦ ἀπαγγελλόμενον τοῦ-
το ἀλεξιμέραννον. Ἀλλὰ τίς ἐκ τῶν βροτῶν,
μὴ πεπρωτισμένος διὰ σωκρατείου ἀπαθείας,
θα ἔχη τόσην δύναμιν ὥστε νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ
ἐπιτυχῶς; Αἱ πλείστα, ἴσως ὅλοι, ἐκ τῶν φιλ-
τάτων ἀναγνωστριῶν καὶ αὐταὶ αἱ μὴ θερμο-
αἰμοι, πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς τὸ γράμμα Γ, θα
ἐβλασφήμουν βροντοφωνοῦσαι ὡς ὁ κώδων
τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἐν μακαρία
τῇ λήξει Ἀθηνόδωρου, ὡς προτείνοντος φάρ-
μακα ἀνεκτέλεστα.

Ὁ Ἴπποκράτης ἐχαρακτήρισε τῆς ὀργῆς
τὴν νόσον χαλεπωτάτην, ἥτις καὶ τὸ πρόσωπον

(1) Αἰτόθι § γ.

(2) Ἰλιάδος Α' στ. 1-5.

(3) Ὀμήρου, Ἰλιάς I στίχ. 496.

(4) Πλουτάρχου ἐκ τῶν ἀποφθεγμάτων περὶ παιδῶν
καὶ στρατηγῶν.

(1) «Ἐκ τῶν εἰς ἑαυτὸν» Ἐκδοσις Κοραῆ. βιβλ. ζ'.

(2) Ἀριστοτέλους, ρητορικῆ Π § β'.

(3) Πλουτάρχου, Περὶ ἀοργησίας § β'.

τοῦ νοσοῦντος καθιστᾶ ἀνόμοιον, μεταβάλλει δὲ τὴν ὄψιν, τὸ χρῶμα, τὸ βᾶδισμα καὶ ἰδίως τὴν φωνὴν του, ἥτις γίνεται ἀπηνῆς καὶ τροχέια. Ἔνεκα τούτου δὲ ὁ ὀργιζόμενος μεταβάλλεται πρὸς πάντας εἰς ἄγριον καὶ φοβερόν⁽¹⁾.

Ὁ Ἀρίστιππος, ἰδὼν τινα ὀργιζόμενον καὶ διὰ τῶν λόγων χαλεπαίνοντα, εἶπε: «Μὴ τοὺς λόγους δι' ὀργῆς ἄγωμεν, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν διὰ τῶν λόγων καταπαύωμεν».

Ὁ Εὐριπίδης ὀνομάζει σοφώτερον τὸν μὴ ἀντιτείνοντα εἰς τοὺς λόγους τοῦ θυμουμένου, ὃν συμβουλεύει καὶ ὁ Πλούταρχος⁽²⁾, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐρεθίζωσιν οἱ ἄλλοι.

Ἐὰν ἡ τοιαύτη θεραπεία ἐδοκιμάζετο καὶ ἐν τοῖς κοινοβουλίοις, οἱ μὲν ἀντιπολιτευόμενοι βουλευταί, συνεχῶς κατεχόμενοι ὑπ' ὀργῆς ἀγίας κατὰ τὴν ραγδαίαν βροχὴν τῶν ἐπερωτήσεων θὰ ἐστεροῦντο τῆς ζωτικωτέρας τροφῆς καὶ τῶν πειστικωτέρων ἐπιχειρημάτων τῶν... διακοπῶν, οἱ δὲ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ἐγκάθετοι ὄφειλον νὰ θέσωσι φήμιτρον εἰς τὰ στόματά των.

Τότε ὁμιλος θὰ εἶχομεν ἐν τοῖς ἐθνικοῖς συνεδρίοις τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι ὡς πλοῖα γενναῖα εἶναι οὐχὶ ὅσα ἐν εὐδία πλέουσιν. ἀλλ' ὅσα ἀντέχουσιν καὶ σώζονται ἐν τρικυμῷ, οὕτω καὶ ὅσοι ἀντέχουσιν ἐν ἐπιθέσει ὀργιζόμενων, εἶναι μεγάλοι καὶ ἀνδρεῖοι. Τότε οὔτε πόλεμος θὰ ἐγίγνετο εἰκονικός, ἀκούσης τῆς κυβερνήσεως, οὔτε εἰρήνη διὰ πάσης θυσίας ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων...

Ὁ Σιοβαῖος διετήρησε καὶ ἄλλας ψυχολο-

(1) Πλούταρχου, περὶ ὀργῆς § 6

(2) Πλούταρχου, περὶ παιδων ἀγωγῆς.

γικὰς παρατηρήσεις τινῶν ποιητῶν, ὡς τοῦ Εὐδήνου, τοῦ Φιλήμονος καὶ τοῦ Μενάνδρου.

Διδακτικὰ παραδείγματα ὀργῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἔχομεν πολλά, χαρακτηριστικώτερα δὲ πάντων ἴσως εἶναι τὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Περικλέους. Ἀμφότεροι ἦσαν, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι Σοπενχάουερ καὶ Νορδάου, ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας, ὅτι ἡ τιμὴ προσβάλλεται μόνον διὰ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν λόγων τῶν ἄλλων.

Ἐκ τῶν Λατίνων ὁ Σενέκας ἔγραψεν εἰδικὴν πραγματείαν ἐκ τεσσάρων βιβλίων De ira (περὶ ὀργῆς).

Καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, τὰ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας διδάγματα παραλαβόντες, πολλὰ κατὰ τῆς ὀργῆς προσέθησαν, ὡς ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ σοφὸς Σεραχ καὶ ὁ Σολομῶν.

Πάντων ὁμιλος τῶν κατὰ τῆς ὀργῆς ἀφορισμῶν γνώμη ὑπερέχουσα, θαυμασία, ἐπιβήλουσα καὶ ἀνεκτίμητος εἶναι ἡ τοῦ Ἀθηναίου στειπιόπουλου Διοδότου, τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Κλέωνος. Περί αὐτοῦ ἰδίαν ἀλλαγὴ δημοσιεύω μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Δύο τριήρεις ἀγγελιαφόροι*, ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Μυτιλήνην [τῷ 427 π. Χ.]». Διότι ἡ εὐγλωττος φωνὴ τοῦ λαϊκοῦ καὶ φιλοσόφου ἐκείνου ρήτορος τοὺς μὲν Μυτιληναίους ἔσωσεν ἐκ τῆς μαχαίρας τοῦ δημίου, τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἐκ τοῦ δνειδους τῆς δολοφονίας ἀδύων, ἀνακραζῶν ἀπὸ τῆς Πηνυκός:

«... νομίζω δύο ἐναντιώτατα εὐβουλίαι εἶναι τάχος τε καὶ ὀργήν, ὧν τὸ μὲν μετὰ ἀνοίας φιλεῖ γίνεσθαι, τὸ δὲ μετὰ ἀπαιδευσίας καὶ βραχύτητος γνώμης...».

Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ

Κανείς δὲν θὰ ἐπίστευεν ὅτι εἰς τὸ γιγάντιον σῶμα τοῦ Χρήστου κατοικοῦσε τόσον ἀσθενικὴ ψυχὴ ποῦ νὰ πτοηταὶ ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν τῶν ἀνθρώπων.

Κανένα δὲν συνανεστρέφετο. Κανείς δὲν ἐγνώριζε τὴν κατοικίαν του Κἄποτε, ποῦ τὸν ἠρώτησα, μοῦ ἀπήντησε μὲ χαμόγελο, μισὸ θλίψις, μισὸ εἰρωνεία: στὴν Ἀκρόπολι...

Ὅταν συνεδέθημεν περισσότερο, μὲ παρέσυρε καὶ ἐμὲ εἰς τὰ ἐρημικά του καταφύγια. Καὶ ἂν ἐνίστε τὸ ἀσυλὸν μας ἀνεκαλύπτετο ἀπὸ κάποιον—τίς οἶδε ἂν καὶ ἐκεῖνος ὁ κάποιος δὲν ἐζητοῦσεν ὅτι καὶ αὐτὸς—ἀλλάξαμεν ἀρχηγεῖον κατὰ τὴν φράσιν του καὶ ἐπανηρχομεθα τότε μόνον, ὅταν ἡμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ μείνωμεν καὶ πάλιν μόνοι.

Μὲ ὄλην τὴν φιλίαν ποῦ μᾶς συνέδεε, πολλές φορές τὸν εἶδα ἀπὸ μακρὰν ν'ἀλλάξῃ πεσοδρόμιον διὰ νὰ μὴ μὲ συναντήσῃ. Ἐγὼ ἐπροσποιούμην ὅτι δὲν ἐννοοῦσα τίποτε. Μοῦ ἦτον ἀγαπητὸς καὶ τοῦ συγχωροῦσα τὴν ἰδιοτροπίαν αὐτῆν. Ἐσεβόμην τὴν ἀδυναμίαν του. Ποιὸς ξέρει τί συνέβαινε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν του...

Τὶ ἐλέγαμεν κατὰ τὰς ὥρας ποῦ ἐπηγαίναμεν μαζῆ; Παράπονα, παράπονα, παράπονα. Ἐλεγεν ὁ Χρῆστος. Ἐγὼ ἦκουα καὶ τὸν ἐμελετοῦσα. Παράπονα διὰ τὴν κοινωνίαν, παράπονα διὰ τὴν πολιτικὴν μας, παράπονα διὰ τὸν χαρακτῆρα μας ὡς ἔθνονος. Ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη μου δὲν ἠλαττόνετο ἔνεκα τούτου Μέσα εἰς τὰ παράπονά του ἠσθανόμην μίαν ψυχὴν ποῦ πονοῦσε.

Ἦκουσα κάποιον μίαν ἡμέραν νὰ τὸν ἀποκαλῆ Μουχτάρην! Ἐμαθα ὅτι ὁλος ὁ κόσμος ἔτσι τὸν ὠνόμαζε. Καὶ ἡ φιλία μου, νομίζεις, ἐκλονίσθη. Ἠσχίσα νὰ σκέπτομαι μήπως τὰ λόγια του δὲν ἦσαν παράπονα ἀλλὰ μᾶλλον κακία. Τὸν ἀπέφυγα μερικὸν καιρὸν. Αὐτὸ βέβαια δὲν θὰ τοῦ ἔκαμμεν ἐντύπωσιν. Μόνος ἦ μαζύ μου, ἐν καὶ τὸ αὐτό. Τὰς σκέψεις του ἀντὶ νὰ τὰς εἶπῃ εἰς ἐμέ, θὰ τὰς ἔλεγεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Ὅταν καὶ πάλιν συνητηθήμεν:—Θὰ ἔμαθες βέβαια κατὶ νέον γὰ μένα. Μήπως ἤκουσες τὸ παρατσούκλι μου; Ἐλα, μὴν κρύβεσαι.

Τὸ διαβάξω μέσα τὰ μάτια σου. Ἔτσι εἶνασι ὁ κόσμος. Μ' ἀρέσει τὸ πνεῦμα τοῦ ρωμηοῦ. Σὲ κάθε ἀνθρώπον θὰ δώσῃ καὶ ἓνα παρατσούκλι. Ἐγὼ τὸ ξεῦρω τὸ δικό μου. Ἄς τους νὰ λένε. Ἐσὺ κίτταζε τὴ δουλειά σου. Ἔτσι μόνον θὰ πᾶς ἐμπρός.

Ἄλλ' ὅσον ἦκουα τὰ κατ' αὐτόν, τόσον ἤθελα νὰ μάθω περισσότερα. Κανείς ὁμοῦ δὲν τὸν ἐγνώριζε διαφορετικῶς, τὸν μισάνθρωπον φίλον μου, παρὰ ὡς Μουχτάρην. Ἡ ζωὴ του ἦτο μέσα στὸ σκοτάδι. Ἐχει χρήματα, μοῦ εἶπαν. Ποιὸς ξέρει ὁμοῦ. Ἴσως μίαν ἡμέρα τ' ἀφήσῃ στὸ ἔθνος!

Διδάκτωρ τῆς νομικῆς, ἀπεστρέφετο τὸ στάδιον τοῦ δικηγόρου. Πνεῦμα θετικώτατον. Ἡ Τέχνη! Κουταμάρες, ἔλεγε. Σοῦ δίνει νὰ φᾶς; Κίτταξέ τους. Ὅλοι τους κακομοίρηδες! Ἐχεις παρὰ; Αὐτὴ εἶνε ἡ Τέχνη. Ἐξω ἀπ' αὐτό, ὅλα βλακείες. Τέχνη, ἔρωτες, ἐνθουσιασμοί, εἶναι καλὰ γιὰ τῆς γυναῖκας. Δόσε μου ἑκατὸ χιλιάδες καὶ δὲν μένω οὔτε μίαν ὥρα στὴν Ἀθήνα.

Δὲν ἐσυζητοῦσα μαζῆ του. Τὸν ἄφρινα νὰ λέγῃ. Οὔτε τὸν διέκοπτα. Διὰ τὸν δὲν ἤξεύρω. Ἴσως ἀπὸ ἀγάπην. Ἴσως καὶ ἀπὸ σεβασμόν. Ὅμως εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου συνετελείτο ἐνίστε κάποια ἐξέγερσις ἐναντίον του.

— Πατρίς! Κολοκύθια... Γι' αὐτὸ προκόβομε. Ὅλοι εἴμεθα Μπίσμαρκ. Τὸν κακὸν μας τὸν καιρὸν. Χειρότεροι ἀπὸ Βούλγαροι!

Ἦτο γραμματεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ Τηλεγραφεῖου. Εἶχε κατορθώσει νὰ ἐργάζεται μόνος εἰς ἓν δωμάτιον, χωριστὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων. Ὁ διευθυντῆς του τὸν ἐγνώριζε καλὰ καὶ παρέβλεπε χάριν τῆς ἰκανότητός του. Κἄποτε προσελήφθη νέος ὑπάλληλος. Ὁ κληρὸς ἔπεσεν εἰς αὐτόν νὰ τὸν ἔξῃ ὡς βοηθόν. Καὶ τί δὲν ἔκαμε διὰ νὰ τὸν ξεφορτωθῇ! Μόλις ποῦ ἐβγαίνεν ἀπὸ τὰ χεῖλη του ἡ καλημέρα Ἄν ὁ βοηθὸς του ἐπήγαιεν εἰς τὸ γραφεῖον ἓνα λεπτόν ἀργότερα τῆς ὀρισμένης ὥρας, τοῦ ἔκαμνε μούτρα. Ἄν ἓνα λεπτόν ἐνωρίτερα, τοῦ ἔλεγεν ὅτι ἦτο περιττόν νὰ πηγαίῃ τόσον πρῶτ. Ἐως ὅτου τὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῇ.

Ἦλθε τὸ 97. Βοοῦσεν ὁλος ὁ κόσμος Παντοῦ ἐνθουσιασμός, ζητωκραυγαί, συζητήσεις. Ὅλα τὸν ἐπεύραζον. — Ὅριστε μας, ἔτοιοι γιὰ πόλεμο! Δὲν βλέπομε τὰ χάλια μας!

Τὸ γραφεῖον ὅπου εἰργάζετο ἔτυχε νὰ ἔχη παρὰθυρον ἐπὶ τῆς οδοῦ Σταδίου. Ὅλοι λοιπὸν οἱ ὑπάλληλοι, νέοι γεμάτοι ζωὴν, ὁσάκις ἤκουαν νὰ περνᾷ στρατὸς ἢ ἐθελονταί, ἔτρεχαν εἰς τὸ δωμάτιόν του νὰ ἰδοῦν. Ἐκεῖνος ποτὲ δὲν ἐκινεῖτο ἀπὸ τὴν θέσιν του. Αὐτὸ ἠνάγκαζε τοὺς ἄλλους ἀπὸ διάκρισιν ν' ἀποσύρονται. Τότε μόνον, ἐπήγαινε εἰς τὸ παρὰθυρον καὶ μὲ ὕψος παραδόξον ἐκοννοῦσε τὸ κεφάλι του. — Τὰ χάλια σας, καμομοίρηδες!

Δὲν ἦτο πλέον ἐποχὴ ν' ἀκούω τὰ παρὰθυνα τοῦ φίλου μου. Καθεὶς ἔτρεχεν ὅπου μία συνάθροις ν' ἀκούσῃ νέα. Παντοῦ κινήσεις, λόγοι πατριωτικοί. Αἱ στιγμαὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν στρατιωτῶν, τί στιγμαὶ μοναδικαί! Ἐνα βράδυ ὅπου ἐπρόκειτο ν' ἀνα-

χωρήσῃ ἐν τάγμα, ἀκουμβημένος εἰς τὸ κιγκλίδωμα τοῦ σταθμοῦ τῆς Ὀμονοίας, ἀκούω ἔξαφνα: Ἐχε γεύει. Πάω ἐθελοντής.

Εἶδα δύο μάτια νὰ λάμπουν ἀπὸ σπάνια ὠμορφιά, γεμάτα συγκίνησιν. Τοῦ ἔσφιξα τὸ χέρι. — Στὸ καλό.

Ἐμείνα ἐκεῖ μέχρι τέλους, ἕως ὅτου ξεκίνησεν ὁ σιδηρόδρομος. Ὅταν ἤκουσα τὸ τελευταῖον σφύριγμα, ἠσθάνθην μέσα μου ἕνα κενόν.

Ὅλα πέρασαν σὰν ἀστραπή. Ὅλα ἔσβυσαν. Τώρα, φυσικώτατα, εὗρισκα μόνος εὐχαρίστησιν εἰς τὸ ἐρημικὸν καταφύγιον, ὅπου ἄλλοτε ἐπήγαινα μὲ τὸν φίλον μου. Σὰν νὰ περιμένα νὰ τὸν ἀνταμῶσω. Δὲν ἤρρησά νὰ τὸν ἰδῶ. Ὁ ἴδιος πάντοτε, ὁ ἄλλοτε τηλεγραφικὸς γραμματεὺς, ὁ ἀπαισιόδοξος μαυρισμένος τώρα, ἀδύνατος, σιωπηλὸς Ποῦ ἢ λάμπης τῶν ματιῶν του, τὴν νύκτα, ὅταν ἔφρουγεν ἐθελοντής! Οὔτε παρὰθυνα, οὔτε τίποτε.

KIMON MIKHAELIS.

Ἡ ΕΘΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ ΛΑΪΚΗ *

Εἰς τὸν διδάσκαλόν μου **Paolo Serra**
πρώην διευθυντὴν τοῦ Ὁδείου Νεαπόλεως.

Ο φιλόπατρις λαὸς ἐσυνείδησε νὰ βαπτίσῃ **ἐθνικοὺς ποιητάς**, κυρίως, τοὺς ἐνθουσιώδεις ψάλτας τῶν ἠρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ εἰκοσιένα καὶ τοὺς ὕμνητάς τῆς φυγαδικῆς καὶ πλήρους αἱματηρῶν κινδύνων ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. ἢ ὅποια εἰς κάθε τῆς ὄψιν ἐπαρουσίαζε τὴν σφραγίδα τοῦ ἠρωϊσμοῦ. Καὶ ἐσυνείδησε νὰ κάμῃ τοῦτο ὁ λαὸς, χάρις εἰς τὸν φλογερὸν πατριωτισμὸν μερικῶν ποιητῶν οἱ ὅποιοι εἶχαν τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τῆς κινδαικῆς των λύρας νὰ ἰδρῦσούν μίαν σχολὴν **ποιητικο-πατριωτικὴν**.

* Εἰς ἀντίθεσιν τῆς θερησκευτικῆς.

— πῶς νὰ λεχθῇ; — ἢ ὅποια εἶχε τοὺς μιμητάς τῆς ἕως εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη.

Ὁ Ἕκμασεν, ὡς γνωστόν, περίοδος κατὰ τὴν ποίαν ἐθεωρεῖτο σχεδὸν νόμος διὰ τοὺς ποιητάς, εἴτε λυρικοὺς, εἴτε τραγικοὺς, εἴτε εἰδυλιακοὺς, κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας ποιητικὰς συλλογὰς, νὰ παρουσιάζουν τοῦλάχιστον μίαν πατριωτικῶν ποιημάτων.

Καὶ ἔφ' ὅσον ἢ πατριωτικὴ μουσα ἐνέπνεε τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ψυχὴν τοῦ Σολωμοῦ ἢ τὴν κινδαικὴν τοῦ Κάλβου, καὶ εἶχομεν ἕνα **Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν** τοῦ πρώτου, ἢ τὴν **Ὁδὴν εἰς τὸν Ἰερὸν λόγον** τοῦ δευτέρου, ἢ ψυχὴ παντὸς Ἑλλήνος δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἀ-

ποφύγη μίαν ὑψηλὴν φρικίαν πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων στίχων. Ἄλλ' ὅταν ἢ πατριωτικὴ ποιησις, εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους περιορίσθη εἰς μίαν κατὰ συνθήρην ποιητικὴν παραγωγὴν, ὑπὸ τὴν ἑνθμικὴν χλιαρότητα τῶν δεκαπεντασλλάβων στίχων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στίχων γεμάτων **στόμφου καὶ κοινοτομίας**, συνοδευομένη συνήθως μὲ τὴν ὠμὴν φρασεολογίαν τῆς **κλέφτικης** ζωῆς, χωρὶς καμμίαν ἀληθινὴν ἔξαρσιν καὶ ἰδανικὸν κάλλος, προστρέχουσα πάντοτε εἰς τὰ κοινὰ μέσα ἐντυπώσεως, ἔπαυσε καὶ ἢ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῶν ὀλίγων νὰ περιβάλλῃ τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοὺς ποιητάς, καὶ ἢ ἐθνικὴ κατὰ τὴν κοινὴν σημασίαν λεγομένη ποιησις ἐξέπεσε, δὲν δισταῖ νὰ τὸ εἰπῶ, μέχρι τῆς σημασίας τοῦ γελοίου.

Προκειμένου λοιπὸν νὰ γράψω περὶ ἐθνικῆς μουσικῆς, φαντάζομαι ὅτι πολλοὶ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πνεύματος ὠθούμενοι, θὰ σκέπτονται ἴσως ὅτι πρόκειται περὶ ἐπινοήσεως μιᾶς μουσικῆς, ἢ ὅποια νὰ διερμηνεύῃ αἴφνης, διὰ πομπῶδων ἐμβατηρίων καὶ ὑπὸ τὴν ἀδιάκοπον συνοδείαν **γκρὰν-κάσσας**, τὴν κινητηρίαν δύναμιν πολεμικοῦ καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ποῦ ὠθησε τὸν Κανάρη νὰ πυρπολήσῃ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Καρὰ Ἀλῆ, ἢ νὰ περιγράψῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μιαούλη κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Μεχμέτ.

Δὲν πρόκειται περὶ τούτου.

Ἡ ἐθνικὴ τέχνη εἶνε τι πολὺ εὐγενέστερον καὶ πολὺ εὐρύτερον παρ' ὅτι εἰμποροῦν νὰ τὸ φαντασθῶν οἱ πολλοί.

Δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη, νομίζω, εἰς τὸ ὅτι ἂν ἢ τέχνη τῶν διαφόρων ἐθνῶν εἰμπορεῖ νὰ εἶνε μία, εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὸ ποιὸν τῶν βλέψεων, τῶν ιδεωδῶν, καὶ τὸ σύστημα τῶν τεχνικῶν μέσων μὲ τὰ ὅποια αὐτὴ ἐκδηλοῦται, κανεὶς ὅμως δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐν σημείον εἰς τὸ ὅποιον ἀφίστανται μεταξὺ των αἱ τέχναι τῶν διαφόρων λαῶν, καὶ ἐκεῖ βέβαια, ὅπου ἰσχύει ὁ **ἐθνικὸς τῶν χαρακτήρ**.

Κινδυνεύω νὰ ἐπισύρω ἐναντίον μου τὴν μομφὴν τῶν Ἑλλήνων **ὑπεραιθερίων** καλλιτεχνῶν, ὁμιλῶν περὶ ἐθνικοῦ χαρακτήρος εἰς τὴν τέχνην. Ἡ τελευταία προοδευτικὴ φάσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος φέρει καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἐπενόησε μίαν κοινὴν τῶν λαῶν τέχνην, μὴ ὑποκειμένην εἰς καμμίαν ἐπίδρασιν φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, φυλῆς κτλ., ὁρίσασα δι' αὐτὴν μίαν θέσιν

σχεδὸν **ἀεροστατικὴν**, εἰς ἕνα ὀρίζοντα ὅπου νὰ ὑπάρξῃ μόνον διαφορὰ ποσότητος καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυίας.

Τὸ νὰ παραδεχθῇ κανεὶς ἐθνικότητα εἰς τὴν τέχνην, εἶνε τὸ ἴδιον διὰ τοὺς καλλιτέχνας αὐτοὺς ποῦ ἀνέφερα ὡς νὰ περιορίξῃ τὰ ὄριά της, ὡς νὰ μὴ εἰμποροῦσεν αὐτὴ, διαφυλάττουσα τὸν ἐθνικὸν τῆς χαρακτήρα, νὰ ἐγγίσῃ ἀνώτατα ὕψη καὶ νὰ ἦτο προσοιτὴ εἰς τὴν ἀντίληψιν κάθε φυλῆς.

Δὲν πρέπει νὰ συγχισθῇ μὲ τὴν ἐθνικὴν τέχνην ὁ **ἐντοπισμὸς** τῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὅποιοι βέβαια διὰ τούτων περιστέλλον τὰ ὄριά της εἰς μίαν ἔκφρασιν τοπικὴν ἐνὸς χωρίου ἢ μιᾶς πόλεως, ἢ διερμηνεύουν ὅτι εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν μιᾶς φυλῆς ἢ ἐνὸς περιβάλλοντος, μὲ τὰ πρωτόγονα τεχνικὰ μέσα τὰ ὅποια ἀντλοῦν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν **λαϊκὴν μουσικὴν**, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσουν τὴν παγκόσμιον τεχνικὴν, αἰσθητικὴν καὶ φιλοσοφικὴν πρόοδον τῆς τέχνης, διὰ νὰ δανεισθῶν ἀπ' αὐτὴν ὅτι εἰμπορεῖ νὰ νοθεύσῃ τὸ ἐθνικὸν εἶναι της, ἀλλὰ διὰ νὰ πλουτίσουν τὴν ἐκδήλωσίν της. Ἡ ἐθνικὴ τέχνη, ὑπὸ τὴν εὐρύτεραν σημασίαν της, ἐκείνη ἢ ὅποια διερμηνεύει γενικώτερον τὴν ιδέαν καὶ τὸ αἶσθημα ἐνὸς ἔθνους, εἰμπορεῖ νὰ εἶνε καὶ παγκοσμίου ἐπιβολῆς, διότι βέβαια ἢ τέχνη τοῦ Βάγνερ ἢ ἀντλοῦσα τὴν καταγωγὴν της ἀπὸ τὰς βαθεῖας ρίζας τῆς γερμανικῆς φυλῆς καὶ τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος δὲν εἶνε νοητὴ μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν, πάντα δὲ τὰ ἔθνη θὰ ἤθελον νὰ εἶχον ἕνα θέατρον Μπαῦρόυτ.

Τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν, ὑπὸ τὴν σημασίαν ποῦ ἐξάγεται ἐκ τῶν προηγουμένων, τὸν δημιουργεῖ τὸ φυσικὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον τοῦ τόπου του. Ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ὅλοι οἱ καλλιτέχνη **πρέπει** νὰ εἶνε ἐθνικοί, καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη οἱ ὅποιοι προτρέχουν τῆς ἐποχῆς των, ἐργάζονται διὰ τὸ μέλλον, διότι δὲν εἶνε ἄλλο τὸ ἔργον των, εἰς τὸ δένδρον τῆς ἐθνικῆς τέχνης, παρὰ ἕνας κλάδος προτεταμένος ὁ ὅποιος ἀντλεῖ τὴν ὑπόστασίν του ἀπὸ τὰς βαθεῖας ρίζας τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς φυλῆς Ἀπόδειξις — ἢ τέχνη τοῦ Βάγνερ. Εἶπα ὅτι ὁ καλλιτέχνης **πρέπει** νὰ εἶνε ἐθνικός.

Αὐτὴ θὰ ἦτο ἢ φυσικὴ κατάσταση τῶν πραγμάτων, διότι πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὑπερπάντα ἄλλον ὁ **καλλιτέχνης** εἰσπνέει τὴν κοινωνικὴν καὶ φυσικὴν ἀτμοσφαιρὰν τοῦ τόπου του.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις — πρόκειται περὶ τῶν δῆθεν **ὑπερ-**

αιθερίων καλλιτεχνῶν περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησα — εἰς τὴν ὁποίαν οἱ καλλιτέχνηται προσπαθοῦν νὰ ἀποξενωθῶν — καὶ τὸ κατορθῶνουν — ἀπὸ πᾶσαν ἐπίδρασιν περιβάλλοντος, φυλῆς, καὶ αὐτὴ ἡ ἐκδήλωσις ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς **ἀνώμαλος** καὶ **παθολογική**.

Ἡ τέχνη — λέγουσιν οὗτοι — εἶνε μία, πέραν πάσης ἐποχῆς καὶ παντὸς τόπου. Λέγοντες δὲ τοῦτο νομίζουσι ὅτι ἡ παραγωγή των ἀντιπροσωπεύει κάτι τι ἀπομονωμένον καὶ ἀεροστατικόν τὸ ὅποιον ἐκπηγάζει μόνον ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ **ἐγῶ** των ἢ ἀπὸ μίαν σύλληψιν θεϊάν, ἐκ τῶν ἄνω, ἐνῶ κατ' οὐσίαν δὲν κάμουν ἄλλο — ὁμιλῶ ἐδῶ περὶ τῶν Ἑλλήνων τοῦ εἶδους αὐτοῦ — παρὰ νὰ μιμοῦνται μίαν ὁμάδα ξένων καλλιτεχνῶν τοὺς ὁποίους νομίζουσι ὡς ἀντιπροσωπεύοντες τὴν δι' αὐτοὺς ὑπερτάτην αὐτὴν ἐκδήλωσιν τῆς τέχνης, ἐνῶ κάθε ἄλλο συμβαίνει παρ' ὅτι αὐτοὶ φανταζονται διότι οὔτε ὁ Ἴψεν οὔτε ὁ Νίτσε οὔτε ὁ Βάγνερ δὲν περιεφρόνησαν οὔτε εἰμπόρεσαν νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυλῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὁ δὲ Βάγνερ, ἂν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ μᾶς παρουσιάσῃ εἰς τὸ δράμα του θεοὺς καὶ ἥρωας τοὺς ἐφραντιάσθη καὶ τοὺς ἠσοθάνθη ὅχι ὡς θεοὺς ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους καὶ καλλίτερα, ὡς Γερμανοὺς.

Ἡ τέχνη λοιπόν, ἡ ἀντλοῦσα τὴν ὑπόστασιν τῆς ἀπὸ τὰς ἀγνάς καὶ εἰλικρινεῖς πηγὰς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, εἶνε ἡ ἀληθινὴ τέχνη, ἡ δὲ **ἄλλη** εἶνε ψευδὴς καὶ ὑποκρίτρια, οὐδέποτε δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν, ἠμπορεῖ νὰ συμπεριληφθῆ εἰς τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς καλλιτεχνίας ἐνὸς ἔθνους.

Ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεώς της ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἦτο ἀπὸ τῆς αὐγῆς μᾶς νέας δι' αὐτὴν ζωῆς, ἴσως μόνον εἰς τὴν ποιήσιν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐθνικοὺς καλλιτέχνας, καὶ αὐτὰ τὰ τελευτάτα ἔτη εἰς τὸ διήγημα

Ὁ Σολωμός, ἡ μεγαλειότερα ποιητικὴ ἐκδήλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερώσεώς της ἕως σήμερον, εἶνε τὸ φαινότατον παράδειγμα εἰς τὸ εἶδος.

Ὅταν ὁ γεμάτος εὐγενοῦς ἐνθουσιασμοῦ, ἐμπνευσμένος καὶ πνευματικώτατος Ζακύνθιος ψάλτης τῆς Ἑλευθερίας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑστερα ἀπὸ μακροχρόνιον διαμονὴν πρὸς σπονδὴν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε συνδεθῆ καὶ πνευματικῶς συγκοινωνήσῃ μετὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους ἐπιστήμονας καὶ καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς, ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν του, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο, ἀπὸ

τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰταλισμοῦ, καίτοι ἐλάτρευε τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποιήσιν τῶν Ἰταλῶν.

Ἦθελεν ἡ ψυχὴ του ἐλευθέρῃ νὰ λουσθῆ μέσα εἰς τοὺς ὀρίζοντας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς πατρίδος του, διότι τότε μόνον θὰ εἰμποροῦσε νὰ ἀποδώσῃ μετὰ εἰλικρίνειαν διὰ τῆς τέχνης του τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Ἦοχετο συχνὰ εἰς συνάφειαν μετὰ τὸν λαόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐμάνθιεν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη, συνανεστρέφετο τοὺς τραγουδιστάς του καὶ ἤκουε τὰ τραγούδια των. Καίτοι ἦτο κάτοχος βαθύς τῆς ἰταλικῆς φιλολογικῆς γλώσσης καὶ εἰς διάφορα ποιητικὰ του δοκίμια εἶχε δεῖξει προσόντα τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἀμιλλάται μετὰ τοὺς κλασικοὺς Ἰταλοὺς, οὐδέποτε ἠθέλησε σοβαρῶς νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἰταλικὴν ποιήσιν, ἀλλ' ἐν παρέργῳ ἐνίοτε αὐτοσχεδίαζε σονέττα καὶ ἄλλα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐπεριφρονούσε καὶ δὲν ἠθέλε νὰ δημοσιεύωνται. Τοῦτο ἴσως τὸ ἔκαμνε διὰ νὰ μὴ καταγίνεται εἰς ἔργον, τὸ ὅποιον εἰμποροῦσε νὰ νοθεύσῃ τὴν ἀγνότητα τοῦ ἐθνικοῦ ιδεώδους, τὸ ὅποιον εἶχε.

Ὡς καρπὸς λοιπὸν τῆς τοιαύτης διαίτης, εἰς τὴν ὁποίαν πρωτίστως τὸ αἰσθημα ὠδήγησε τὸν Σολωμόν καὶ ὕστερα ἡ ὀρθὴ κρίσις καὶ αἰσθησις, ἐβγήκαν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ποιητικοὶ θησαυροὶ του καὶ ὁ ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν, ὁ ὁποῖος ἕως τὴν σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ πολυτιμώτερον προῖον τῆς ἐθνικῆς τῆς ποιήσεως.

Ὁ Σολωμός ἠσοθάνθη καὶ ἀπέδωσε διὰ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ ὅλην τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας σπαρακτικῆς ὀδύνης καὶ φρενητιῶδους ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τὴν ἀπέδωσε, διότι ἔζησε μετὰ τὸ αἰσθημα καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἄφησε τὸ πνεῦμά του καὶ τὴν ψυχὴν του νὰ τὴν περιβάλῃ ἡ θερμὴ πνοὴ τοῦ πατριωτισμοῦ του. Ἡ μουσά του εἶνε ἐθνικὴ. Ἐγραψε μετὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὸ αἰσθημα του, ἀλλ' ἐξιδανίκευσε καὶ ἐλέπτυνεν αὐτὰ καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ ἔργον του ὅλην τὴν εὐγενῆ πνευματικότητα ποῦ ἡ φύσις καὶ ἡ βαθεῖα ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσις του τοῦ ἐδώρησαν. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔργον του, ὃν πρωτίστως δημιούργημα ἐθνικόν, εἶνε καὶ ἀριστοκρατικώτατον σύλληψις διανοίας, φέρει μετ' ἑαυτοῦ ὅλην τὴν παγκόσμιον τεχνικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον τῆς ἐποχῆς του, καὶ εἰμπορεῖ νὰ εἶνε καὶ παγκοσμίου ἐπιβολῆς.

Τοιοῦτος ὁ Σολωμός καὶ ἰδοὺ τί ἐννοῶ ἐγὼ ἐθνικὴν τέχνην. Εἶνε δὲ εὐλογον ὅτι ὁ

λαὸς καὶ ἡ μουσά του παρέχουν εἰς τοὺς καλλιτέχνας τὴν **πρώτην ὕλην** πρὸς κατεργασίαν, ὅταν ἐν ἔθνος μετὰ μακρῶν περιόδων δουλείας καὶ παρακμῆς ἀρχίσῃ νὰ ἀναστῆ μετὰ νέαν ζωὴν, διότι ποῖος περισσότερο ἀπὸ τὸν λαόν, ἀπὸ τὸν ἀμαθῆ λαόν, τὸν ἔχοντα παρθένον τὸ πνεῦμα ἀπὸ πᾶσαν ξενικὴν ἐπίδρασιν, τὸν λαόν τῶν βουνῶν καὶ τῶν κάμπων, ζῆ περισσότερο συνδεδεμένος μετὰ τὸν περιβάλλοντα του καὶ μετὰ τὴν φύσιν του, ἀντιπρῆξαι μετὰ καθαρώτερα μάτια τὸν οὐρανόν του; Ὅχι βέβαια ὁ **λογιωτατισμὸς** ὅπως τὸν ὠνόμαζεν ὁ Λασκαράτος, ὁ ὁποῖος βυθισμένος εἰς τὴν ἀσφονκτικὴν ἀτμοσφαῖραν τῶν ἀρχαίων βιβλιοθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἓνα σιωπεῖνόν διάφραγμα παρεμβάλλονται μετὰ αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως, τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ οὐρανοῦ, προσπαθεῖ νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ αὐτὰς τὸν σπῆρον, τὸν ὁποῖον νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὸ ἔδαφος τῆς νέας ἐποχῆς.

Ἡ ἀφετηρία πάσης τέχνης ἐκπηγάζει βέβαια πάντοτε ἀπὸ τὸν λαόν. Ἐμμεσοὺς δὲ εἶνε ἡ ἐπίδρασις του, ὅταν ἐν ἔθνος προωδευμένον, εὐρίσκειται εἰς προοδευτικὴν φάσιν ἐξελίξεως ὅπότεν οἱ καλλιτέχνηται συνεχίζουσι τὸ ἔργον προῦπαρξάντων καλλιτεχνῶν εἰς τὸ χρονικὸν ὄριον τῆς νέας περιόδου. Ἄμεσοὺς δὲ πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἐπίδρασις του, ὅταν τὸ ἔθνος τοῦτο εὐρίσκειται εἰς τὴν αὐγὴν τῆς νέας ζωῆς ὕστερα ἀπὸ μίαν περίοδον παρακμῆς.

Καὶ τώρα, ἀφοῦ προετέθησαν αὐτὰ, ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐννοήσῃ καλλίτερον ὅτι θὰ ἐκθέσω περὶ ἐθνικῆς μουσικῆς.

Καὶ ἐν πρώτοις, εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐθνικὴ μουσικὴ εἰς τὰ ὄρια τῆς νέας περιόδου, ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας μέχρι τῆς σήμερον, δὲν ὑπάρχει. Πρόκειται, ἐννοεῖται, περὶ ἐθνικῆς μουσικῆς καλλιεργηθείσης καὶ ἀναπτυχθείσης ἀπὸ ἰδιοφρεῖς μουσουργοὺς βαθεῖς καὶ μορφωμένους, καὶ ὅχι περὶ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα βέβαια ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἐθνικώτερον ὑπάρχει, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ μίαν πρωτογόνον ἐκδήλωσιν τῆς τέχνης, ἡ ὁποῖα εἰμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς **ἀρχικὴ ὕλη** διὰ τοὺς ἐπιστήμονας μουσουργοὺς.

Εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Σολωμός συνέλαβε τὸ ὕψηλόν καὶ ἐθνικόν ιδεῶδες του, εὐχαιρον καὶ ὄρθρον ἐποχὴν διὰ τὴν σύλληψιν τοιούτων ιδεῶδων, ἓνας ἄλλος καλὸς καλλιτέχνης, μουσουργὸς αὐτός, ὁ Νικόλαος Μάντζαρος ἐξοῦσε, συνδεόμενος διὰ στενωπότητος

φιλίας μετὰ τὸν Σολωμόν, μετὰ τὸν ὁποῖον εἰς μακρὰ καὶ γονίμους συνδιαλέξεις συνεκοινωνεῖ καλλιτεχνικῶς.

Εὐρυτάτης μουσικῆς μορφώσεως ὁ Μάντζαρος, βαθύς θεωρητικὸς, φιλόσοφος, ἐγκυκλοπαιδικός, πολλὰ ὠφεληθεῖς, βέβαια, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τὸν Σολωμόν, εἶχε, ὡς φαίνεται, ὅλα τὰ προσόντα διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν τέχνην τὸν ἴδιον δρόμον ποῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ τελευταῖος.

Ἄλλ' εἶτε διότι, δὲν ἠμπούρεσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μουσικῆς τῶν Ἰταλῶν, εἶτε διότι δὲν ἠσοθάνετο τὸν ἑαυτόν του ἰκανόν καὶ γόνιμον εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ ἔργου, δὲν φαίνεται τοῦλάχιστον ἐξ ὅσων γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὀλιγίστων προῖόντων αὐτοῦ τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπέμειναν καὶ ἐκ τῆς φήμης ἄλλων, ὅτι ἐκαλλιέργησε ποτὲ τὴν ἰδέαν δημιουργίας ἐθνικῆς μουσικῆς.

Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ Μάντζαρος δὲν εἶχεν ἀρκετὴν δημιουργικὴν δύναμιν εἰς τὴν τέχνην του διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιοῦτον ἔργον. Νοῦς μᾶλλον ἀφομοιωτικὸς, δυνάμενος μετ' εὐκολίας νὰ οἰκειοποιήσῃ ὅτι ἦτο προῖον τῶν δυσχερεστέρων ἐρευνῶν εἰς τὴν μουσικὴν τεχνικὴν τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων ἔθνων, δὲν κατώρθωσε ὅμως, νομίζω, νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον του χαρακτῆρα προσωπικόν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἐθνικόν. Ὁ «ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν», ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καλλίστα ὡς δεῖγμα τῆς ὑποστάσεως τῆς τέχνης τοῦ Μαντζάρου.

Θὰ ἦτο σχεδὸν περιττὸν νὰ εἶπω ὅτι οὗτος, ὡς ὕμνικὴ μελωδία προσωρισμένη νὰ ὑπεγείρῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὸ πατριωτικὸν αἰσθημα ἐνὸς λαοῦ, φιλοπατρίδος καὶ θερμοῦ ὅπως ὁ Ἕλληνικός, περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὅπως ὅλοι οἱ ὕμνοι τοῦ κόσμου, ἦτοι, τὴν πολεμικὴν, οὕτως εἰπεῖν, κίνησιν καὶ τὸ ἐνθουσιαστικὸν καὶ ἐπιβάλλον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον γεννᾷ τὸ σεναισθημα ἐνὸς θριάμβου, εἶνε δὲ ἰκανὴ νὰ διαθέσῃ τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἡρωικώτερας συλλήψεις, ἀλλὰ τοῦτο, ὅπως θὰ ἔκαμνε κάθε ἄλλη μελωδία, ἔστω καὶ ξενικὴ, τοῦ αὐτοῦ ποιοῦ, διότι, βέβαια, δὲν εἶνε νομίζω ὁ ἐθνικός χαρακτῆρ τῆς μουσικῆς τοῦ ὕμνου, ποῦ ἐμφυσᾷ τὸν ἐνθουσιασμόν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἰδιότης τοῦ πολεμικοῦ ἔνθου, ἡ θριαμβευτικὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ κάθε τι τὸ ὅποιον εἶνε ἀπαραίτητον στοιχεῖον παντὸς ὕμνου, διότι ἐθνικὸν χαρακτῆρα

δὲν ἔχει ἡ μελωδία αὐτή, φαίνεται δὲ μᾶλλον ἐμβατήριον, ἰταλικὸν κατὰ τὸ ὕφος.

Φαντασθῆτε, τώρα, πόσον θὰ ἐπενεργοῦσεν ἐνθουσιωδέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον ὁ ὕμνος εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ, ἂν οὗτος, ψάλλον αὐτόν, ἀνεγνώριζε τὸν χαρακτήρα τῶν μελωδιῶν του, ὅπως, ἀπαγγέλλων τοὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ, εὐρίσκει τὴν ψυχὴν του καὶ τὸ αἰσθημὰ του.

Μεγάλη λοιπὸν ἀτυχία διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ποῦ ὁ Μάντζαρος δὲν ἐφάνη ἀντάξιός τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν τέχνην του (*), ἐνῶ, ἡ εὐρύτης τῶν γνώσεών του, ἡ πνευματικὴ συγκοινωνία μὲ τὸν μέγαν Ζακύνθιον ποιητὴν, τὰ περιστάτικα καὶ τὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς του, ὅλα ὑπέσχοντο περὶ αὐτοῦ ὅτι θὰ ἦτο ἰκανὸς νὰ ἐπινοήσῃ ἐν ἔθνικόν ἔργον.

Μὲ τὸν Μάντζαρον, εὐαριθμοὶ ἄλλοι μουσουργοὶ ἀνεφάνησαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, συχνότερα εἰς τὴν Ἐπιάνησον μερικοὶ τῶν ὁποίων προικισμένοι μὲ ἀρετὴν δόσιν ἰδιοφυΐας. Κανεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτοσχεδίων μουσικῶν - *troualori*, -- ἄνευ σοβαρᾶς θεωρητικῆς μορφώσεως, δὲν ἐφάνη ὅτι ἐνεπνεύσθη ποτὲ ἀπὸ ἔθνικῆν πηγὴν. Ἀρχοῦμαι νὰ ἀναφέρω ἐξ αὐτῶν τὸν Ἀλμπάναν τὸν Σύνταν, τὸν Καρρέρ, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ μᾶλλον μορφωμένος τῶν ἄλλων.

Εἰς τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη, μερικοὶ Ἕλληνες μουσουργοὶ ἐφάνησαν πολὺ σοβαρώτεροι καὶ **ἐπιστημονικώτεροι** εἰς τὰς συνθέσεις των καὶ τοῦτο διότι ἐφοίτησαν εἰς εὐρωπαϊκὰ ἴδρυτα. Αἱ συνθέσεις των ὅμως, δημιουργημέναι ὑπὸ τὴν πλήρη ἐπίρρειαν τοῦ χαρακτήρος τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης, οὐδὲν προσθέτουν εἰς τὸ ἔθνικὸν οἰκοδόμημα τῆς τέχνης.

Ἐθνικὴ μουσικὴ τέχνη, λοιπὸν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πῶς τώρα εἴμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, καὶ πότεν οἱ καλλιτέχναι μας πρέπει νὰ ἀντλήσουν τὴν ἐμπνευσίν της;

Δὲν πρόκειται βέβαια, νὰ γράψω συνταγὰς, οὔτε τρέφω τὴν πεποίθησιν ὅτι διὰ παραγ-

(*) Δεινὸς καὶ κλασσικὸς ἦτον ὁ Μάντζαρος εἰς τὴν ἀντίστιξιν *contrapunto* καὶ *fuga*, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ Zingarelli, τῆς μεγάλης νεοαπολιτικῆς σχολῆς.

Ἦτο ποτὲ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ οἴκου μου, καὶ περιῆλθεν ὕστερα εἰς χεῖρας τῶν συγγενῶν τοῦ κερκυραίου μουσουργοῦ, πολύτιμον μουσικὸν χειρόγραφόν του, περιέχον ἓνα *Canone all'undicesima* διὰ φωνᾶς ἐπὶ τῶν λέξεων ἑνὸς σονέτου τοῦ Πετράρχου = *Leonarmi il mio pensiero in parte on'era quella ch'io cerco etc.*

γελμάτων καὶ θεωριῶν εἴμπορῶ νὰ ἐπιτύχω τελειῶς καὶ ἀμέσως εἰς τὸν σκοπὸν μου, ἐφ' ὅσον οἱ μουσικοὶ μας οἱ ὑπάρχοντες καὶ μέλλοντες νὰ ὑπάρξουν, δὲν αἰσθανθῶν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιδοθῶν εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς ἔθνικου ἔργου. Εἶμαι ὅμως πεπεισμένος ὅτι μία καλλιτεχνικὴ ἰδέα, θεωρητικῶς ἐκφερομένη, εἴμπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ τόσον εἰς τοὺς καλλιτέχναις, ὅσον ἀρκεῖ διὰ νὰ διαθέσῃ **συμπαθῶς** τὰς ψυχὰς των πρὸς ἐκείνην.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ **δημοτικὴ μουσική**, εἰς τὴν ποίησιν καθὼς καὶ εἰς τὴν μουσικὴν. μᾶς παρουσιάζει ὀλόκληρον τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ὅ,τι **ἐγέννησεν** αὐτὴ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην μας μὲ ἓνα Σολωμόν, μὲ ἓνα Κρυσιάλλην, Παλαμᾶν, Πορφύραν κλ., τὸ ἴδιον πρέπει νὰ κάμῃ καὶ εἰς τοὺς μουσουργοὺς μας. Ὅπως ὁ Σολωμὸς καὶ ἄλλοι ποῦ ἀνέφερα, ἠγάπησαν, ἐμελέτησαν, ἐπεριποιήθησαν αὐτὴν, οὕτω καὶ οἱ μουσουργοὶ μας πρέπει νὰ τὴν ἀγαπήσουν, νὰ τὴν ἐνωτισθοῦν, νὰ ἐμβαθύνουν εἰς αὐτὴν, νὰ τὴν ἐμφωλεύσουν εἰς τὴν ψυχὴν των, νὰ τὴν κάμουν κτῆμά των.

Ἄμα τοῦτο γίνῃ, ἄς μὴ φοβηθῶν οὗτοι ὅτι θὰ εἶνε **μόνον** ἰκανοὶ νὰ ψάλλουν τοὺς ἔρωτας τοῦ **τσοπάνη** καὶ τῆς **βοσκοπούλας**, ἀλλ' εἴμπορεῖ νὰ ἦνε ἀπεριόριστον τὸ πεδῖον τῆς δημιουργίας των. Εἴμπορεῖ νὰ γράψουν συμφωνίας *a quattro tempi, suites* δι' ὄρχηστραν. Εἴμπορεῖ νὰ κατασταλάξουν εἰς τὴν τέχνην των, ὅλην τὴν πνευματικότητα καὶ ὅλην τὴν παγκόσμιον τελευταίαν πρόδον, ὑπὸ τεχνικὴν, αἰσθητικὴν, ψυχολογικὴν ἔποσιν. Νὰ ἐφαρμώσουν εἰς αὐτὴν ὅλας τὰς **τεχνοτροπίας**, ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας των, νὰ εἶνε τῆς πραγματικῆς σχολῆς ἢ ἰδανιστοὶ. Σοπερχαουριστοὶ, ἐφ' ὅσον νομίζουν ὅτι ἡ μουσικὴ εἶνε ἰκανὴ νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν **γῆινον πόνον** καὶ ὡς ἀποκαλύπτρια τῶν **πέραν** αἰτίων, νὰ μᾶς μεταφέρῃ εἰς ὀρίζοντα **ἀπολύτου χαρᾶς, ἄνευ ὀδύνης**. Νιτσειστοὶ, ἐφ' ὅσον νομίζουν ὅτι πρέπει αὐτὴ νὰ μᾶς συνδέσῃ μὲ τὴν φύσιν καὶ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὴν αἰσθανθῶμεν. Τέλος ἡ τέχνη των εἴμπορεῖ νὰ εἶνε παγκοσμίου ἐπιβολῆς καὶ νὰ ἀνήκῃ **πέραν** τῆς ἐποχῆς των.

Ἄλλ' ὅ,τι καὶ ἂν εἶνε, θὰ εἶνε πρωτίστως καὶ ἀπαραιτήτως **ἐθνικὴ** καὶ **ἀνθρωπίνη**, παρ' ὅλας δὲ τὰς θεωρίας, ὅτι ἡ τέχνη εἶνε ἢ ἀποκάλυψις τοῦ τελείου, τοῦ θείου, δὲν εἶνε νομίζω, παρὰ μόνον μία ἔκφρασις νοσταλγίας πρὸς τὸ **πέραν** ἡμῶν, μία τάσις ἐρεῦνης

τῶν πηγῶν αὐτῶν τοῦ τελείου ἢ τοῦ θείου, τοῦ ὁποῖου εἴμπορεῖ νὰ ἔχη μίαν ἀόριστον διαίσθησιν, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, κατ' ἐξοχὴν ὁ καλλιτέχνης, συναίσθησιν τὴν ὁποῖαν ἐξωτερικεῖ διὰ τῆς τέχνης του, **πάντοτε ὅμως συνδεδεμένος μὲ τὸ περιβάλλον του καὶ μὲ τὰς ῥίζας τῆς φυλῆς του**.

Ἡ δημοτικὴ ποίησις καὶ ἡ δημοτικὴ μουσικὴ, εἶνε ὅ,τι ἀγνώτερον, ὠραιότερον, πρωτοτυπώτερον καὶ **ἀληθέστερον** ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὴν τέχνην ἢ νεωτέρα Ἑλλάς. Εἰς αὐτὴν ἀντιαντικαταῖται ὅλη ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἂν, ὅπως εὐρέθησαν ἀρκετοὶ ποιηταί, οἱ ὁποῖοι ἠγάπησαν καὶ ἐκαλλιέργησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εὐρεθῆ καὶ ἓνας Grieg διὰ τὴν δημοτικὴν μουσικὴν, ἢ Ἑλλάς, μόνον δι' αὐτοῦ, θὰ συνεκλόνηζε τὰς πέντε ἡπείρους.

Ὁ μελωδικὸς καὶ ρυθμικὸς πλοῦτος τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν μελωδιῶν εἶνε τοιοῦτος, ὥστε νὰ ὠχρίασῃ πρὸ αὐτοῦ ἡ δημοτικὴ μουσικὴ τῶν ἄλλων ἔθνων.

Ὁ L. A. Bourgault-Ducoudray, γράφει περὶ Ἑλλάδος καὶ περὶ Ἀνατολῆς ἐν γένει: *elles sont une mine musicale inépuisable*.

Δυστυχῶς ὅμως εἰς τὴν συλλογὴν του «*Melodies populaires de Grèce et d'Orient*» αἱ γνήσιαι ἑλληνικαὶ μελωδία εἶνε πολὺ ὀλίγα, ἐνῶ ὑπερτεροῦν κατὰ τὸν ἀριθμὸν αἱ **ομνηναῖαι**, αἱ ὁποῖαι καίτοι μετέχουν κάπως τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος, εἶνε πτωχότερον τουρκικῆς καὶ ἐν γένει ἀνατολικῆς προελεύσεως.

Ὅποῖον ἔργον ἔθνικώτατον, γονιμώτατον θὰ ἔκαμινεν ὁ φιλόλογος (*), φιλόσοφος, ἱστορικὸς ἐκεῖνος μουσουργός, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιχειροῦσε μίαν περιουσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνεγνύων μέχρι τοῦ τελευταίου **χωριοῦ**, διὰ νὰ συλλέξῃ ὅλας τὰς γνησιωτέρας καὶ ὠραιότερας ἑλληνικὰς μελωδίας, αἱ ὁποῖαι ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἐκλείπουν ἢ χάνουν διὰ τῆς ὀλοῦν ἀναπτυσσομένης συγκοινωνίας, μεταξὺ τοῦ **εὐρωπαϊκῶς πολιτισμένου κόσμου** ἐκ

(*) Ὁ ὁποῖος πρὸ παντὸς νὰ μὴ ἦτο σχολαστικὸς δάσκαλος, διότι τότε ἀκαρπὸς θὰ ἦτο ὁ ἀγὼν του.

Μερικοὶ ἐκ τῶν δασκάλων εἰς τὴν μουσικὴν συνέλεξαν δημοτικὰς ἑλληνικὰς μελωδίας, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ καλλιεργήσουν μὲ αὐτὰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν! Τὸ ἔργον των εἶνε ἐσφαλμένον, ὅπως θέλω νὰ ἀποδείξω μὲ τὴν μελέτην μου αὐτὴν. Ἄλλως τε καὶ νὰ μὴ ἦτο ἐσφαλμένον τὰ τοιοῦτου εἶδους ἔργα εἶνε ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ὄχι τῶν δασκάλων.

τῶν ἀγνῶν καὶ παρθένων μερῶν, ὅπου αὐταὶ θάλλουν, τὸ πρωτόγονον ἄρωμά των. Καὶ περιοδεύων καὶ συλλέγων τὰς μελωδίας αὐτὰς, ὁ μουσουργὸς αὐτός, πόσον θὰ ὠφελοῦσε τὸν ἑαυτὸν του καὶ πόσον τὴν τέχνην τοῦ ἔθνους του, ἂν ἐμελετοῦσε συγχρόνως τὴν φύσιν καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀνέθαιλλαν, τὴν ψυχὴν, τὰ ἥθη, τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ λαοῦ ποῦ τὰς δημιουργεῖ, ἂν ἐφιλοπονοῦσε δηλαδὴ μίαν φιλοσοφικὴν μελέτην τῆς τέχνης του, καὶ ὕστερα εἰς ἓνα τόμον νὰ παρουσιάζεν ὅλας αὐτὰς τὰς μελωδίας, εἰς τὸν ὁποῖον τόμον νὰ κατέθετεν ὅ,τι **ἠσθάνθη** καὶ **ἐκρίνε** δι' αὐτὰς, μελετῶν καὶ ἀναλύων.

Θὰ εἶχον τότε οἱ μουσουργοὶ μας ἔτοιμον τὸ ἔδαφος διὰ νὰ καλλιεργήσουν τὸ ἔθνικὸν ἰδεῶδες των, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτὸ θὰ ἦτο γόνιμον εἰς ἐμπνεύσεις νέας καὶ πρωτοτύπους δι' αὐτοὺς, καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ των, εἰλικρινῆς καὶ ἀβίαστος, θὰ ἐδημιουργοῦσεν.

Αἱ μελωδία τοῦ Grieg διέτρεξαν καὶ διατρέχουν τὴν Εὐρώπην, γεννώσαι νέας συγκινήσεις καὶ ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως δρῶνται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ νορβηγικὰ ἄσματα, ἀπὸ τῶν μελωδικῶν χαρακτήρα τῶν ὁποίων ἐδανείσθη πολλά ὁ Grieg, μελετήσας αὐτὰ. Ἐπλούτισε δὲ οὗτος τὴν τέχνην του μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς σημερινῆς πολυφωνίας καὶ τεχνικῆς.

Τί θὰ ἐγίνοντο εἰς χεῖρας ἑνὸς Ἑλλήνου Grieg αἱ ἑλληνικαὶ δημοτικαὶ μελωδία;

Καὶ ἐδῶ εἶνε καιρὸς νὰ λεχθῆ, ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα μία ὀλόκληρος **ὄμας ἀνθρώπων**, οἱ ὁποῖοι, ἀπὸ πνεῦμα σχολαστικότητος ὑψώνουν σημαίαν ἐπαναστάσεως κατὰ πάσης ἀληθοῦς προόδου εἰς τὸ ἔθνος των.

Εἶνε ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους, ἂν ἐλέγατε ὅτι ἀποβλέποντες εἰς καλλιτέρας μουσικὰς ἡμέρας διὰ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἐπεθυμοῦσατε τὴν **ἑλληνικὴν μελωδίαν** συνδυαζομένην μὲ τὸν πλοῦτον τῆς πολυφωνίας καὶ ἀναπτυσσομένην μὲ τὸν τεχνικὸν εἰρημὸν τῆς *fuga*, εἶνε τὸ ἴδιον ὡς νὰ τοὺς ἐλέγατε ὅτι ἐπίκειται εἰσβολὴ βαρβάρων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶνε οἱ ἴδιοι, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ὡς πρόδον τὴν διπλοχώρασιν, οἱ ὁποῖοι, ἂν λέγωνται γλωσσολόγοι καὶ γλωσσόπλαστοι, θεωροῦν ὡς ὄριον προόδου εἰς τὸ μέλλον τῆς γλώσσης, τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ Πλάτωνος, ἂν λέγωνται μουσικοὶ, ἀγωνιοῦν, κοπιᾶζουν, ἀνασκάπτουν ἀρχαίας βιβλιοθήκας μελετοῦν τὸν Ἀριστοξένον, Εὐκλείδην,

Ἀλέξανδρον τὸν Ἀλύπιον, διὰ νὰ εὑρουν τὸν μίτον τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, ἐμβαθύνουν εἰς τὴν δικτάχον ἕμνωδιαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ διὰ νὰ δώσουν εἰς τὴν θρησκευτικὴν μουσικὴν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἔκτου μ. Χ. αἰῶνος. Οἱ ἴδιοι, τέλος, οἱ ὅποιοι, ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν θρησκευτικῶν βυζαντινῶν τροπαρίων καὶ τῶν τραγουδιῶν τῶν **τσοπάνηδων** συνθέτουν τὰ χορικά τῆς ἀρχαίας τραγωδίας (*), μὲ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι συνεχίζουσι τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων.

Ὡ, πόσον εἶνε μάταιος καὶ ἐπιβλαβὴς ὁ ἀγὼν τῶν. Κατ' ἐμὲ, δὲν ὑπάρχουν μεγαλειότητες ἐχθροὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀπ' αὐτοὺς. Ἄν δὲ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὡς ἐγὼ εἶμαι, θὰ ἦσαν ἐναντίον τῶν... ἀμελιτικοί.

Τὴν ἁρμονίαν τὴν θεωροῦν οἱ σχολαστικοὶ αὐτοὶ ὡς βάρβαρον δημιούργημα, ξένον καὶ ἀπόρσιτον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ δὲν ἐννοοῦν ὅτι αὕτη δὲν εἶνε προῖον τοῦ ἐνὸς ἢ ἢ τοῦ ἄλλου ἔθνους, ἀλλ' εὐρίσκειται εἰς τὴν φύσιν, κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν εἴμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μελωδία οἰαδῆποτε ἢ ὅποια νὰ μὴ προῦποθέτῃ μίαν **βάσιν** ἁρμονικῆν. Ἁρμονία καὶ μελωδία συνδέονται

(*) Ὁ ἀπαισιος δασκαλισμός, ὁ ὁποῖος ἀκίμη ἐξακολουθεῖ νὰ πνίγῃ τὴν Ἑλλάδα, καίπερ μετριάσει ὀλίγον ἀπὸ τινος, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν ἔντονον φωνὴν διαμαρτυρίας τῶν ὀλίγων, ἀπ' οὗ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις του ἐπορούσιασε τοὺς ἀξίους ἀντιπροσώπους του παρήγαγε καὶ τὸν δάσκαλον μουσικόν. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀστειότερα τῆς σχολαστικότητος ἐκδήλωσις τῆς τῶν δασκάλων μουσικῶν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὗτοι εἶνε ἀπόφοιτοι τῆς φιλολογίας, σὺνροντες μαζὺ τῶν ἐν ὑγκώδεις φορτίον γνώσεων ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ἐπὶ τῆς παρασημαντικῆς τῶν ἀρχαίων, μὲ πλείστας λεπτομερείας καὶ ἐπεισόδια τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων μουσουργῶν καὶ διαφόρους κρίσεις τὰς ὁποίας ἐξέφεραν ἐπ' αὐτῶν οἱ τότε ἄνθρωποι καὶ καλλιτέχναι. Ἀποστηθίζουσι ἀποσπάσματα συγγραμμάτων ἀρχαίων ἐπὶ τῆς μουσικῆς, καὶ τὰ χορικά τῆς τραγωδίας, τῶν ὁποίων, ἐν ἀνάγκῃ, ἤξευρον νὰ εὑρουν τὴν ἀνατομίαν τῆς φράσεως, καὶ νὰ εἰποῦν τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων. Μελετοῦν κατὰ προτίμησιν τὸ βιβλίον τῶν «Ρυθμικῶν στοιχείων» τοῦ Ἀριστοξένου καὶ τὴν «Εἰσαγωγὴν τῆς Ἁρμονικῆς» τοῦ Εὐκλείδου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀντλοῦν μετὰ πίστει καὶ πεποιθήσεως τὸ μυστήριον τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, ἐνῶ πλέον εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι δὲν ὑπάρχει ματαιότερος ἀγὼν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιζητῇ κανεὶς νὰ εὑρῇ τὴν κλεῖδα τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, διὰ νὰ ἀποδώσῃ μὲ ἀκριβείαν τὸ μουσικὸν περιεχόμενον τῶν ὀλίγων ἕμνωκῶν φῶδων ποῦ μᾶς μένουσι ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Παρεδέχθησαν τοῦτο ὅλοι ἐκ τῶν μεγαλειτέρων εὐρωπαίων μουσουργῶν, ὅσοι ἐμελέτησαν τὸ ζήτημα. Τὸ ὅτι δὲ ἔχομεν ἰδέαν τοῦ συστήματος τῶν κλιμάκων τῶν ἀρχαίων, δὲν ἐπεται ὅτι γνωρίζομεν καὶ τὴν μουσικὴν τῶν. Μερικοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν, ἴσως διότι κατὰ βῆθος αἰσθάνονται, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τὸ

ὡς ἡ ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα, καὶ ἡ μία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄλλην. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἔψαλλον μόνον **μελωδικῶς**, τὴν ἁρμονίαν τὴν ὁποίαν δὲν εἴμπορεσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν, θὰ τὴν ἠσθάνοντο εἰς τὸ βῆθος τῆς ψυχῆς τῶν.

Τὴν παρακμὴν τῶν ἐθνῶν, βέβαια, διαδέχεται ἡ ἀρχὴ ἀκμῆς καὶ ἡ ἀκμὴ ἄλλων, τὰ ὅποια συνεχίζουσι, ὅτι ἡμιτελεῖς ἄφησαν τὰ προηγουμένα. Εἰς ἄλλα ἔθνη ἦτον ἐντεταμένον νὰ **αἰσθάνοιτο** καὶ νὰ **ἐξωτερικεύσῃ** τὸ μυστήριον τῆς πολυφωνίας εἰς τὴν μουσικὴν, καὶ νὰ καλλιεργήσῃ αὐτήν. Διατὶ νὰ μὴ τὰ μελετήσωμεν, νὰ μὴ τὰ ἀκολουθήσωμεν;

Ἐρωτῶμεν τώρα: Ἄν συνδυασθῇ ἡ **ἑλληνικὴ μελωδία** μὲ τὴν σημερινὴν ἁρμονίαν καὶ ἀναπτυχθῇ μὲ τὴν σημερινὴν πρόοδον τῆς τεχνικῆς, κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὸν χαρακτήρα τῆς;

Ὁρισμένως, ὄχι.

Εἶνε ἀναντιρρήτως φανερόν ὅτι ἡ ἁρμονία συνδέεται ἀναποσπᾶτως μὲ τὴν μελωδίαν καὶ ὅτι ἐξαρτᾶται, ὡς ἦδη εἶπα, ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ὁ χαρακτήρ λοιπὸν τῆς ἑλληνικῆς με-

ωρολογησὼν ὅμως, ὅτι ὁ ἕμνος εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ εἰς τὴν Νέμεσιν, τὸν ὁποῖον διαβάουσι, τίποτε δὲν τοὺς λαλεῖ, προστρέχουσι εἰς τὰ βυζαντινὰ τροπάρια ἢ εἰς τὰς συγχρόνους ἑλληνικὰς μελωδίας, ὅπου εὐρίσκουσι ἀνυπερθέτως τὴν ἠχὴ τῆς ἀρχαίας μελωδίας, καὶ τοῦτο, ἐννοεῖται, διότι... αἱ κλιμακες ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκπηγάζουσι αἱ σύγχρονοι δημοτικὰ μελωδία, ὁμοιάζουσι μὲ τὰς ἀρχαίας!

Καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς κόπους, καὶ ὅλην αὐτὴν τὴν μελέτην διατὶ τὴν κάμνουσι, νομίζετε; Διὰ νὰ μᾶς ἐπαναφέρουσι εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν! Αὐτὸ εἶνε τὸ ὑπερτόν ἰδεώδες τῶν!

Μελοποιοῦν τὰ χορικά τῶν τραγωδιῶν, διατενόμενοι ὅτι ἀποδίδουσι ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Καὶ τὸ περίεργον εἶνε, ὅτι προστρέχουσι καὶ εἰς τὴν πολυφωνίαν ἐνίοτε, αὐτοὶ οἱ ἀσθητοὶ τηρητὰ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, καὶ τοῦτο, πρὸς μέγιστον ὄνειδος τῶν ἁρμονικῶν κανόνων καὶ τῶν τῆς ἀντιτιξέως, τοὺς ὁποίους ὀρισμένως δὲν ἔμαθαν.

Αὐτὰ λοιπὸν, πρέπει νὰ εἶνε τὰ ἰδεώδη καὶ αἱ βλέψεις τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος εἰς τὴν μουσικὴν; Αὐτὸν τὸν προορισμὸν πρέπει νὰ ἔχουν αἱ θανμάσαι δημοτικὰ σύγχρονα μελωδία μᾶς, τὸ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ δηλαδὴ ὡς γέφυρα διὰ νὰ μᾶς μεταφέρουσι εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν; — ἐναντίον παντὸς φυσικοῦ νόμου, λογικῆς, ἀληθείας!

Δὲν νομίζετε ὅτι πρέπει νὰ ἐνταφιασθῇ ὀριστικῶς καὶ διὰ παντὸς ἡ ἀρχαία αὐτὴ μουσικὴ — τὴν ὁποίαν, ὀρισμένως, δὲν γνωρίζομεν, — καὶ ὅτι ἡ ἀληθινὴ, φυσικὴ διεύθυνσις τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν, εἶνε ἡ ἐμπροσθοδρομικὴ, σύμφωνα μὲ τὸ σύγχρονον πνεῦμα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ τὸ παγκόσμιον, καὶ ὅτι τὴν θέσιν τῶν δασκάλων μουσικῶν πρέπει νὰ τὴν καταλάβουσι ἐπὶ τέλος οἱ Ἕλληνες Grieg;

λωδίας εἴμπορεῖ νὰ **ὀρίσῃ** ἀναγκαστικῶς τὴν ἀνάλογον ἁρμονίαν. Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὴν τεχνικὴν ἀνάπτυξιν, οἱ νόμοι τῆς ἀντιτιξέως — **contrappunto** — ἀποβλέπουσι εἰς τὴν **κατασκευὴν** διαφόρων μελωδικῶν κινήσεων αἱ ὁποῖαι νὰ εἶνε δυνατόν νὰ **ἐκτελοῦνται** εἴτε διὰ τῶν φωνῶν, εἴτε διὰ τῶν ὄργάνων, καὶ τῶν ὁποίων **ἡ σύγχρονος** ἐκτέλεσις νὰ ἀποτελῇ μίαν ἁρμονικὴν ὁλότητα ἱκανοποιούσαν τὴν αἰσθητικὴν καὶ τοὺς νόμους τῆς ἁρμονίας.

Ἀπὸ τὴν ἀντιτίξιν ἐξαρτᾶται ἡ **κίνησις ὅλων τῶν μερῶν τῆς ἁρμονίας**, ἡ ὁποία φέρει τὴν ποικιλίαν εἰς τὸ μουσικὸν δράμα — **fuga** — εἰς τὸ ὁποῖον πολλὰ **πρόσωπα** δράσωσι. Ἡ ἀντιτίξις εἶνε προῖον ὀλωσδιόλου **τεχνικόν**, λογικώτατον καὶ ἀπαραίτητον εἰς τὴν πολυφωνίαν, οὐδόπως δὲ προσκρούει εἰς τὴν αἰσθητικὴν τὴν ὁποίαν εἴμπορεῖ νὰ ἔχη ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος λαός.

Ἡ **fuga** δέ, ἡ ὁποία δίδει τὴν κλεῖδα τῆς συνθέσεως εἰς τὸν μουσουργόν, εἶνε ἐν τεχνικὸν οἰκοδόμημα τοῦ ὁποίου ὁ ὀργανισμὸς γίνεται κατ' ὀρισμένους κανόνους, συμμετρίας, ποικιλίας, ἀναλογίας, κανόνους οἱ ὁποῖοι ἐνκόλουν τὸν συνθέτην εἰς τὴν **ἐλευθέραν σύνθεσιν**, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀκολουθεῖ τὸ αἰσθημᾶ του.

Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς **fuga**, εἰσέρχεται ὁ μουσικὸς εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ ἰδεώδους, καθότι, ἂν ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς τοῦ εἶνε **ἀναλλοιώτως** ἐπιβεβλημμένος, εἰς τὸ ὕψος ὅμως καὶ εἰς τὴν εὐφροσιν τῶν μελωδικῶν κινήσεων — **spunti** — δημιουργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν αἰσθητικὴν του καὶ ἀντίληψίν του, δι' αὐτὸ ὁ Ἕλληνας μουσουργὸς εἴμπορεῖ νὰ καταθέσῃ εἰς αὐτὴν ὅτι ἔχει χαρακτηριστικώτερον ἢ ἑλληνικὴ μελωδία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, καὶ νὰ τροποποιήσῃ ἀκόμη, εἰς εἶνε ἀνάγκη καὶ τὸν καθιερωμένον ὀργανισμὸν τῆς, ἀκολουθῶν τὰς ἀνθορμήτους κινήσεις τῆς ψυχῆς του, χωρὶς ὅμως, ἐννοεῖται, νὰ παραβλάπτῃ τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς **fuga**, τὴν ἀναλογίαν, συμμετρίαν, ποικιλίαν.

Ἄς μελετήσωμεν τώρα ὀλίγον τὸν χαρακτήρα τῶν κλιμάκων τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν διὰ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον εἴμπορεῖ νὰ εἶνε δυσχερῆς ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ἁρμονίας εἰς αὐτάς, καὶ κατὰ πόσον αὐτὰ συναντῶνται μὲ τὰς τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Βοηθούμενος ἀπὸ τὸν L. A. Bourgault-Ducoudray — ὁ ὁποῖος βοηθεῖται ἀπὸ τὸν M. Gevaert — θὰ ἐπιχειρήσω νὰ δώσω συνοπτικῶς μίαν ἰδέαν τῶν διατονικῶν κλιμάκων

τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουσι μὲ ἐκείνας ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζονται αἱ δημοτικὰ μελωδία.

Πρὶν ἢ κάμω τοῦτο, ὅμως, σπεύδω νὰ εἰπῶ, ὅτι, ἐπειδὴ συναντῶνται αἱ κλιμακες τῶν δημοτικῶν μελωδιῶν μὲ τὰς τῶν ἀρχαίων, δὲν ἐπεται ὅτι **ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ μελωδία** μᾶς δίδει τὴν ἰδέαν τῆς ἀρχαίας.

Αἱ κλιμακες εἰς τὴν μουσικὴν, εἶνε ὅτι ἡ χρωματοπιννακίς εἰς τὴν ζωγραφικὴν. Φαντασθῆτε λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ζωγραφικὴν τῶν ἀρχαίων, νὰ ἐγνωρίζαμε μόνον τὸν πίνακα τῶν χρωμάτων τῆς, τὸν ὁποῖον πίνακα νὰ μεταχειρίζομεθα καὶ ἡμεῖς. Δὲν ἐπεται ὅτι θὰ ἐγνωρίζαμεν καὶ τὴν ψυχὴν τῆς τέχνης τῶν καὶ τὴν ἐμπνευσίν τῶν.

Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων δὲν ἔχομεν παρὰ τὸν πίνακα τῶν χρωμάτων τῆς, τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουσι αἱ κλιμακες. Τὸν πίνακα αὐτὸν τὸν εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰς δημοτικὰς μελωδίας, τὸς συγχρόνους, ὄχι βέβαια, διότι ἐκ **παραδόσεως τῶν παλαιῶν** τὸν διεφύλαξεν ὁ λαὸς τῶν **βουνῶν** καὶ τῶν **χωριῶν**. Θὰ ἦτο μωρότατον νὰ τὸ σκεφθῶμεν.

Εἰπέτε μου τώρα — Δὲν θὰ ἦτο ἐπίσης μωρότατον νὰ σκεφθῶμεν, τοῦτων δεδομένων, ὅτι θὰ μᾶς ἦτο δυνατόν νὰ εὐρωμεν εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα τὴν ψυχὴν τῆς ἀρχαίας μουσικῆς;

Διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπαναλαμβάνω, ὅτι **τὴν μουσικὴν τέχνην** τῶν ἀρχαίων δὲν τὴν γνωρίζομεν. Ὁ «Ὑμνος εἰς τὸν Ἀπόλλωνα» καὶ ὁ «Ὑμνος εἰς τὴν Νέμεσιν» θὰ εἶνε αἱ αἰῶνιοι Σφίγγες πρὸ τῆς περιεργείας καὶ τῆς φιλομαθείας τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἔχομεν καθαρὰν καὶ ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ τονισμοῦ εἰς τὴν προσωδείαν καὶ τῆς διαρρείας εἰς τὰς μακρὰς καὶ βραχεῖας συλλαβὰς, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ δὲν θὰ ἔχομεν ἰδέαν τοῦ **ὀρισμένου ρυθμοῦ** ὁ ὁποῖος δίδει τὴν **μορφὴν** εἰς τὴν μουσικὴν ἰδέαν, ἄνευ τοῦ ὁποίου αὕτη εἶνε **μουσικὸν παραλήρημα**.

Ἐκ τῆς ὁμοιότητος ὅμως τῶν ἀρχαίων κλιμάκων μὲ τὰς σημερινὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζονται αἱ ἑλληνικὰ δημοτικὰ μελωδία, ἀποδεικνύεται, ἂν ὄχι ἄλλο, ὅτι εἰς τὴν σύλληψιν τῶν **μουσικῶν διαστημάτων** συναντῶνται οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες μὲ τοὺς παλαιούς. Τὰ διάφορα δὲ διαστήματα τὰ ὁποῖα περιέχει ἡ μουσικὴ τῶν διαφόρων λαῶν, δὲν διερχομένου ἄλλο παρὰ τὸ ποῖον διαφόρων **ψυχικῶν κινήσεων**, χαρακτηριστικῶν ἐνίοτε

τῶν λαῶν αὐτῶν, κινήσεων, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐξωτερικεύουν *μουσικῶς* διὰ διαφόρων *διασημάτων*, ὅπως *ζωγραφικῶς* θὰ τὰς ἐξω-

τερίζουν διὰ διαφόρων γραμμῶν.

Καὶ τώρα ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ σύστημα τῶν διατονικῶν κλιμάκων τῆς ἀρχαίας μουσικῆς.

Ἔπεται τὸ τέλος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΕΛΕΤ

ΜΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν κάτωθι διαθήκην ἀντέγραψεν ἄλλοτε ἐκ τῆς ἐν Ζακύνθῳ Βιβλιοθήκης ὁ κ. Μαλακάσης, ὅστις μᾶς τὴν παρέδωσε πρὸς δημοσίευσιν.

Τὸ ἔγγραφο, ὑπὸ πᾶσαν ἐπισημ. ἐνδιαφέρον, δημοσιεύομεν εὐχαρίστως τηροῦντες ἀμετάβλητον τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν τοῦ πρωτοτύπου.

Ἡ θαυμασία καὶ ἀπαράμιλλος περιγραφή τοῦ ἐν τῷ Κάστρῳ ἀρχοντικοῦ μετὰ τοῦ κεκρυμμένου θησαυροῦ του, ἀγνωστον εἰς ἐχρησιμοποίηθι ποτὲ εἰς τὸ νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὸ ἀσημοχρῶσαφο τῶν 15 χιλιάδων τσεκινίων.

Ἐφ' ὅσον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, ἡ διαθήκη τοῦ κληρικοῦ Ἀλεξάνδρου δὲ Ρόση οὐδέποτε ἐδημοσιεύθη.

1792. Μαΐου 15

Γράφω τὸ παρὸν διὰ νὰ ἤθελεν ἐξεκονηριστῆ εἰς κάθε καιρὸν ὅτινος μέλει νὰ λάβῃ ἐποῦτο τὸ καλὸ μὲ τὸ νὰ παρῆ ὁ τόπος ἀπὸ χριστιανόν καὶ ἐτότες ὁποῖος θελήσει μὲ μεγαλότατη τέχνη νὰ πᾶν νὰ νικίῃ τὸ παρὸν σπῆτι καὶ περιβόλι παγέοντα εἰς τὸν τόπον.

Ὅμως ἀκούσατε κληρονόμοι διὰ ἐνθύμησι.

Κουβεντιάζοντάς με ἕνας ὀνομαζόμενος Janaci Πτοράκις στῆ Ζακύνθο, σὴ σκουντράδα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κοντὰ εἰς κάμπαριό τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, μοῦ εἶπε πῶς ἔλαβε μία παρακολή ἀπὸ μία γυναῖκα Δάνδολου, ἡ ὁποία φαμελιά ἐκατοῦνησε εἰς Μορία, σὴ χώρα τῆς Μονοβασίας, στὸ Κάστρο, ὁ ὁποῖος Πτορός, παρακαλεστός ἀπὸ τὴν αὐτὴν φαμελιάν ἐπῆγε εἰς τὴν αὐτὴν χώρα ἀπόστα καὶ ἐμβαίνοντας ἀπὸ τὴν στερίαν εἰς τὸ Κάστρο ποῦ εἶνε ἡ πόρτα πέρ Τρεμοντάνα παγέοντα τὴ ροῦγα πέρ Πονέντε εἰς κάμποσο διάστημα, βρίσκεις ἕνα παλάτι μεγάλο, μὲ ἕνα περιβόλι γεναμένο

α σκάλες καὶ κάθε σκάλα ἔχει καὶ τὴ λίμνα του.

Τὸ σπῆτι ἔχει ἕνα πόρτεγο, ἦγον σάλα, μὲ πέντε κάμερες κάθε μερία καὶ τὸ ἀπάνω ἀπαρταμέντο ἔχη δέκα κάμερες.

Ἀλέξω ἀπὸ τὸ πορτόνι βλέπεις μία ἄρμα μὲ δύο κρίνους καὶ ἀπὸ κάτω, ριγάδα, ἦγον, ἀδάμα ὅλες πόρτες καὶ παρεθύρια εἶνε μὲ κολῶνες μαρμαρένιες ἀνωφύλλια καὶ κατωφύλλια μονοκόμματα.

Μπένοντας εἰς τὸ αὐτὸ παλάτι βρίσκεις μία βρύση μὲ μία χοντρή κάνουλα ποῦ τρέχει νερό καὶ εἰς τὴν γῆς ἔχει μία οὖρα εἰς τὸν πάτον τρούπια ποῦ περνάει μὲ κανάλια τὸ νερό εἰς περιβόλι, ἐκεῖ βλέπεις χάμου εἰς τὴν γῆς, ἦγον στὸ σαλίτσο, ἕνα μάρμαρο τοῦ μάρκου ὡς μία καὶ μισή ὄρια καὶ τοῦ χόντρου δάχτυλα τέσσαρα.

Τὸ αὐτὸ μάρμαρο ἔχει δύο κουλούρια προύντινα διὰ νὰ σέρνεται, μὰ πέρνοντας τὸ αὐτὸ κάστρο οἱ Τούρκοι, ἔτσι οἱ νοικοκυραῖοι τοῦ σπητιοῦ τὰ ἐτσάκησαν τὰ αὐτὰ κουλούρια διὰ νὰ μὴ γνωριστῆ κ' ἐκλίσαν τὲς τρούπες καὶ τὸν γῦρο τοῦ αὐτοῦ μάρμαρον μὲ σταχτὶ ἀσβέστη καὶ πορτολίνα μὲ τὰ χέρια τους καὶ φαίνονται οἱ δαχτυλίες.

Τὸ αὐτὸ μάρμαρο ἔχει μία τέχνη, ὅσον εἶνε δὲν ἀσπρόνεται, μόνον σκοντηόδανστο μὲ ἀργάνια τρέχει τὸ μάρμαρον ἐμπρός, ἔτσι γεναμένο ἀπόστα, καὶ ἀνοιγε μὲ εὐκολία τόμου εἶχε τὰ δύο ἀνέλα που ἔβγαλαν.

Ὅμως ἀνοίγοντάς το βλέπεις δελόνγου ἕνα χάος ὅπου τὸ εἶχαν διὰ κρυψῶνα καὶ ἐκεῖνο εἰς καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ αὐτοῦ Κάστρου οἱ αὐτοὶ Δανδολέοι οἱ νοικοκυραῖοι τοῦ αὐτοῦ σπητιοῦ ἔβαλαν ὅλον τους τὸ ἀσημοχρῶσαφο μέσα, καὶ ἐτράβηξαν τὸ μάρμαρο καὶ ἐτσάκισαν τὰ κουλούρια καὶ τὸ ἔφραξαν μὲ τὰ δάχτυλά τους, ὡς ἄνοιθεν εἶπαμεν.

Μοῦ εἶπαν ὅπως ὅλο αὐτὸ τὸ ἀση-

μοχρῶσαφο νὰ εἶνε ἕως 15 χιλιάδες τσεκινία.

Τοῦτο εἶνε εἰς τὸ Κάστρο τῆς Μονοβασίας.

Καὶ ἡ αὐτὴ ἀνοτασιὸν ἄς εἶνε κρυφὴ καὶ ἄς μὴ κουβεντιαστῆ, μόνον ἄς τὸ ξέβρουν οἱ κληρονόμοι διάδοχοί μας, ἂν τοὺς μέλει μὰ μὲ μεγάλη φρονιμάδα καὶ τέχνη διὰ νὰ μὴν τοὺς προσενίξει καμμίαν ζημίαν, καὶ κάνοντας τέλος, ἀπεθυμόντας σας πᾶσαν εὐτυχίαν, ἀμήν.

Κανονικὸς ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ δὲ ΡΟΣΗΣ
ἔγραφα τὸ παρὸν.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

Ὅταν ὑπὸ τὸν βουρκαμένον οὐρανόν, ὑπὸ τὸ ὄγος τὸ ὁποῖον ἐσκόρπιζεν ἡ ὑγρὰ φθινοπωρινὴ ἐσπέρα, ἐπρόβαλε διὰ μέσου τῶν σκυθρωπῶν φυλλωμάτων τῆς δένδροστοιχίας τῆς λεωφόρου Ἀμαλίας ἡ λευκὴ πομπὴ τῶν ἔξφερέτρων— καὶ ἡ συμπυκνωθεῖσα εἰς τὴν καρδίαν λύπη ἔζητει διέξοδον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν,— προσεπάθουν νὰ εὔρω τὴν αἰτίαν ἡ ὁποία ὠδήγει τοὺς ἀδικοσκοτωμένους ἐκείνους, ἐνῶ κατέπιπτε θλιβερόν τὸ λυκόφως, εἰς τοὺς χαίνοντας τάφους των.

Διελογιζόμεν ποῖα ἀρχαί, ὀρθαὶ καθ' ἑαυτίας, ἔχουσαι δικαιολογημένην τὴν ὑπόστασιν των καὶ αἱ δύο, ὅταν εἶναι μόναι, ὅτε συνητήθησαν καὶ συνεκρούσθησαν ὠδήσαν μανιώδεις Ἑλληνας καθ' Ἑλλήνων, ἦγειραν τοὺς λίθους ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μετὰ φονικῆς ὀρμῆς, ἔκαμαν νὰ ἐκπιρσοκοτήσουν μόναι των τὰ ὄπλα, καὶ ἐγέμισαν τοὺς τοίχους ἀπὸ ὄπας καὶ ἐγέμισαν στήθη καὶ χεῖρας καὶ πόδας ἀπὸ σφαιρας, καὶ ἔβαψαν τὴν ὁδὸν Κοραῆ μὲ τὸ κατακόκκινον ἐκεῖνο ρεῖθρον τοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον εἰς δημαρχικὸς ὑπάλληλος προσεπάθει ἐπαύριον, πρῶτ' πρῶτ' τὴν ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τὰ ἐπάδυνα βλέμματα τῶν συρρέοντων, μὲ τὸ χῶμα, ὡς νὰ τὸ ἐνεταφίαιζε καὶ αὐτό.

Ἐπάρχουν ἀρχαί, ὅπως καὶ πράγματα, χρή-

σιμα καθ' ἑαυτά, ὡς εἶνε τὸ πῦρ καὶ ἡ πυρῖτις· ἀλλ' ἡ συνάντησις των ἐπιφέρει τὴν ἐκρηξίν.

Μία ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων εἶνε ἡ πρὸς τὰ πρόσω ὀρμὴ, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ παρελθόντος, ἡ πρόοδος ἡ ἀδιαλείπτως ἀνοίγουσα νέους ὀρίζοντας εἰς τὸν κόσμον τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ, ἡ εὐρύνουσα τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ἡ διαρκῶς εὐρίσκουσα ἀκτίνας Χ διὰ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος, καὶ ἀκεσώδυνα ἀντισηφίας ἢ φιλάνθρωπίας.

Ἡ ἄλλη εἶνε ὁ πρὸς τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῶν προγόνων σεβασμὸς, ἡ εὐλαβὴς, ἡ ἀνέπαφος διατήρησις τοῦ πατροπαραδότου.

Ἡ πρώτη, ἥτις θέλουσα παντοῦ φῶς θέλει καὶ εἰς τὰς ψυχὰς, φαντάζεται ὅτι ἔχει καθήκον ν' ἀπομακρύνῃ πᾶν ὅ,τι, κατὰ τὴν ιδέαν τῆς, θαμβώνει τὸ φῶς, καὶ λέγει:

«— Ἡ ἱερότης τοῦ Εὐαγγελίου συνίσταται εἰς τὸ θεῖον περιεχόμενον του, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἐξ αὐτῆς τῆς θείας ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' εἶνε ἄρα γε ἱερά καὶ ἡ γλῶσσά του; δὲν εἶνε τι δευτερεύον, ἀπλῆ σύμπτωσις τῶν χρόνων; Καὶ πρὸ πέντε αἰώνων ἢ μετὰ πέντε αἰῶνας ἐὰν ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν κόσμον ἢ θεῖα διδασκαλία του θὰ ἔμενεν ἡ αὐτή, ἀλλὰ θὰ ἦτο ἄρα γε καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου

ἢ αὐτή; Ἐπειτα ἐκεῖνος ὅστις ἀνήγαγε εἰς τοιαύτην μεγαλοφυῶ, ἀνυπέρβλητον τελειότητα τὴν παραβολὴν καὶ ἐκάλεσεν ὄλα τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα διὰ τὰ καταστήσῃ ὀφθαλμοφανῆ τὴν θεῖαν ἀλήθειαν, τὸ ὕδωρ, τὸ ἄλας, τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως, τὴν ζύμην, τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου, τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, ἐκεῖνος ὅστις διὰ τὰ γένη καταληπτὸς ὁ θεῖος λόγος τοῦ ὀμιλεῖ εἰς τοὺς ἀλλεῖς περὶ δικτύων, εἰς τοὺς γεωργοὺς περὶ σπόρου, εἰς τοὺς ἀμπελοουργοὺς περὶ κλημάτων, εἰς τοὺς ποιμένας περὶ ποιμνίων, ἂν ἔμελλε νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τὸν σημερινὸν λαὸν δὲν θὰ μετεχειρίζετο τὴν γλῶσσάν του; Ἐκεῖνος θέλει νὰ πῆσῃ ὁ σπόρος του εἰς γῆν γόνιμον καὶ ὀμιλεῖ περὶ ἀποπνιγουσῶν ἀκανθῶν ἄλλ' ἢ μεγαλειτέρα ἀκανθα εἶνε ἡ ἀγνοία. Εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, μετὰ τὰς φοβεράς μάχας αἰτινες ἦσαν ἀληθῆ ἀνθρώπινα μακαλλεῖα οἱ καθηγαμένοι, ἡκρωτηριασμένοι θρυμματισμένοι γερμανοὶ στρατιῶται, — ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ των διήρχετο τὰς τάξεις τῶν ἐπιθανατιῶν κλινῶν των διὰ τὰ εἶπῃ ἕνα λόγον παραμυθίας καὶ νὰ κρεμάσῃ τὸ παράσημον τῆς ἀνδρείας εἰς τὰ τραπημένα στήθη — ἐξέπνεον ἔχοντες εἰς τὰ χεῖλη των θητὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ρητὰ ἅγια καὶ παραμυθητικὰ ὀμιλοῦντα δι' ἐγκαρτέρησιν, ὕποσχόμενα μίαν ἄλλην ὕπαρξιν, φέροντα ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ γλυκοχάραγμα μᾶς ἄλλης ζωῆς καὶ ἔκλειον ἦσαν τοὺς γηῖνους ὀφθαλμοὺς των ἐν τῇ γλυκείᾳ εἰρήνῃ τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ. Εἰς τὸν ἰδικὸν μας πόλεμον ποῖος πληγωμένος ἐκράτει εἰς τὴν ὀδυνηρὰν κλίνην τοῦ χειρουργείου τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ποῖος παλαίων μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου ἐφέλλιζε θεῖους λόγους; Φωτίζον τὰ θεῖα ὄμματα, καὶ αὐτοὶ εἶχον σκότος θερμαίνον, καὶ αὐτοὶ εἶχον ὄμιλος προπέμπον τὸν θνήσκοντα μέχρι τοῦ τελευταίου ἄκρου τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς, καὶ αὐτοὶ ἀπήρχοντο ἐκ τοῦ κόσμου μόνοι! . . . »

Ἡ ἄλλη λέγει:

— Ὑπάρχον πράγματα διὰ τὰ ὀποῖα καὶ αὐτὸ τὸ ἄπλωμα τῆς χειρός, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ ἐσωτερικὴ ὀδηγία ἢ ὀποῖα θὰ γεννήσῃ τὸ ἄπλωμα τῆς χειρός, εἶνε βεβήλωσις. Καὶ τὸ πρῶτον πρῶτον ἀπ' αὐτὰ εἶνε τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐδῶ ὀδοῖα καὶ μορφή δὲν χωρίζονται. Εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ἐχύθη ἡ θεῖα διδασκαλία. Καὶ τὸ περιβλήμα ἔχει προσλάβῃ τὴν ἱερότητα τοῦ περιεχομένου. Εἶνε ἠνωμένα, ὀπως παρήχθησαν, καὶ ἀχώριστα. Ἐπειτα, διὰ τὸσους καὶ τὸσους αἰῶνας ἦρκεσαν, καὶ τώρα δι' ἡμᾶς ἔξαφνα

εὐρέθησαν ἀνεπαρκῆ; Τὰς λέξεις αὐτὰς ἐπεκαλοῦντο εἰς τὴν θεῖαν ἔκστασίν των οἱ μάρτυρες εἴτε εἰς τροχοὺς δεινόμενοι, εἴτε εἰς τὰς φλόγας θιπτόμενοι, εἴτε εἰς τὰς ἐσχάρας ἔξαπλωνόμενοι, εἴτε εἰς βράζουσας πίσσαν βυθιζόμενοι, εἴτε διὰ μαχαιρῶν κατακερματιζόμενοι, εἴτε μετὰ σίδηρα σπαραττόμενοι, εἴτε εἰς δένδρα καρφονόμενοι. Ὁ μέγας ὁ ἀπερίγραπτος πόνος, ἑκατοντάδας χρόνους μετὰ τὰς λέξεις αὐτὰς τὰς θεητόρους εἰρῆσε παρηγορίαν, αὐταὶ ἦσαν τὸ θεῖον βάλαμον εἰς τὰς πληγὰς τοῦ τουρκοπατημένου καὶ σκλάβου Ἑλληνος. Αὐταὶ ἦσαν ἡ κλίμαξ ἢ ὀποῖα τὸν συνέδεε μετὰ τὸν οὐρανόν καὶ τώρα θέλουν νὰ τὴν κρημνίσουν αὐτὴν τὴν κλίμακα καὶ νὰ στήσουν, βεβήλωσ, μίαν ἄλλην! Μεταξὺ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ τοῦ Χριστιανοῦ ζητεῖ νὰ παρέμβῃ μετὰ θράσος ἕνας μεταφραστής. Θέλει νὰ διώξῃ τὰς θεῖας λέξεις ἀπὸ τὸ στόμα μας καὶ νὰ βάλῃ τὰς ἰδικὰς του καὶ ποῖας λέξεις, Θεέ μου, τὰς λέξεις τοῦ καπηλείου, τοῦ σταύλου ὁ Κύριος γίνεται ἀφέντης ὁ ὀφθαλμὸς γίνεται στραβᾶδι ὁ ἀρχιερεὺς γίνεται ἀρχιπαπᾶς. Συνέλεξαν τὰ σκουπίδια τοῦ δρόμου διὰ νὰ στολίσουν τὴν ἅγιαν τράπεζαν μετὰ τὸ κρασὶ τῆς μέθης των θέλουν νὰ γεμίσουν τὸ δισκοπότηρον τῆς μεταλήψεως!»

Αἱ δύο αὐταὶ ἀρχαὶ ἦτο ἀνάγκη ἀρά γε νὰ ὀρμήσουν ἐχθρικῶς κατ' ἀλλήλων, ἦτο ἀνάγκη ν' ἀναρτήσουν τὴν μαύρην σημαίαν τοῦ πένθους ὕπερᾶνω τοῦ αἰτώματος τοῦ Πανεπιστημίου; Δὲν εἶνε ἀρά γε δυνατόν νὰ τείνουν πρὸς ἀλλήλας τὴν χεῖρα; Τὸ φῶς τὸ ὀποῖον ζητεῖ ἢ πρῶτη ἀρχὴ ἀρά γε μόνον ἢ ἐκ βάθρων μεταφρασεὶς δύναται νὰ ὀρίθῃ ἐπὶ τῆς θεῖας διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ; Ἐν πρῶτοις τὸ ἡμῶν, ἂν ὄχι καὶ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ Εὐαγγελίου, εἶνε ὀρμεμφύτως καταληπτὸν καὶ εἰς τοὺς ἀμαθεστέρους Ἑλληνας ἐκ τῆς μακρᾶς, τῆς κληρονομικῆς, νὰ εἴπωμεν, διὰ τῶν αἰῶνων διαδοχῆσεως καὶ διότι πολλαχοῦ ἢ γλῶσσά του δὲν εἶνε δυσκολωτέρα τῆς οἰκείας γλώσσης τῶν ἐφημερίδων ὕπολείπεται ἢ κατανόησις τῶν βαθεῶν ἐννοιῶν, τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀμιλίας, παραδείγματος χάριν, ἢ πολλῶν παραβολῶν ἄλλ' ἀρκεῖ ἢ μεταβολὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος νὰ καταστήσῃ σαφές καὶ εἰς τὰς λαϊκὰς συνειδήσεις τὸ βαθὺν περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας ταύτης; Πᾶς Γερμανὸς ἐννοεῖ τὴν μεταφρασίν τοῦ Λουθήρου, ἀλλὰ διατὶ ἀκατάληπτα ἐκδίδονται ἐκεῖ ἐρμηνεῖαι, διασαφη-

νίζουσαι, διακριβοῦσαι τὰ θεῖα νοήματα; Ὡς ἐμβληματὰ των φέρουσι πολλαὶ τοὺς λόγους τοὺς ὀποῖους ἀπέτεινε ὁ Κανδάκης ὁ εὐνοῦχος τῆς βασιλείσεως τῶν Αἰθιοπίων πρὸς τὸν Ἀπόστολον Φίλιππον, διε οὗτος τὸν εἶδεν ἀναγινώσκοντα τὸν Ἰσαῖαν καὶ τὸν ἡρώτησεν: Ἄρά γε γινώσκεις ἢ ἀναγινώσκεις; — Πῶς γὰρ ἂν δύναμην ἔαν μὴ τις ὀδηγήσῃ με! ἀπήτησεν ὁ αἰθίοψ δυνάστης. Αὐτὴν τὴν ἀπόκρισιν ἀποτίνει καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀγωνιωδῶς πρὸς τὴν Ἑκκλησίαν καὶ τὴν Πολιτείαν. Ἄλλ' ὁ ἐκχυδαῖσμός δὲν εἶνε ἐρμηνεῖα. Τὰ δὲ δογματικὰ καὶ ἠθικοφιλοσοφικὰ μέρη θὰ μείνουν, μετ' ὀλην τὴν καταβίβασιν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τοῦ εἰκονοστασίου εἰς τὴν λάσπην, ἐπίσης ἀκατάληπτα ὡς καὶ πρότερον.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἦτο δυνατόν τὸ φῶς τοῦ Πάλλη νὰ φωτίσῃ τοὺς λόγους τοῦ Λουκά καὶ τοῦ Ἰωάννου, νὰ σκορπίσῃ τὰς ἀκτίνάς του εἰς ὄλα τὰ βᾶθη, τὸ πολὺ φῶς δὲν θὰ ἀφήρῃ ἀρά γε τὸ ποιητικὸν ἡμίφως, τὸ ὀποῖον εἶνε τὸσον κατὰλληλον πρὸς ἐξέγερσιν τῆς θρησκευτικῆς κατανόσεως; Οἱ μελετήσαντες τὴν ἐξέλιξιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων λαῶν μέχρι σήμερον γνωρίζουν, ὅτι ἢ ἀνάτασις αὐτῆς τῆς ψυχῆς πρὸς ὄν ὕπερτερον καὶ πανίσχυρον εἶνε ἀδύνατον νὰ ὕπαρξῃ, ἂν λείψῃ ἢ μυστηριώδης διὰ τὸ Ἐπέκεινα συγκίνησις, ἢ μυστικὴ διὰ τὸ Μέγα Ἄγνωστον ἀναφρουκίσις. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Γοτθικοὺς ναοὺς, εἰς τοὺς ὀποῖους ἔνεκα τῶν πολλῶν ἀνοιγμάτων εἰσορμᾶ πλήμνυρα φωτός, παρεμβάλλονται τὰ πολύχρωμα ὕελογραφήματα τὸ πολὺ φῶς θ' ἀπέσπα τὸ

πνεῦμα, θὰ συνεκέντρουν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ γῆινα ἄλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀνταναγείας τῶν θουβινίων, τῶν σμαράγδων καὶ τῶν σαρφείρων, τὰ μεγάλα κύτη των ναῶν μένουν γεμᾶτα ἀπὸ θρησκευτικῶν μυστηρίων. Οὕτω τὸ «Μνήσθητί μου Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» χάνει τὸ θεῖον τοῦ μυστηρίου, τὴν θεῖαν τοῦ καταγωγῆν, τὴν δύναμιν τοῦ ἐπὶ τῶν ψυχῶν, ὅταν μεταβληθῇ εἰς τὸ εὐτελές: «Θυμήσου με, ἀφέντη μου, ὅταν ἔλθῃς εἰς τὰ παλάτια σου». Αὐτὸ δὲν εἶνε μεταφρασις, εἶνε παραχάραξις τὸ χουσοῦν νόμισμα ἔγεινε κίβδηλον.

Ἄς μὴ ἐγγίσωμεν τὸ θεῖον κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τοῦ ὀποῖου τὴν ἀρχαίαν ἱερότητα προσέθηκαν δευτέραν ἱερότητα τὸσων αἰῶνων παραδόσεως ἑκάστη λέξις του φέρει ἐπάνω τῆς ψιθυριστικῆς ἐκατομμυρίων ἑλληνικῶν χειλέων μέσα εἰς τὰς σελίδας του κινεῖται ἢ ἑλληνικὴ ψυχὴ σχεδὸν δύο χιλιετηρίδων. Ἄς τὸ σεβασθῶμεν ἄδικτον τὸ ἱερὸν κείμενον μετὰ τὸ ποιητικὸν τοῦ ἡμίφωτος διὰ τοὺς πολλοὺς.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει ἀρά γε νὰ ὀρίθῃ τὸ βλέμμα του εἰς τὰ θαυμαστὰ βᾶθη τῶν θεῶν λόγων καὶ ὁ πολὺς λαὸς, νὰ ἴδῃ ἀπὸ πλησίον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν; Αὐτὸ εἶνε ἔργον τοῦ ἀμβωνος καὶ τοῦ σχολείου ἄς ἀντηχίσῃ τὸ κήρυγμα μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχίστου χωριδίου. Ὁ ἱεροκῆρυξ καὶ ὁ διδάσκαλος θὰ ὀδηγήσουν εἰς τὰ ἄδυτα τῶν λαῶν χωρὶς νὰ κρημνίσουν τὸν ναόν αὐτοὶ θὰ σαφηνίσουν τί κρύπτεται ὕπὸ τὰς φράσεις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, καὶ αὐτοὶ θὰ γεμίσουν τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ θητὰ ἐκεῖνα, τὰ ὀποῖα ἐφέλλιζον ἐκπνέοντες οἱ Γερμανοὶ στρατιῶται.

A. Π. Κ.

Θ Α Ι Σ *

Μυθιστόρημα ΑΝΑΤΟΛΑ ΦΡΑΝΣ. — Μετάφρασις Ν. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΥ

Αλλ' ὁ Παφνούτιος τὴν ἠτένιζε καὶ δὲν ἐκνεῖτο. Τὰ τρέμοντα γόνατά του δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τὸν βασιτάσουν καὶ ἡ γλώσσά του αἰφνιδίως εἶχε ξηραθῆ εἰς τὸ στόμα. Ἐνας φρικτὸς θόρυβος ἀνήρχετο εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ ἀμέσως τὸ βλέμμα του ἐσκοτίσθη καὶ δὲν ἔβλεπεν ἔμπροσθέν του παρά μόνον ἓνα παχὺ νέφος. Ἐσκέφθη τότε ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ εἶχε κλείσει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅπως τοῦ ἀποκρύψῃ τὴν γυναῖκα ἐκείνην καὶ ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ μίαν τοιαύτην βοήθειαν, εἶπε μὲ σοβαρότητα ἀξίαν ἀσκητοῦ τῆς ἐρήμου.

— Ἄν παραδοθῆς εἰς ἐμέ, νομίζεις ὅτι θὰ κρυφθῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὰ ὄμματα;

Ἐκείνη ἔσεισε τὴν κεφαλὴν.

— Ποῖος λοιπὸν ἀναγκάζει τὸν Θεὸν νὰ προσηλώνῃ πάντοτε τὸν ὀφθαλμὸν του ἐπὶ τοῦ ἀντροῦ τῶν νυμφῶν; Ἄς ἀποσυρθῆ, ἐὰν τὸν προσβάλλω μεν. Ἄλλὰ διατί τάχα τὸν προσβάλλομεν; Ἄφ' οὗ μᾶς ἐδημιούργησε, δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήσεται οὔτε νὰ δυσαρεστῆται, διότι εἴμεθα ἀπαράλλακτοι ὡς μᾶς ἐποίησε καὶ ὅτι ἐνεργοῦμεν κατὰ τὴν φύσιν τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωκεν. Ὁμιλοῦν παρά πολὺ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ προσδίδουν ἰδέας, τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν εἶχε. Μήπως καὶ σὺ, ξένη, γνωρίζεις τὸν ἀληθῆ του χαρακτήρα; Ποῖος λοιπὸν εἶσαι διὰ νὰ μοῦ ἡμιλῆς ἐν ὀνόματί του;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὁ μοναχὸς διανοίγων τὸ δάνειόν του φόρεμα ἐπέδειξε τὸ ράσον του καὶ εἶπε:

— Εἶμαι ὁ Παφνούτιος ἀββάς τῆς Ἀντινόης καὶ ἔρχομαι ἐκ τῆς ἀγίας ἐρήμου. Ἡ χεὶρ ἡ ὁποία ἀπέσυρε τὸν Ἀβραάμ ἐκ τῆς Χαλδαίας καὶ τὸν Λὼτ ἐκ τῶν Σοδόμων, μὲ ἐχώρισε τῆς κοινωνίας

πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπῆρχον πλέον διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου τὴν ἡ εἰκὼν σου αἰφνης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἐμὴν Ἱερουσαλὴμ τῶν ἁμῶν καὶ διέγνωσα τότε ὅτι ἡσὺ πλήρης διαφθορᾶς καὶ ὅτι εἰς σὲ κατῴκει ὁ θάνατος. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἔμπροσθέν σου, ὦ γύναι, ἀνακράζω: «Θαῖς, ἐγέροθι!»

Εἰς τὰ ὀνόματα τοῦ Παφνουτίου, τοῦ μοναχοῦ καὶ τοῦ ἀββά. ἡ Θαῖς ἀχρίασεν ἀπὸ τρόμου. Καὶ μὲ λυγὴν τώρα τὴν κόμην, μὲ συνδεμένους τὰς χεῖρας, κλαίονσα καὶ ὀλολύζονσα, ἐσύρθη εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου.

— Μὴ μοῦ προξενήσῃς κακόν, σὲ παρακαλῶ. Διατί ἤλθες καὶ τί μὲ θέλεις; Μὴ μοῦ προξενήσῃς κακόν. Γνωρίζω, ὅτι οἱ ἅγιοι τῆς ἐρήμου μισοῦν τὰς γυναῖκας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐγὼ ἐγεννήθησαν ὅπως ἀρέσκουν, καὶ φοβοῦμαι ὅτι μὲ μισεῖς καὶ ὅτι θέλεις νὰ μὲ βλάψῃς. Μὴ ἀμφισβῆσθαι ὅτι γνωρίζω τὴν ἰσχὺν σου, ἀλλὰ μάθε, Παφνούτιε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μὲ περιφρονῆς καὶ νὰ μὲ μισῆς. Ποτὲ ἐγὼ δὲ ἐμνητήρισα τὴν πτωχείαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀρέσκεσαι, ὅπως κάμνουν τόσοι ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους γνωρίζω. Ἄλλὰ καὶ σὺ μὴ θεωρήσῃς ὡς ἐγκλημα τὸν πλοῦτόν μου. Εἶμαι ὄραία καὶ ἔπαιξα εἰς τὸ θέατρον. Δὲν ἐξέλεξα οὔτε τὸ ἐπάγγελμά μου οὔτε τὴν φύσιν μου καὶ προορίσθην δι' ὅτι κάμνω. Ἐγεννήθην διὰ νὰ γοητεύσω τοὺς ἀνθρώπους καὶ σὺ ἀκόμη πρὸ ὀλίγου ἔλεγες ὅτι μὲ ἀγαπᾷς. Μὴ χρησιμοποίησῃς κατ' ἐμοῦ τὴν ἐπιστήμην σου, καὶ μὴ προσφέρῃς τοὺς μαγικὸς λόγους, οἱ ὁποῖοι θὰ καταστρέψουν τὴν ὀραϊότητά μου ἢ θὰ μὲ μεταβάλουν εἰς στήλην ὀλατος. Μὴ μὲ τρομάξῃς διότι εἶμαι ἤδη παρὰ πολὺ τρομαγμένη, καὶ μὴ μὲ κάμῃς νὰ ἀποθάνω, διότι φοβοῦμαι ὑπερβολικὰ τὸν θάνατον.

Ἐκεῖνος τῆς ἔκαμε νεῦμα ν' ἀνεγερθῆ καὶ τῆς εἶπε:

— Ἠσύχασε, τέκνον μου. Δὲν θὰ ρίψω ἐπὶ σοῦ περιφρόνησιν καὶ αἰσχος. Ἐρχομαι ἐκ μέρους Ἐκεῖνου, ὅστις, καθίσας εἰς τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος, ἔπιεν ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος τὴν ὑδρίαν καὶ ὅστις, δειπνήσας εἰς τοῦ Σίμωνος τὴν κατοικίαν, ἐδέχθη τῆς Μαρίας τὰ μύρα. Δὲν εἶμαι ὁ ἀναμάρτητος ὅπως σοῦ ρίψω τὸν πρῶτον λίθον, καὶ πολλάκις καὶ ἐγὼ ἐχρησιμοποίησα κακῶς τὰς χάριτας τὰς ἀφθόνοους, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς μὲ ἐπλημύρισε. Ὁ οἶκος καὶ ὄχι ἡ ὀργὴ μὲ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ μὲ ἔφερεν ἕως ἐδῶ. Οἱ λόγοι τῆς ἀγάπης μὲ τοὺς ὁποίους σὲ ἐπλησίασα δὲν εἶνε ψευδεῖς, διότι ὁ ζῆλος μὲ φέρει πρὸς σέ. Καταναλισκομαι ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἔλεους καὶ ἂν οἱ ὀφθαλμοὶ σου οἱ ἐξοικειωμένοι εἰς τὰ χονδροειδῆ τῆς σαρκὸς θέαματα ἠδύναντο νὰ ἴδουν τὴν μυστικὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, θὰ σοῦ ἐμφανίζομην ὡς κλάδος τῆς καιομένης βέτου, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐπέδειξεν εἰς τὸν ἀρχαῖον Μωϋσῆν; διὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀληθῆ ἀγάπην, ἐκείνην ἡ ὁποία μᾶς καταπλέγει χωρὶς νὰ μᾶς ἀναλύσῃ καὶ ἡ ὁποία μακρὰν τοῦ νὰ ἀφίη ἀνθρακας καὶ ματαίας σποδούς, βαλοσαμώνει καὶ ἀρωματίζει εἰς τὴν αἰωνιότητα πᾶν ὅτι ἐγγίζει.

— Σὲ πιστεύω, μοναχέ, καὶ δὲν φοβοῦμαι πλέον οὔτε παγίδα παρὰ σοῦ οὔτε μαγγανείαν. Πολλάκις ἤκουσα νὰ ὀμιλοῦν διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Θηβαΐδος, καὶ εἶναι θαυμάσιον πᾶν ὅτι μοῦ διηγῆθησαν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ Παύλου. Τὸ ὄνομά σου δὲν μοῦ εἶνε ἀγνωστον καὶ λέγουν ὅτι νέος ἀκόμη ὑπερβαίνει εἰς ἀρετὴν καὶ τοὺς γηραιότερους τῶν ἀναχωρητῶν. Μόλις σὲ εἶδα, ἂν καὶ δὲν ἐγνωρίζω ποῖος εἶσαι, ἠσθάνθην ὅτι δὲν εἶσαι ἓνας ἄνθρωπος κοινός. Εἶπέ μου, μοναχέ, μήπως δύνασαι νὰ κατορθώσῃς πᾶν ὅτι οὔτε οἱ ἱερεῖς τῆς Ἰουδαίας οὔτε οἱ τοῦ Ἑρμού, οὔτε οἱ τῆς οὐρανίας Ἥρας οὔτε τῆς Χαλδαίας οἱ μάνται οὔτε τῆς Βαβυλωνίας οἱ μάγοι κατώρθωσαν; Εἶπέ μου, μοναχέ, μήπως δύνασαι, ἂν μὲ ἠγάπας, νὰ ἀπομακρύνῃς ἀπ' ἐμοῦ τὸν θάνατον;

— Γύναι, θέλει ζῆση πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὴν ζωὴν. Ἀπόφευγε τὰς καταράτους ἡδονὰς ἐν ταῖς ὁποίαις αἰεὶ θνήσκεις, καὶ ἀποσπάσου ἀπὸ τῶν δαιμόνων οἱ ὁποῖοι θὰ κατέκαιον μαροῖ τὸ σῶμα αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς διὰ τοῦ σιέλου του ἔπλασε καὶ διὰ τῆς πνοῆς του ἐνεψύχωσε. Ἐξηντημένη ὡς εἶσαι ἐκ κοπώσεως

ἔλθε νὰ ἀναψυχθῆς εἰς τὰς ἐδλογημένας πηγὰς τῆς μυσσεως, ἔλθε νὰ πῆς εἰς τὰς κεκρυμμένας κρήνας τῆς ἐρήμου, αἱ ὁποῖαι μέχρι οὐρανοῦ ἐξακοντίζονται. Ἐλθέ, αγωνιάσω ψυχὴ, νὰ κατακτῆς ἐπὶ τέλους ὅτι δνειροπόλεις. Καρδία διψῶσα χαρὰν, ἔλθε νὰ μάθῃς τὴν ἀληθῆ χαρὰν: τὴν πτωχίαν τὴν λήθην τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ὄντος ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Θεοῦ. Σὺ ἡ ἐχθρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ αἵριον ἡ προσφιλές του ἔλθε, ἔλθε ἡ ἀναζητῶσα, ὅπως ἀνακράξῃ: «Ἐῦρον τὸν ἔρωτα!»

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ Θαῖς ἐφαίνετο ἀτενίζονσα πράγματα μεμακρυσμένα.

— Ἐὰν ἐγκαταλείψω τὰς ἡδονὰς μου, μοναχέ, ἠρώτησε, εἶναι ἀληθές ὅτι θὰ ἀναγεννηθῶ εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ τὸ σῶμά μου ἀδικον καὶ μὲ τὴν καλλονὴν μου ὀλοκληρον;

— Σοῦ φέρω, Θαῖς, τὴν αἰωνίαν ζωὴν πιστεύσον ὅτι σοῦ ἀναγγέλλω τὴν ἀλήθειαν.

— Καὶ ποῖος μοῦ ἐγγυᾶται ὅτι αὕτη εἶνε ἡ ἀλήθεια;

— Ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ προφῆται, ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὰ θαύματα τὰ ὁποῖα θὰ ἴδῃς.

— Ἦθελα νὰ σὲ πιστεύσω, μοναχέ, διότι σοῦ ὀμολογῶ ὅτι δὲν εὔρον τὴν εὐτυχίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ὑπῆρξα εὐτυχιστέρα βασιλείσης καὶ ἐν τοσοῦτῳ ἡ ζωὴ μου καὶ ὄμως πολλὰς πικρίας καὶ πολλὰς θλίψεις καὶ ἰδοὺ ἐγὼ εὐρίσκομαι τώρα ἀπειρώς ἀποτεθησμένη. Αἱ γυναῖκες δλαὶ ζῆλευον τὴν τύχην μου καὶ ὄμως πολλὰκις ζῆλεύω καὶ ἐγὼ τὴν τύχην τῆς γραίας νοδοῦ ἡ ὁποία ὅταν ἦμουν μικρά, ἐπώλει γλυκίσματα κάτωθεν μᾶς τῶν πτωχῶν τῆς πόλεως. Μοῦ ἔρχεται συχνὰ ἡ ἰδέα ὅτι μόνον οἱ πτωχοὶ εἶνε καλοὶ, εὐτυχεῖς, εὐλογημένοι καὶ ὅτι εἶνε ἀπειρώς γλυκὴ νὰ ζῆ κανεὶς μικρὸς καὶ ταπεινός. Μοῦ ἀνεκίνησες, μοναχέ τῆς ψυχῆς τὰ κύματα καὶ ἔφερες εἰς τὴν ἐπιφάνειαν πᾶν ὅτι ἐκοιμάτο εἰς τὸ βάθος. Τί εἶνε φεῦ! ἡ ζωὴ, καὶ τί νὰ πιστεύσω, καὶ τί νὰ γείνω;

Ἐνῶ ὀμίλει τοιοῦτοτρόπως, ὁ Παφνούτιος ἐφαίνετο μεταμορφωθείς καὶ θεῖα χάρις ἐπλημύρει τὸ πρόσωπόν του.

— Ἄκουσον, εἶπε, δὲν εἰσῆλθον μόνος εἰς τὸν οἶκον σου. Ἐνας ἄλλος μὲ συνώδευεν, ἓνας ἄλλος ὅστις ἴσταται τώρα ἐδῶ παρὰ τὸ πλευρόν σου. Δὲν δύνασαι νὰ τὸν ἴδῃς αὐτόν, διότι οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἶνε ἀκόμη ἀνάξιοι νὰ τὸν ἀτενίσουν, ἀλλὰ ταχέως θὰ τὸν ἴδῃς ἐν δλητῇ θαυμασίᾳ λάμπει του καὶ θὰ εἴπῃς: «Αὐτὸς εἶνε ὁ μόνος ἀγαπητός». Πρὸ ὀλίγου ἂν δὲν εἶχε θέσει τὴν γλυκεῖάν του χεῖρα ἐπὶ τῶν

* Ἴδε σελ. 442 τόμ. Β'.

ὀφθαλμῶν μου, ὦ Θεῖς, θὰ ἐρριπτόμην μαζύ σου εἰς τὸ ἀμάχημα, διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι ὄλος ταραχὴ καὶ ἀδυναμία, ἀλλὰ μᾶς ἔσωσε καὶ τοὺς δύο, διότι εἶνε καλὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι Σωτήρ. Ἀνηγγέλη εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Δαβὶδ καὶ τὴν Σίβυλλαν καὶ ἐλατρεύθη εἰς τὴν φάτην ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς μάγους καὶ ἐσταυρώθη ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους καὶ ἐνεταφιάσθη ἀπὸ τὰς ἀγίας γυναῖκας καὶ ἀπεκαλύφθη ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐβεβαίωθη ἀπὸ τοὺς μάρτυρας. Καὶ ἰδοὺ αὐτὸς μαθῶν ὅτι φοβεῖται τὸν θάνατον, ὦ γύναι, ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν σου ὅπως σὲ ἐμποδίσῃ νὰ ἀποθάνῃς. Δὲν εἶνε ἀληθὲς, ὦ Ἰησοῦ μου, ὅτι μοῦ ἐμψυχώσῃς τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὅπως ἐνεφανίσθῃς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Γαλιλαίας, κατὰ τὰς θαιμασίας ἐκείνας ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας καὶ οἱ ἀστέρες κατελθόντες μετὰ σοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦσαν τόσον πλησίον τῆς γῆς ὥστε τὰ Νήπια ἠδύναντο νὰ τοὺς συλλάβουν διὰ τῶν χειρῶν ὅταν ἐπαίζον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν μητέρων τῶν ἐπὶ τῶν ἐξωστῶν τῆς Βηθλεὲμ;

Δὲν εἶνε ἀληθὲς, ὦ Ἰησοῦ μου, ὅτι ἐθρυσκόμην μαζύ σου καὶ ὅτι μοῦ ἐπιδεικνύεις τὸ τίμιόν σου σῶμα; Δὲν εἶνε ἀληθὲς, ὅτι βλέπω τὸ πρόσωπόν σου, ὅτι τὸ δάκρυ αὐτὸ τὸ ὁποῖον κυλιέται ἐπὶ τῆς παρεΐας σου εἶνε πραγματικόν; Ναί, ὁ ἄγγελος τῆς αἰωνίας δικαιοσύνης θέλει συλλέξῃ τὸ δάκρυ τοῦτο τὸ ὁποῖον θὰ εἶνε ἡ ἐξαγορὰ τῆς Θαΐδος. Ναί, ἰδοὺ σὺ Ἰησοῦ μου; Τὰ λατρευτά σου χεῖλη ἀνοίγονται Δύνασαι νὰ ὁμιλήσῃς; ὁμιλεῖ σὲ ἐκούω. Καὶ σὺ εὐτυχὴς Θεῖς, ἀκουσον, ὅτι ὁ Κύριος θὰ εἴπῃ, διότι αὐτὸς ὁμιλεῖ καὶ ὄχι ἐγώ. Καὶ λέγει ὁ Σωτήρ: «Σὲ ἐζητοῦν ἐπὶ πολὺ, ὦ ἀπολεσθὲν πρόβατον, σὲ ἐζητοῦν καὶ σὲ εὗρον καὶ τώρα μὴ με φεύγῃς πλέον.

Καὶ ὁ Παφνούτιος ἐγονυπέτησε με τοὺς ὀφθαλμούς πληθεὶς ἐκοτάσεως. Τότε ἡ Θεῖς εἶδεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἁγίου, ζῶσαν τοῦ Ἰησοῦ τὴν λάμψιν.

— Ὡ μακρυναὶ ἡμέραι τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, ἔλεγε ὀλοκίζουσα ἡ Θεῖς. Ὡ γλυκιάτατέ μου πάτερ Ἀχμέτ, ἀγαθὲ ἅγιε Θεόδωρε! Θὰ ἦτο καλὸν ἔρον νὰ ἀπέθνησκα ὑπὸ τὸν λευκόν σου μανδύαν ἐνῶ με συναπέρερες ὑπὸ τὰς πρώτας λάμπεις τῆς ἡοῦς, δροσερὰν ἀκόμη ἀπὸ τὸ βάπτισμα.

Ὁ Παφνούτιος ἄφησε πρὸς αὐτὴν κραυγάζων:

— Ἐβαπτίσθης!... Ὡ δύναμις τῆς θείας

Προνοίας! ὦ θεία Σοφία! Τώρα ἐννοῶ τὴν δύναμιν ἢ ὁποία με ἔφερε πρὸς σέ, καὶ τώρα ἀναγνωρίζω τί σὲ καθίστα προσφιλή καὶ ὠραίαν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἡ δύναμις τοῦ βαπτίσματος με ἔκαμε νὰ ἀφήσω τὴν σαὶν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζων καὶ νὰ ἔλθω νὰ σὲ ἀναζητήσω εἰς τὴν δηλητηριώδη τοῦ κόσμου ἀτμόσφαιραν. Μία σταγὼν, μία καὶ μόνη ἴσως σταγὼν τῶν ὑδάτων τὰ ὁποία ἀπέπλυναν τὸ σῶμα σου, ἀνετινάχθη ἐπὶ τοῦ μετώπου μου. Πρόσελθε, ἀδελφὴ μου, καὶ δέχθητι παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου τῆς εἰρήνης τὸν ἀσπασμόν.

Καὶ ὁ μοναχὸς ἔψαυσε διὰ τῶν χειλέων του τὸ μέτωπον τῆς εταίρας.

Ἐπειτα ἐσιώπησε ἀφίνων τὸν Θεὸν νὰ λαλήσῃ καὶ δὲν ἤκουε κανεὶς πλέον εἰς τὸ ἄντρον τῶν νυμφῶν παρὰ τοὺς λυγμούς τῆς Θαΐδος συμμεμιγμένους με τὸ ἄσμα τῶν ἀναβλυζόντων ὑδάτων.

Ἐκλαίεν ἡ Θεῖς χωρὶς νὰ στογγίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς ὅτε προσῆλθον αἴφνης δύο αἰθιοπίδες θεράπαινοι κομίζουσαι ὑφάσματα, ἀρώματα καὶ ἄνθη.

— Δὲν εἶνε καιρὸς διὰ δάκρυα εἶπε τότε ἡ Θεῖς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Τὰ δάκρυα καθιστῶσι τοὺς ὀφθαλμούς ἐρυθρούς καὶ ἀλλοιοῦν τὴν χροιάν. Δειπνῶ ἀπόψε μετὰ τινῶν φίλων καὶ πρέπει νὰ εἶμαι ὀραία διότι εἰς τὸ γέμια θὰ εἶνε γυναῖκες. ἔτοιμα νὰ κατασκοπεύωσι τὴν κούρσιν τοῦ προσώπου μου. Αἱ δοῦλαι αὐταὶ ἔρχονται νὰ με ἐνδύσουν ἀποσπυρθῆτε λοιπόν, πάτερ μου, καὶ ἀφήσατέ τας εἰς τὸ ἔργον τῶν. Εἶνε ἐπιδέξια καὶ πεπειραμένοι διὰ τοῦτο δὲ τὰς πληρῶν ἄδρότατα. Βλέπετε ἐκείνην ἢ ὁποία ἔχει παχεῖς χρυσοὺς δακτυλίους καὶ δεικνύει ὀδόντας τόσον μικρούς; Τὴν ἀπήγαγον ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνθυπάτου.

Ὁ Παφνούτιος κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθη νὰ ἐμποδίσῃ με ὄλους του τὰς δυνάμεις τὴν Θαΐδα ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ δεῖπνον. Ἐπειτα ὅμως σκεφθὲν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ σωφρόνως τὴν ἠρώτησε ποίους θὰ συνήγαγε εἰς τὸ δεῖπνον.

Ἐκείνη ἀπήντησεν ὅτι θὰ παρευρίσκειτο ὁ συμποσιάρχης ὅστις ἦτο ὁ γηραιὸς Κόττας ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ὁ Νικίας μετὰ πολλῶν ἄλλων φιλοσόφων διψώντων συζητήσεις ὁ ποιητὴς Καλλιμάχης, ὁ μέγας ἱερεὺς τοῦ Σεραπίου, διάφοροι νέοι πλούσιοι ἀσχολούμενοι ἰδίως εἰς τὴν Ἰππασίαν, καὶ γυναῖκες διὰ τὰς ὁποίας τίποτε ἄλλο δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις παρ' ὅτι

εἶχον τὸ προτέρημα τῆς νεότητος.

Τότε ὁ μοναχὸς ὑπὸ τὸ κράτος θείας ἐμπνεύσεως:

— Πήγαινε, Θεῖς, εἰς τὸ συμπόσιον εἶπε. Δὲν σὲ ἐγκαταλείπω ὅμως. Θὰ ἔλθω μαζύ σου καὶ θὰ καθήσω πλησίον σου χωρὶς λέξιν νὰ προσφέρω.

Ἐκείνη, ἐξεργάγη εἰς γέλωτας.

Καὶ ἐνῶ αἱ δύο μαῦραι δοῦλαι τὴν ἐπισηάζον ἀνέκραξε.

— Τί θὰ εἴπουν ὅταν ἴδουν ὅτι ἔχω ἐραστὴν ἓνα μοναχὸν τῆς Θηβαΐδος!

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

Ὅταν ἡ Θεῖς συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ Παφνούτιου εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ συμπόσιου οἱ πλείστοι τῶν συνδαιτημένων εὐφροσύνῃ ἐκεῖ, ἀναπαυόμενοι ἐπὶ κλινῶν ἐμπροσθεν τῆς τραπέζης τῆς ἐχούσης σχῆμα ἡμικυκλίου καὶ κεκαλυμμένης ἀπὸ περιόψια. Εἰς τὸ κέντρον τῆς τραπέζης ὑψοῦτο μεγάλη ἀργυρὰ λεκάνη ἄνωθεν τῆς ὁποίας τέσσαρες σάτυροι ἔκλινον ἀσκούς ἐκ τῶν ὁποίων ἔρρε ἐπὶ τῶν ἐφθῶν ἰχθύων ἀφθονον ἔμβριμα. Εἰς τὴν ἀφίξιν τῆς Θαΐδος ζῶηραι ἐπιφωνήσεις ἀντήχησαν εἰς τὴν τραπέζαν.

— Χαῖρε, ἀδελφὴ τῶν χαριῶν.

— Χαῖρε, σιωπηλὴ Μελομένη, με τὰ πανέμφραστα βλέμματα.

— Χαῖρε, ἐρωμένη βροτῶν τε, θεῶν τε.

— Τῇ παμφιλίτῃ χαίρειν.

— Ὡς εὐ παρέστη ἡ δίδουσα τὴν νόσον καὶ τὴν ἴασιν.

— Ὡς εὐ παρέστη ὁ μαργαρίτης τῆς Ρακάτιδος.

— Ὡς εὐ παρέστη τὸ ῥόδον τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐκείνη ἀνέμεινε με ἀνηπομονησίαν νὰ στερεύσῃ τῶν ἐπαίνων ὁ χεῖμαρος καὶ ἔπειτα στραφεῖσα πρὸς τὸν ξενίζοντα Κότταν.

— Σοῦ φέρω, Λούκιε, εἶπε, ἓνα μοναχὸν τῆς ἐρήμου, Παφνούτιον τὸν ἀββᾶν τῆς Ἀντινός, μέγαν ἅγιον τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι εἶνε καὶ πυρὸς φλογερότεροι.

Ὁ Λούκιος Ἀδρήλιος Κόττας ἠγέρθη.

— Καλῶς ἦλθες, Παφνούτιε, σὺ ὁ πρεσβεύων τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς σέβομαι τὴν λατρείαν αὐτὴν ἢ ὁποία κατέστη πλέον αυτοκρατορικὴ. Ὁ θεῖος Κωνσταντῖνος ἔθεσε τοὺς δροθησκούς σου εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν φίλων τῆς αυτοκρατορίας. Ἡ λατι-

νικὴ σοφία δὲν ἠδύνατο πράγματι παρὰ νὰ δεχθῇ τὸν Χριστὸν σου εἰς τὸ Πάνθεόν μας. Διότι ἦτο ἀπαράβατος ἀρχὴ τῶν πατέρων μας ὅτι εἰς ἕκαστον Θεὸν ὑπάρχει κάτι τι τὸ θεῖον. Καὶ ἤδη ἄς πῶμεν καὶ ἄς εὐφρανθῶμεν ἐνδὸς εἶνε ἀκόμη καιρὸς.

Ὁ γηραιὸς Κόττας ὠμίλει με γαλήνην. Εἶχε σχεδιάσει ἓνα νέον σχῆμα τριήρεως καὶ ἐτελείωνε μόλις τὸ ἕκτον βιβλίον τοῦ τῆς Ἱστορίας τῶν Καρχηδονίων, βέβαιος δὲ ὅτι δὲν εἶχε ἀπολέσῃ τὴν ἡμέραν του ἦτο εὐγνώμων πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ πρὸς τοὺς θεούς.

— Παφνούτιε, ἐπρόσθεσε, βλέπεις ἐδῶ πολλοὺς σπουδαίους ἀνθρώπους, Ἐρμόδωρον τὸν μέγαν ἱερέα τοῦ Σεράπιος, τοὺς φιλοσόφους Δωρίωνα, Νικίαν καὶ Ζηνοθέμιν, τὸν ποιητὴν Καλλιμάχην τοὺς νεαροὺς Χαίρειαν καὶ Ἀριστόβουλον υἱοὺς προσφιλοῦς συντρόφου τῆς νεότητός μου, πλησίον δὲ αὐτῶν τὴν Φίλιαν καὶ Δροσίδα αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀπείρως ἀξιέπαινοι διὰ τὴν καλλονὴν τῶν.

Ὁ Νικίας προσελθὼν ἠσπάσθη τὸν Παφνούτιον καὶ τοῦ εἶπεν εἰς τὸ οὖς.

— Σὲ εἶχον εἰδοποιήσει, ἀδελφέ μου, ὅτι εἶνε παντοδύναμος ἡ Ἀφροδίτη. Ἡ γλυκεία τῆς βία σὲ ἔφερε ἔως ἐδῶ. Βεβαίως εἶσαι εὐσεβέστατος ἀνθρώπος ἀλλὰ ἂν δὲν ἀναγνωρίσῃς αὐτὴν ὡς μητέρα ἀπάντων ἢ καταστροφὴ σου εἶνε βεβαία. Μάθε ὅτι ὁ γηραιὸς μαθηματικὸς ὁ Μέλανθος συνηθίζει νὰ λέγῃ. «Ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς Ἀφροδίτης δὲν θὰ ἠδύναμην ποτὲ νὰ ἀποδείξω τὰς ιδιότητες ἐνὸς τριγώνου.»

Ὁ Δωρίων ὅστις πρὸ τινῶν στιγμῶν παρετήρησε τὸν νεοελθόντα ἐχειροκρότησε αἴφνης καὶ ἄφησε κραυγὰς θαιμασμοῦ.

— Αὐτὸς εἶνε φίλοι μου! Τὸ ἴδιον βλέμμα, ἢ ἴδια γενεῖα, ὁ αὐτὸς χιτῶν. Ναί αὐτὸς εἶνε. Τὸν συνήντησα εἰς τὸ θέατρον ἐνῶ ἡ Θεῖς ἐδεύετο τοὺς ἐπιδεδίους τῆς βραχίονας. Ἐχειρονόμει μανιωδῶς καὶ σὰς βεβαίω ὅτι ὠμίλει βιαίως. Ἡ εὐγλωττία του εἶνε φοβερά. — Ἄν ὁ Μάρκος εἶνε ὁ Πλάτων τῶν Χριστιανῶν ὁ Παφνούτιος εἶνε ὁ Δημοσθένης τῶν. Οὔτε ὁ Ἐπίκουρος ἐν τῷ μικρῷ του κήπῳ δὲν ἤκουσε ποτὲ παρομοίους λόγους.

Ἡ Φίλινα ἐν τοσούτῳ καὶ ἡ Δροσίς, κατέτρωγον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν Θαΐδα.

Ἐφερε ἐπὶ τῆς ξανθῆς τῆς κόμης στέφανον ἐξ ὠχρῶν ἴων τῶν ὁποίων ἕκαστον ἄνθος ἐνθύμιζε ἐξησθενημένην τὴν χροιάν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς οὕτως ὥστε τὰ ἄνθη ἐφαίνοντο ὡς ἐσβεσμένα βλέμματα καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς

ἀπαστρέπτοντα ἄνθη. Καὶ ἦτο τὸ δῶρον τῆς γυναικὸς αὐτῆς νὰ προσδίδῃ εἰς πᾶν ὃ τι ἔφρεν ἐπ' αὐτῆς, ζωὴν, ψυχὴν καὶ ἁρμονίαν. Ἡ ἐσθῆς τῆς ἰόχρους μὲ ἀργυρᾶς παρυφᾶς ἐσῦρετο μὲ χάριν σχεδὸν θλιβερὰν τὴν ὁποίαν δὲν ἐφραϊδρουν οὔτε περιδέραια οὔτε ψέλλια. Ὅλη ἡ λάμψις τοῦ στολισμοῦ τῆς ἦσαν οἱ γυμνοὶ τῆς βραχιόνες. Μόλον ὅτι ἐθαύμαζον χωρὶς νὰ θέλουν τὸν στολισμὸν τῆς καὶ τὴν κόμωσιν τῆς Θαΐδος αἱ δύο φίλαι τῆς δὲν τῆς ἀνέφερον τίποτε περὶ αὐτῆς.

— Πόσον εἶσαι ὠραία, τῆς εἶπε ἡ Φιλίνα. Ἀδύνατον νὰ ἦσο ὠραιότερα ὅταν ἤλθες διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μόλα ταῦτα ἡ μήτηρ μου ἡ ὁποία ἐνθυμεῖται ὅτι σὲ εἶχεν ἰδεῖ τότε, μου ἔλεγε ὅτι ὀλίγαι γυναῖκες ἦσαν ἄξια νὰ παραβληθῶν μαζί σου.

— Τίς εἶνε λοιπόν, ἠρώτησεν ἡ Δροσίς, ὁ νέος αὐτὸς ἐρωστὴς τὸν ὁποῖον μὰς φέρεις; Ἔχει ἀλλόκοτον καὶ ἀγρίαν τὴν ὄψιν. Ἄν ὁ πῆρχον ποιμένες ἐλεφάντων βεβαίως θὰ τοῦ ὁμοιάζον. Ποῦ εὔρες. Θαῖς, τὸν ἀγρίον αὐτὸν φίλον; Μῆπως τάχα τὸν εὔρες μετὰ τῶν τρογλοδυτῶν οἱ ὁποῖοι ζοῦν ὑπὸ τὴν γῆν καὶ εἶνε μαῦροι ἀπὸ τοῦ ἄδου τὴν αἰθάλην;

Ἄλλ' ἡ Φιλίνα θέτουσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χελῶν τῆς Δροσίδος.

— Σιώπησε. εἶπε τὰ μυστήρια τοῦ ἐρωτος εἶνε σεβαστὰ καὶ ἀπαγορεύεται νὰ τὰ μάθῃ κανεὶς. Ἐγὼ βεβαίως θὰ ἐπροτίμων νὰ μὲ ἀσπασθῆ τὸ στόμιον τῆς καπιζούσης Αἴτνας παρὰ τὰ χεῖλη τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Ἄλλ' ἡ ἀγαπητὴ μου Θαῖς ἡ ὁποία εἶνε ὡς θεὰ ὠραία καὶ ἀξίεραστος, χρεωστὴ ὡς θεὰ νὰ εἰσακούῃ ὅλας τὰς εὐχὰς καὶ ὄχι ὡς ἡμεῖς μόνον τὰς τῶν ὠραίων ἀνδρῶν.

— Προσέξατε ἀμφότεραι ἀπήντησεν ἡ Θαῖς. Εἶνε μάγος καὶ μαγγανευτὴς. Ἀκούει τοὺς λόγους τοὺς προφερομένους χαμηλοφῶνως καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς σκέψεις. Θὰ σὰς ἀποσπᾶσθ τὴν καρδίαν καὶ ἐνῶ κοιμᾶσθε θὰ σὰς ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν διὰ σπόγγου, ὥστε τὴν πρῶτην πίνουσαι ὕδωρ θὰ ἀποθάνετε διὰ πνιγμοῦ.

Τὰς ἠτένισεν ἀχρῶσας, ταῖς ἔστρεψεν ἔπιτα τὰ νῶτα καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ ἀνακλίντρον πλησίον τοῦ Παφνουτίου. Ἡ φωνὴ τοῦ Κόττα ἐπιβάλλουσα καὶ προσηγνῆς ἐκυριάρχησεν αἰφνης τοῦ ψιθύρου.

— Ὁ καθεὶς ὡς λάβῃ τὴν θέσιν του, φίλοι. Οἱ δοῦλοι ὡς φέρουν τὸν μελιτώδη οἶνον.

Ἔπειτα ὑψῶνιον ὁ συμποσιάρχης τὸ ποτήρι.

— Ἄς πῖωμεν τὸ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν τυχῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ πατρὶς πρέπει νὰ ὑπερέχῃ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν τοὺς ὁποῖους ἐντὸς τῆς ἐγκλείει.

Μόνος ὁ Παφνουτίος δὲν προέπαιε διότι ὁ Κωνσταντῖνος κατεδίωκε τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ διότι τοῦ χριστιανοῦ ἡ πατρὶς δὲν εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ὁ Δωρίων, ἀφ' οὗ ἔπιε, ἐψιθύρισε.

— Τί ἐστὶ πατρὶς; Ποταμὸς κωλύμενος τοῦ ὁποῖου ἀλλάσσουν αἱ ὄχθαι καὶ ἀενάως ἀνακινοῦνται τὰ κύματα.

— Γνωρίζω, Δωρίων, ἀπήντησεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ὅτι ὀλίγον ἐκτιμᾶς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας καὶ ὅτι νομίζεις, ὅτι ὁ σοφὸς πρέπει νὰ ζῆ ἀποξενωμένος τῶν τοιούτων. Ἐγὼ ὅμως ἀπεναντίας ὑποθέτω ὅτι ἕνας τίμιος ἀνθρώπος τίποτε δὲν πρέπει τόσο νὰ ἐπιθυμῇ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ἀξιώματα τοῦ κράτους του. Ἡ πολιτεία εἶνε πράγμα ὑπέροχον.

Ὁ Ἐρμόδωρος, μέγας ἱερεὺς τοῦ Σεράπιος, ἔλαβε τὸν λόγον.

— Ὁ Δωρίων ἠρώτησε, « τί ἐστὶ πατρὶς; » Τοῦ ἀπαντῶ. Οἱ βωμοὶ τῶν Θεῶν καὶ τῶν προγόνων οἱ τάφοι ἀποτελοῦσι τὴν πατρίδα. Ἡ κοινότης τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐλπίδων κάμνει τοὺς συμπολίτας.

Ὁ νεαρὸς Ἐρμόδωρος διέκοψε τὸν Ἀριστόβουλον.

— Εἶδα σήμερον ἕνα ὠραῖον ἵππον, μὰ τὸν Κάστορα. Εἶναι ὁ ἵππος τοῦ Δημοφάνους ἔχει τὴν κεφαλὴν λεπτήν καὶ τοὺς πόδας εὐρώστους, φέρει δὲ τὸν λαμδὸν ὑψηλὰ καὶ ὑπερηφάνως ὡς ἀλέκτωρ.

Ἄλλ' ὁ νεαρὸς Χαιρέας ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν.

— Δὲν εἶναι τόσο ὠραῖος ἵππος, ὡς λέγεις, Ἀριστόβουλε. Ἔχει σχιστοὺς τοὺς ὄνυχας καὶ ταχέως θὰ ἀλλοιωθῆ.

Ἡ φιλονεικία ἐξηκολούθησε μέχρις οὗ ἡ Δροσίς ἀφῆκε διαπεραστικὴν κραυγὴν.

— Ἀχ! παρ' ὀλίγον κατέπινα ἕνα σπόνδυλον ἰχθύος ἀχμηρότερον ἐχειριδίου. Εὐτυχῶς τὸν ἐξήγαγον ἐν καιρῷ ἐκ τοῦ λάρυγγός μου. Οἱ θεοὶ μὲ ἀγαποῦν.

— Μὴ λέγῃς ὅτι οἱ θεοὶ σὲ ἀγαποῦν, Δροσίς, εἶπε μειδιάσας ὁ Νικίας. Τοῦτο θὰ ἐσημάνειν ὅτι συμμερίζονται τὰς ἀνθρωπίνους ἀτελείας. Ἡ ἀγάπη προϋποθέτει ἐσωτερικὴν τινα ἀθλιότητα τοῦ ἀνθρώπου ὅστις τὴν αἰσθάνεται, καὶ προδίδει τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὄντων. Ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται διὰ τὴν Δρο-

σίδα εἶνε δεῖγμα τῆς ἐλαττωματικότητος τῶν θεῶν.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐθύμωσαν ὑπερβολικὰ τὴν Δροσίδα.

— Λέγεις κάτι τι γελοῖον, Νικία, καὶ ἀκατανόητον. Ἄλλως τε συνήθως δὲν ἐννοεῖς τίποτε καὶ ἀπαντᾷς ἀνοήτως.

Ὁ Νικίας ἐμειδία εἰσέτι.

— Ὅμιλε, ὄμιλε, Δροσίς μου. Ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν λέγῃς πρέπει νὰ σὲ ἐγνωμονοῦμεν διότι ἀνοίγεις τὸ στόμα σου, καὶ ἔχεις τοὺς ὀδόντας τόσο ὠραίους.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἕνας σοβαρὸς γέρον ἀτημελήτως ἐνδεδυμένος, μὲ βραδὺ τὸ βῆμα καὶ ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ παρετήρησε μὲ τρέμον βλέμμα τοὺς συμποσιάζοντας. Ὁ Κόττας τοῦ ἔκαμε νεῦμα νὰ καθίσῃ ἐπὶ τῆς ἰδίας του κλίνης.

— Καλῶς ἤλθες, Εὐκρίτε, τοῦ εἶπε. Συνέγραψες τὸν μῆνα τούτον νέον τι ἐχειριδίων φιλοσοφικόν; Ὅσα εἶναι ὑποθέτω τὸ ἐννενηκοστὸν δευτερον τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν κάλαμον τοῦ Νεῖλου τὸν ὁποῖον κρατεῖ ἡ ἀττικὴ σου χεῖρ.

Ὁ Εὐκρίτος ἀπήντησε θωπεύων τὴν ἀργυράν του γενειάδα.

— Ἡ ἀηδῶν ἐπλάσθη διὰ νὰ ψάλλῃ καὶ ἐγὼ δι' ἡμῶν τοὺς ἀθανάτους.

ΔΩΡΙΩΝ

Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Εὐκρίτου ὡς χαιρετίσωμεν εὐσεβάστως τὸν τελευταῖον τῶν στωϊκῶν. Λευκὸς καὶ σοβαρὸς ὑψοῦται ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς αὐτὴ τῶν προγόνων μας ἡ ἀνάμνησις. Μόνος ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους προφέρει λέξεις μὴ ἐννοουμένας.

ΕΥΚΡΙΤΟΣ

Ἀπατάσαι, Δωρίων. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἀρετῆς δὲν ἀπέθανεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἐχω πολλοὺς τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ρώμην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ πολλοὶ μετὰ τῶν δούλων καὶ μετὰ τῶν ἀνεμιῶν τῶν Καισάρων γνωρίζουν ἀκόμη νὰ κυριεύουν ἑαυτοὺς καὶ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι ἀπαλαμβάνοντες ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ τῶν πάντων μίαν εὐτυχίαν ἀτέρμονα. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνουσι τὴν ζωὴν τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου. Καὶ ἂν ὅμως ἦτο ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶχε σβεσθῆ διὰ παντὸς ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἀπώλειά

τῆς δὲν θὰ ἐνδιέφερε τὴν εὐτυχίαν μου ἀφοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμὲ ἡ διάρκεια ἢ ἡ ἐξαφάνισις τῆς. Μόνον οἱ παράφρονες, Δωρίων, θέτουν ἔξω τῶν ὀρίων τῆς δυνάμεώς των τὴν εὐτυχίαν των. Ἐπιθυμῶ πᾶν ὅτι οἱ Θεοὶ θέλουν καὶ δὲν ἐπιθυμῶ τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ μὴ θέλουν οἱ Θεοὶ. Καὶ οὕτω καθίσταμαι ὁμοῖος αὐτῶν καὶ συμμερίζομαι τὴν ἀφθιτον μακαριότητά των. Ἄν ἡ ἀρετὴ πρόκειται νὰ ἀποθάνῃ συγκατανεύω εἰς τοῦτο, καὶ ἡ συγκατανεύσις μου μὲ πληροῖ χαρὰς ὡς μαρτυροῦσα τὴν τελευταίαν προσπάθειαν τοῦ νοῦ καὶ τοῦ θάρρους μου. Καὶ ἡ σοφία μου θὰ μιμῆται τὴν θεῖαν σοφίαν καὶ ἡ μίμησις θὰ εἶναι πάντοτε προτιμώτερα τοῦ πρωτοτύπου ὡς ἀπαιτοῦσα προσπάθειαν καὶ φροντίδα μεγαλειτέραν.

ΝΙΚΙΑΣ

Ἐννοῶ. Συνεταιρίζεσαι τὴν οὐρανίαν πρόνοιαν. Ἐὰν ὅμως, Εὐκρίτε, ἡ ἀρετὴ ἐγκτεῖται μόνον ἐν τῇ προσπαθείᾳ καὶ τῇ τάσει ἐκείνῃ διὰ τῆς ὁποίας οἱ μαθηταὶ τοῦ Ζήνωνος θέλουν νὰ ἐξομοιωθῶν μὲ τοὺς θεοὺς, τότε ὁ βάρβαρος ὅστις φουσκῶνει ὅπως καταστῆ καχύτερος τοῦ βοῦς, ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἄκρον τοῦ στωϊκισμοῦ.

ΕΥΚΡΙΤΟΣ

Περιπαίξεις, Νικία, καὶ κατὰ τὸ συνήθες ἀριστεύεις μνηστηρίων. Ἄν ὅμως ὁ βοῦς περὶ τοῦ ὁποῖου ὄμιλες εἶνε πράγματι θεὸς ὡς ὁ Ἄπις καὶ ὡς ὁ ὑπόγειος βοῦς τοῦ ὁποῖου βλέπω ἐδῶ τὸν μέγαν ἱερέα, καὶ ἐὰν σοφῶς ἐμπνεόμενος ὁ βάρβαρος οὗτος κατώρθωσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ τὸν θεόν, δὲν θὰ εἶνε ἀρά γε ἰκανότερος τοῦ βοῦς καὶ θὰ ἀντιστῆς τάχα νὰ θαυμάσῃ τὸ γενναῖον τοῦτο ζῴδιον;

Τέσσαρες ὑπηρετεῖται ἐποποθέτησεν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀγριόχοιρον κεκαλυμμένον ἀκόμη ὑπὸ τοῦ δέρματός του. Μικροὶ νεοσσοὶ του κατεσκεασμένοι ἐκ ζύμης περιναλοῦν τὸ ζῶον ὡσεὶ ζητοῦντες νὰ θηλάσουν; Δηλοῦντες τοιοῦτοτρόπως ὅτι ἦτο θήλεια.

Ὁ Ζηνοθέμης στρεφόμενος πρὸς τὸν μοναχόν.

— Φίλε, εἶπε, ἕνας συνδαιτυμόν προσετέθη ἀφ' ἑαυτοῦ μετ' ἡμῶν. Ὁ περιώνυμος Παφνουτίος ὅστις ζῆ βίον θαυμαστὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ εἶνε ὁ ἀπρόοπτος ἡμῶν ξένος.

ΚΟΤΤΑΣ.

Εἶπε μᾶλλον, Ζηνοθέμε, ὅτι ἡ πρώτη τοῦ ἀνῆκει θεός ἀφ' οὗ ἦλθεν ἀπρόσκλητος.

ΖΗΝΟΘΕΜΗΣ.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, φίλτατε Λούκιε, πρέπει μὲ ἰδιαίτερον νὰ τὸν περιποιηθῶμεν ἀγάπην καὶ νὰ ἀναζητήσωμεν τί δύναται εὐχάριστον νὰ τοῦ εἶνε. Ἀναμφιλέτως τὸ ἄρωμα τῶν ωραίων λόγων εἶνε δι' ἓνα τοιοῦτον ἄνθρωπον προσφέστερον τῆς κνίσσης τῶν κρεάτων. Θὰ τοῦ εἶμεθα εὐχάριστοι φέροντες τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς πίστεως τοῦ ἑσταυρωμένου Ἰησοῦ. Ἐγὼ θὰ συνεζήτητον εὐχαρίστως ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ θρησκεία αὕτη μὲ ἐνδιαφέρει ζωηρῶς ἕνεκα τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἀλληγοριῶν τὰς ὁποίας περιλαμβάνει Ἀρχαί νὰ μαντεύσῃ κανεὶς τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ γράμμα καὶ τότε ἡ θρησκεία αὕτη εἶνε πλήρης ἀληθειῶν καὶ τὰ βιβλία τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν γνώμην μου πλημμυροῦν ἀπὸ θείας ἀποκαλύψεως. Δὲν παραδέχομαι ὅμως. Παφνούτιε, ὅτι καὶ τὰ βιβλία τῶν Ἰουδαίων τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἀξίαν τὰ ὁποία δὲν ἐνεπνεύσθησαν ὡς ἐλέχθη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ ἀπὸ κακόν τι δαιμόνιον. Ὁ Ἰεχωβά ὅστις τὰ ὑπαγόρευσε ἦτο ἐκ τῶν πνευμάτων ἐκείνων τὰ ὁποία πλημμυροῦσι τὴν κατωτάτην ἀτμοσφαῖραν καὶ προξερῶν τὰ κακὰ τὰ ὁποία ὑποφέρομεν. Οὗτος δὲ ὑπερέβαλε ὅλα τὰ πνεύματα εἰς ἀμάθειαν καὶ σκληρότητα. Ὁ ὄφις ἀπεναντίας ὁ χρυσόπτερος ὅστις περιέβαλε τὸ δένδρον τῆς γνώσεως διὰ τῶν κωνῶν του ἐλιγμῶν ἦτο πλασμένος ἀπὸ ἀγάπην καὶ φῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πάλῃ μετὰ τῶν δύο τούτων δυνάμεων ἦτο ἀναπόφευκτος πάλῃ λάμπει καὶ σκότους. Ἡ πάλῃ αὕτη διεσπάθη εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ κόσμου ὅταν μόνις ὁ Θεὸς ἤρχιζε νὰ ἀναπαύεται ὁ δὲ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ, ὁ πρῶτος ἀνὴρ καὶ ἡ πρώτη γυνὴ ἔζων εὐτυχεῖς εἰς τὸν κήπον τῆς Ἐδέμ. Ὁ Ἰεχωβά πρὸς δυστυχίαν των συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ κυβερνήσῃ τοὺς πρωτοπλάστους καὶ ὅλας τὰς γενεὰς τὰς ὁποίας ἡ Εὐὰ ἔφερον ἤδη εἰς τὰ θαυμάσια στέρα της, ἐπειδὴ δὲ οὔτε διαβήτην, οὐδὲ λύραν κατεῖχεν, ἠγνόει δὲ καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ προστάζειν καὶ τὴν τέχνην τοῦ πείθειν, ἐτρόμαξε τὰ δύο ταῦτα πτωχὰ παιδία μὲ τερατώδεις ἐμφανίσεις, μὲ ἰδιοτρόπους ἀπειλὰς καὶ μὲ ἐκρήξεις κεραυνῶν. Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ αἰσθανόμενοι τὴν σκιάν του ἐπ' αὐτῶν συνεσπειροῦντο ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἡ ἀγάπη των ἠῆξανεν διὰ τοῦ φόβου. Ὁ ὄφις

τοὺς εὐσπλαχνίσθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς διδάξῃ οὕτως, ὥστε γνωρίζοντας τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν νὰ μὴν ἀπατῶνται πλέον ἀπὸ ψεύδη. Τὸ ἐπιχείρημα ἀπῆται ἰδιαίτερον φρόνησιν ἢ δὲ ἀδυναμία τοῦ πρώτου ἀνθρωπίνου ζεύγους τὸ καθίστα σχεδὸν ἀδύνατον. Ὁ καλὸς δαίμων μολαταῦτα ἐπεχείρησε καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἰεχωβά, ὅστις ἰσχυρίζετο ὅτι εἶνε παντελῶς καὶ τοῦ ὁποίου ἢ ὄρασις μολαταῦτα δὲν ἦτο πολὺ διαπεραστοῦ, ἐπλησίασε τὰ δύο πλάσματα καὶ ἐγοίτησε τὰ βλέμματά των, διὰ τῆς λάμπειος τοῦ θώρακος καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν πτερυγῶν. Ἦρχισεν ἔπειτα νὰ προσελκύῃ τὸ πνεῦμα των σχηματίζων διὰ τοῦ σώματός του ἐμπροσθέν των διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα ὅπως ὁ κύκλος ἢ ἔλλειψις καὶ τὰ σπειροειδῆ τῶν ὁποίων τὰς θανασιῶς ἰδιώτητας ἐνόησαν κατόπιν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Ἀδὰμ πλειόρον τῆς Εὐὰς ἀκόμη ἐμελέτα τὰ σχήματα ταῦτα ὅταν ὅμως ὁ ὄφις ἤρχισε νὰ διμυλῇ καὶ ἐδίδαξε τὰς ὑψηλοτέρας ἀληθείας, ἐκείνας αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιδέχονται ἀποδείξεις, τότε ἀνεγνώρισε ὅτι ὁ Ἀδὰμ πλασθεὶς ἀπ' ἐρυθρὸν πηλὸν ἦτο φύσις πάρα πολὺ παχυλὴ ὥστε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν λεπτότητα τῶν γνώσεων αὐτῶν, ἐνῶ ἡ Εὐὰ ἀπεναντίας περισσότερο τρυφερὰ καὶ εὐαίσθητος ἐνεποτιζέτο δι' αὐτῶν εὐχερῶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ δαίμων αὐτὴν πρώτην ἐμύησεν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου της....

ΔΩΡΙΩΝ.

Ἐπίτρεψέ μου νὰ σὲ διακόψω, Ζηνοθέμε. Εἰς τὸν μῦθον τὸν ὁποῖον διηγῆθης, ἀνεγνώρισα ἀμέσως ἐν ἐλεισθίῳ τῆς πάλῃ τῆς Ἀθηνῶν κατὰ τῶν γιγάντων. Ὁ Ἰεχωβά ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν Πύθωνα, ἢ δὲ Παλλάς παρίσταται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων φέρουσα παρὰ τὸ πλευρόν της ὄφιν. Ἐκ τῶν λόγων σου ὅμως ἀρχίζω νὰ ἀμφιβάλω διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ὄφρος περὶ τοῦ ὁποίου μᾶς ὁμίλησες. Ἄν τῷ ὄντι κατεῖχε τὴν σοφίαν, διὰ τί τάχα τὴν ἐνεπιστεύθη εἰς μικρὰν θήλειαν κεφαλὴν, ἀνίκανον νὰ τὴν συγκατήσῃ. Κλίνω μᾶλλον νὰ πιστεύσω ὅτι, ὅπως ὁ Ἰεχωβά, ἦτο καὶ ὁ ὄφις ἀπατεὼν καὶ ἀμαθὴς καὶ ὅτι ἐξέλεξε τὴν Εὐὰν ἐπειδὴ αὕτη εὐκόλως ἐγοητεύετο ἐνῶ τὸν Ἀδὰμ ὑποπτεύετο ὡς περισσότερο σόφρονα καὶ εὐφρά.

ΖΗΝΟΘΕΜΗΣ.

Μάθε, Δωριῶν, ὅτι διὰ τοῦ αἰσθηματος καὶ ὄχι τῆς εὐφροσύνης καὶ τῆς φρονήσεως ἐννοεῖ

κανεὶς τὰς ἀληθείας τὰς μᾶλλον ὑψηλὰς καὶ τὰς μᾶλλον καθαρὰς. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι συνήθως σκέπτονται ὀλιγώτερον, ἀλλ' εἶνε περισσότερο εὐαίσθητοι τῶν ἀνδρῶν, ἐξυφύονται εὐχερέστερον μέχρι τῆς κατανοήσεως τῶν θεῶν. Αὗται ἔχουν μόναι τὸ δῶρον τοῦ προφητεύειν. Διὰ τοῦτο δὲ οὐχὶ ἀλόγως παριστῶσι κάποτε τὸν Κιθαρῶδὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ἰησοῦν τῆς Ναζαρετ ἐνδεδυμένους ὡς γυναῖκας μὲ ὄραιαν ἐσθῆτα. Ὁ μητιῆς ὄφις, μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγῃς, Δωριῶν, ὑπῆρξε σοφός, προτιμήσας διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ φωτὸς ἀντὶ τοῦ παχυλοῦ Ἀδὰμ, τὴν Εὐὰν, τὴν λευκότεραν τοῦ γαλακτος καὶ τῶν ἀστέρων. Ἡ Εὐὰ τὸν ἤκουσεν ἠρέμα καὶ τὸν ἄφησε νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὸ δένδρον τῆς γνώσεως, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι ὑψοῦντο μέχρι οὐρανοῦ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπλημμυρεῖτο ἀπὸ τὸ θεῖον πνεῦμα ὡς ἀπὸ δρόσον. Τὸ δένδρον αὐτὸ ἐκαλύπτετο ἀπὸ φύλλα, τὰ ὁποῖα ὁμίλουν ὅλας τὰς γλώσσας τῶν μελλουσῶν γενεῶν καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀκούμεναι φωναὶ ἀπετέλουν μίαν ἀμειπτον συναυλίαν. Οἱ ἄφθονοι καρποὶ ἐχάρυον εἰς τοὺς μεμνημένους οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐγεύοντο, τὴν γνώσιν τῶν μετάλλων, τῶν λίθων, τῶν φυτῶν, ὅπως ἐπίσης τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων. Ἦσαν ὅμως οἱ καρποὶ οὗτοι πύρινοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐφοβούντο τὴν ὀδύνην καὶ τὸν θάνατον δὲν ἐτόλμων νὰ τοὺς ἐγγίσουν εἰς τὰ χεῖλη των. Ἡ Εὐὰ λοιπὸν ἀκούσασα πειθηνίως τὰς ὀδηγίας τοῦ ὄφρος, ὑψώθη ὑπεράνω τῶν ματαίων φόβων καὶ ἐπεθύμησε νὰ γευθῇ τοὺς καρποὺς οἱ ὁποῖοι ἐχορήγουν τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Ἐπιθυμοῦσα ὅμως ἵνα καὶ ὁ Ἀδὰμ, τὸν ὁποῖον ἠγάπα, ὑψώθῃ μέχρις αὐτῆς τὸν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ τὸν ὀδήγησεν εἰς τὸ θαυμάσιον δένδρον, ὅπου δρέπουσα φλογερὸν καρπὸν ἔφαγεν ἔξ αὐτοῦ καὶ ἔτεινε τὸ ἦμισυ εἰς τὸν σύντροφόν της. Δυστυχῶς ὁ Ἰεχωβά, ὅστις περιεπάτει κατὰ τύχην εἰς τὸν κήπον, τοὺς συνέλαβε καὶ βλέπων ὅτι καθίσταντο σοφοί, ἐδυμώθη μανιωδῶς. Εἰς τὴν ζηλοτυπίαν ὁ Ἰεχωβά ἦτο ἐξαιρετικῶς ἐπιφύοτος. Συγκεντρῶνεν τότε τὰς δυνάμεις του παρήγαγε τοιαύτην ταραχὴν εἰς τὴν κατωτέραν ἀτμοσφαῖραν, ὥστε τὰ δύο ἀσθενῆ πλάσματα κατετρόμαξαν. Ὁ καρπὸς διέφυγε τῶν χειρῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ γυνὴ ἐναγκαλιζομένη τὸν λαμόν τοῦ δυστυχοῦς τούτου, τοῦ εἶπε: «Θέλω νὰ ἀγαπῶ καὶ νὰ ὑποφέρω μετὰ σοῦ».

Θριαμβεύων ὁ Ἰεχωβά, συνεκράτησε πάντοτε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐὰν καὶ τὴν σποράν των ὅλην, εἰς τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν τρόμον. Ἡ ἰκανότης του ἢ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν κατασκευὴν χονδροειδῶν μετεώρων, ἐνίησε τὴν ἐπιστήμην τοῦ ὄφρος τοῦ μουσικοῦ καὶ γεωμέτρου, καὶ ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀγνοίαν, τὴν σκληρότητα καὶ κατέστησε κυρίαρχον ἐπὶ τῆς γῆς τὸ πονηρόν. Οὕτως κατεδίωξε τὸν Κάιν καὶ τοὺς υἱοὺς του ἐπειδὴ ἦσαν φιλότεχνοι, ἐξολόθρευσε τοὺς Φιλισταίους ἐπειδὴ συνέθετον ἄσματα ὄρφινά καὶ μύθους, ὁμοίους τῶν τοῦ Αἰσώπου. Ὑπῆρξεν ὁ ἀδιάλλακτος ἐχθρὸς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς καλλονῆς, ἐπὶ μακροὺς δὲ αἰῶνας μὲ αἷμα καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπέτισε τὴν ἦτταν τοῦ πτωχοῦ ὄφρος. Εὐτυχῶς εὐρέθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἄνθρωποι λεπτόνοες, ὅπως ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτων, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος τῶν ἐκανεῦρον τὰς ἰδέας καὶ τὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἐχθρὸς τοῦ Ἰεχωβά εἶχε μάτην προσπαθῆσαι νὰ διδάξῃ εἰς τὴν πρώτην γυναῖκα. Τὸ πνεῦμα τοῦ ὄφρος εὐρίσκειτο ἐντὸς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἶπεν ὁ Δωριῶν, τιμᾶται παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὁ ὄφις. Εἰς τοὺς τελευταίους πάλιν καιροὺς ἀνεφάνησαν τέλος τρία οὐράνια πνεύματα ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν, Ἰησοῦς ὁ ἐκ Γαλιλαίας, Βασιλίδης καὶ Βαλεντίνος, οἱ ὁποῖοι ἔσχον τὴν τύχην νὰ δρέψουν τοὺς λαμπροτέρους καρποὺς τοῦ δένδρου αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ὁποίου αἱ ρίζαι διαπερῶσι τὴν γῆν, ἢ δὲ κορυφὴ φθάνει τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὰ εἶχον νὰ εἶπω διὰ νὰ ὑπερασπίσω τοὺς χριστιανούς, εἰς τοὺς ὁποίους συχνὰ ἀποδίδουν τῶν Ἰουδαίων τὰ σφάλματα.

ΔΩΡΙΩΝ.

Ἐὰν καλῶς σὲ ἠννόησα, Ζηνοθέμε, τρεῖς ἄνθρωποι θαυμαστοὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ Βασιλίδης καὶ ὁ Βαλεντίνος ἀπεκάλυψαν τὰ μυστήρια τὰ ὁποῖα ἠγνόουν ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ θεῖος Ἐπίκουρος ὅστις μολαταῦτα ἀπηλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον ὅλων τῶν ματαίων φόβων. Θὰ σοῦ εἶμεθα εὐγνωμόνες. Ἄν μᾶς ἔλεγες διὰ τί νῦν μέσων αὐτοὶ οἱ τρεῖς θνητοὶ ἀπέκτησαν γνώσεις αἱ ὁποῖαι διέφυγον τὴν διάνοιαν τῶν σοφῶν

ΖΗΝΟΘΕΜΗΣ.

Χρειαζέται λοιπὸν τάχα νὰ σοῦ ἐπαναλάβω, Δωριῶν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ σκέψις δὲν εἶνε

παρὰ οἱ πρῶτοι τῆς νοήσεως βαθμοὶ καὶ ὅτι ἡ ἔκστασις μόνον ὀδηγεῖ εἰς τὰς αἰωνίους ἀληθείας;

ΕΡΜΟΔΩΡΟΣ.

Εἶνε ἀληθές, Ζηνοῦμες, ὅτι ἡ ψυχὴ τρέφεται μὲ ἔκστασιν ὅπως ὁ τέτιξ μὲ δρόσον ἀλλὰ δυνάμεθα ἀκόμη καλλίτερον νὰ εἰπωμεν ὅτι τὸ πνεῦμα μόνον εἶνε ἱκανὸν τελείας ἔκστασεως καὶ τοῦτο διότι ὁ ἄνθρωπος τριπλοῦς ἐστὶ ἐκ σώματος γηίνου συνιστάμενος, ἐκ ψυχῆς λεπτοτέρας ἀλλ' ἐπίσης γηίνου, καὶ ἐξ ἀφράτου πνεύματος. Ὅταν ἐξερχόμενον τοῦ σώματος ὡς ἐξ ἀνακτόρου περιπίπτοντος αἰρνηθῶς εἰς σιγὴν καὶ μόνωσιν, καὶ διασχίζον ἔπειτα μὲ πτέρυγας τῆς ψυχῆς τοὺς κόλπους, τὸ πνεῦμα ἐνοῦται μὲ τὸν θεὸν τότε γεννεται τὰς γλυκύτητας προτέρου θανάτου ἢ μᾶλλον μελλούσης ζωῆς. Διότι θνήσκων εἶναι ζῆν. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῆς ἔκστασεως ἡ ὁποία ἐπενδύεται θεῖαν ἀγνότητα, ὁ ἄνθρωπος ἀπολαμβάνει ἐπίσης τὴν ἀπόλυτον χαρὰν καὶ τὴν ἀπειρον ἐπιστήμην καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν νεότητα ἢ ὁποία εἶνε τὸ πᾶν. Καθίσταται τέλειος.

ΝΙΚΙΑΣ.

Αὐτὸ εἶνε θαυμάσιον. Ἀληθῶς ὁμως εἰπεῖν, Ἐρμόδωρε, δὲν βλέπω, διαφορὰν μεγάλην μεταξὺ τοῦ παντός καὶ τοῦ μηδενός. Καὶ αὐτῶν τῶν λέξεων ἀκόμη νομίζω στεροῦμεθα διὰ νὰ κάμωμεν τὴν διάκρισιν. Τὸ ἀπειρον πλησιάζει παραπολὺ μὲ τὸ μηδὲν ἀφ' οὗ καὶ τὰ δύο εἶνε ἀκατανόητα. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ τελειότης στοιχίζει πολὺ ἀκριβὰ ἀφ' οὗ τὴν πληρῶνει κανεὶς μὲ τὴν ὑπαρξίν του καὶ ἀφ' οὗ διὰ νὰ τὴν κατακτήσῃ πρέπει νὰ παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ. Τὸ δυστύχημα τοῦτο, οὔτε αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν ἀπέφυγεν ἀφ' οὗ οἱ φιλόσοφοι ἐπιμένουσι νὰ τὸν τελειοποιήσωσιν. Ἀφ' οὗ ἐπιτέλους δὲν γνωρίζομεν τί εἶνε τὸ μὴ ὑπάρχειν, διὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς αἰτίαν καὶ τὸ ὑπάρχειν ἀγνωσοῦμεν. Τὸ πᾶν μᾶς εἶνε ἀγνωστον. Λέγεται ὅτι εἶνε ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ συνεννοηθῶσι. Μεθ' ὅλον τὸν θόρυβον τῶν φιλονευσιῶν μᾶς ἐγὼ νομίζω ἀπεναντίας ὅτι εἶνε ἀδύνατον οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ τέλος νὰ μὴ συμφωνήσωσιν ἐνταφιασμένοι παραπλεύρως ὑπὸ τὸν ὄγκον τῶν ἀντιφάσεων αἱ ὁποιαὶ ἐπικαθίστανται ὡς τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης.

ΚΟΤΤΑΣ.

Ἀρέσκομαι πολὺ εἰς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ μελετῶ ταῦτα κατὰ τὰς τῆς σχολῆς μου ὥρας. Δὲν ἐννοῶ ὁμως τὴν φιλοσοφίαν παρὰ εἰς τὰ βιβλία τοῦ Κικέρωνος μόνον. Φέρεται δούλοι τὸν μελιτώδη οἶνον.

ΚΑΛΔΙΚΡΑΤΗΣ.

Περίεργον πρῶγμα. Ὅταν εἶμαι νῆστις ἀναπολῶ πάντοτε τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ παρεκάθητο εἰς τὰ δεῖπνα τῶν καλῶν τυράννων καὶ ὁ σίελος μου πλημμυρεῖ τὸ στόμα. Ἄμα ὁμως γενθῶ τὸν γενναῖον οἶνον τὸν ὁποῖον ἀφθόνως μᾶς προσφέρει, Λούκιε, ὄνειροπολῶ ἀμέσως ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἠρωϊκᾶς μάχας.

Αἰσθάνομαι αἰσχος ὅτι ζῶ εἰς χρόνους ἀδόξους καὶ διὰ τοῦτο ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐλευθερίαν καὶ χινῶ κατὰ φαντασίαν τὸ αἷμά μου μετὰ τῶν τελευταίων Ρωμαίων εἰς Φιλίππους.

ΚΟΤΤΑΣ.

Οἱ πρόγονοί μου κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς δημοκρατίας ἀπέθανον διὰ τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τοῦ Βρούτου. Δύναται τις ὁμως νὰ υποπτευθῇ ὅτι ὀνόμαζον πραγματικῶς ἐλευθερίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ τὸν κυβερνῶσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι δι' ἓν ἔθνος ἡ ἐλευθερία εἶνε τὸ ὑψιστον τῶν ἀγαθῶν. Καθ' ὅσον ὁμως προχωρῶ εἰς τὴν ζωὴν κατὰ τοσοῦτον κείθομαι, ὅτι μόνον ἀκλόνητος κυβερνήσις δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς πολίτας ἐλευθερίαν. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐξήσκησα τὰ ὑψηλότερα τοῦ κράτους ἀξιώματα καὶ ἡ μακρὰ αὐτὴ πείρα μὲ ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ λαὸς πιέζεται κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον διοικεῖται ἀσθενῶς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ κλειστοὶ τῶν δημαγωγῶν, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ ἐλαττώσωσι τῆς κυβερνήσεως τὰ δικαιώματα, διαπράττονσι μέγιστον ἐγκλημα. Ἄν ἡ θῆλις τοῦ ἐνός εἶνε κάποτε ἐπιβλαβής, ἡ πάνδημος ὁμως γνώμη καθιστᾷ πᾶσαν ἀπόφασιν ἀπραγματοποίητον. Μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρωμαϊκῆς εἰρήνης ἠπλώθη ἐπὶ τὸν κόσμον, οἱ λαοὶ μόνον ὑπὸ εὐφρεῖς μονάρχας ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς.

Ἐπεὶται συνέχεια.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

ΗΜΕΡΑ ΑΙΜΑΤΟΣ. Ἀκόμη ἀδυνατῶ νὰ πιστεύσω ἂν ἐξύπνησα κατόπιν ἐνός βαρυτάτου ἐφιάλτου, ἢ ἂν πράγματι παρήλασαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄλων μᾶς τὰ ἀξιοθρήνητα γεγονότα τῶν τελευταίων αὐτῶν ἡμερῶν.

Φέρω ἀκόμη βαθὺ πένθος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐχω τὴν καρδίαν σπαραγμένην καὶ αἰμάσσοσαν.

Ὁ καπνὸς τῆς πυρτίδος καὶ σήμερον ἀκόμη μὲ κάμνει νὰ ἀσφυκτιῶ καὶ μὲ ἐκκωφεύουν εἰσέτι αἱ κλαγγαὶ τῶν ὀπλῶν καὶ οἱ ἀλλαγαμοὶ καὶ οἱ θρήνοι καὶ τὸ μανιώδες ποδοδόλημα τῶν ἵππων τῶν ἐπελαυνόντων, καὶ ὁ γογγυσμὸς τῶν ἀτυχῶν ζῶων, διαγραφόντων ἐν ἀτυχῆς ἡμικύκλιον καὶ πιπτόντων μετὰ τῶν ἀναβατῶν αὐτῶν καταγῆς ἐν σφαδαγμοῖς καὶ αἵμασι...

Θεέ μου! Ἐπὶ τέλους ποῖος μέγας Ἀθῶος, μάρτυς ἢ ἄγιος, κατηράσθη εἰς στιγμὴν ἀγανακτικῆς καὶ ὀργῆς, περιφρονούμενος ἢ καθυβριζόμενος, τὸν δυστυχῆ αὐτὸν τόπον;

Ἦξιζαν ἀρὰ γε τὰ ἁμαρτήματά μᾶς μᾶς τοιαύτης τιμωρίας, μᾶς πενθημέρου ἐπαναστάσεως, μᾶς φρενιτιδος, ἀνατρεψάσης τὰ πάντα, ἐνός ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, μᾶς διασταυρώσεως σφαιρῶν, ἐνός παραποταμίου αἵματος ἀναμυχθέντος μὲ τὸν βόρβορον τῶν ὁδῶν, μὲ τὴν λάσπην τῶν πεζοδρομίων καὶ ἀποψυχέντος ἀπὸ ἓνα βοροῦν παγερὸν ὡς ὁ θάνατος καὶ ἀκατάσχετον ὡς ἐκεῖνο;

Ἴσως τὰ ἁμαρτήματά μᾶς νὰ εἶνε ἀμέτρητα ὡς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ ἐπλήθυναν ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἦτο ἡ τιμωρία ἐκεῖνη μία φοδέρα διὰ τὰς κακίας μᾶς καὶ μία ὑπενθύμισις, ὅτι ἐλθμονήσαμεν τὸν Θεὸν μᾶς. Τίς οἶδε...

Ἐν τούτοις, τώρα ὅπου αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι παρήλθον καὶ τὸ μέγα δέος ἀπεδύρθη ἀπὸ τὰς ψυχὰς ὄλων καὶ τὰ βλέμματα δύναται νὰ ἀποτινάξουν τὴν ἄχλιν τῶν μαύρων θεαμάτων καὶ τὸν ἄλκυον πέπλον τοῦ αἵματος καὶ νὰ στραφῶσιν ἐλευθερότερα γύρω καὶ νὰ προσβλέψωσιν ἡρεμότερα μακρότερα, τάχα θὰ ἀναγνωρίσωμεν τί ἐκινδύνενδον οὕτω καὶ τί ἀπωλέσθη καὶ τί ἐδημιουργήθη; πόσας λαβὰς ἐχάσαμεν καὶ πόσα εἰρήματα ἐδώσαμεν εἰς τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν, καὶ πόσον οὕτω ὑπολειπόμεθα ἑαυτῶν σήμερον;

Ὁ μέγας Ἀθῶος, ὅστις μᾶς ἐδοκίμασε διὰ τῆς ὀργῆς του καὶ τῆς ἀγανακτικῆς του, τάχα ἐξημερεύσθη ἤδη, διὰ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἀνανήψω-

μεν καὶ νὰ διδαχθῶμεν οὕτω ἐκ τοῦ μαθήματός του, τοῦ τόσον αὐστηροῦ καὶ τόσον ἀμελικτοῦ;

Θὰ ἀναλογιζόμεθα τάχα εἰς τὸ μέλλον τὰς πικρὰς ἡμέρας ποῦ διήλλαμεν, τὰς μαύρας νύκτας τοῦ τρόμου καὶ τῆς φοβικῆς, τὸ ἀδελφικὸν αἷμα ποῦ ἐχύθη εἰς μίαν ὥραν μανιακῆς ἀλλοφροσύνης;

Ὁ καπνὸς τῆς πυρτίδος ἀκόμη μὲ κάμνει νὰ ἀσφυκτιῶ καὶ μὲ ἐκκωφεύουν ἀκόμη αἱ κλαγγαὶ τῶν ὀπλῶν καὶ οἱ ἀλλαγαμοὶ καὶ οἱ θρήνοι καὶ τὸ μανιώδες ποδοδόλημα τῶν ἵππων καταπατούντων εἰς ἐπέλασιν ἀνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία, καὶ ὁ γογγυσμὸς τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων τετραπόδων τῶν διαγραφόντων ὀδυνηρὰ σχήματα καὶ πιπτόντων μετὰ τῶν ἀναβατῶν αὐτῶν ἵππῶν καταγῆς μετὰ γδοῦπου ἐν σφαδαγμοῖς καὶ αἵμασι...

Ἄν πραγματικῶς παρήλασε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μᾶς ὁ ἀδελφικὸς ἐκεῖνος σπαραγμὸς τῆς 8 Νοεμβρίου, καὶ δὲν ἦτο ἐφιάλτης ἀπαισίου τὸ ἀτελεῦσθαι τῆς πενθημέρου ἐκείνης τραγικῆς αὐτοκαταδίκης μᾶς, ἄς ἐχρηθῶμεν πάντες ἐν μετανοίᾳ ψυχῆς καὶ ἐν συντριβῇ καρδίας εἰς τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέου καὶ τοῦ οἴκτου νὰ ἐπιφαινόσῃ εἰς ἡμᾶς ἀμετακλήτως ἐπιεικῆς καὶ διὰ πάντα γαλήνιος — δοκιμασθέντας ὑπὲρ τὰς ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις καὶ ὑπὲρ τὴν κακίαν μᾶς...

ΚΑΤΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΓΡΑΦΗ Ἐκ τοῦ ταξιδίου τοῦ ὁποῖον ἔκαμεν ἡ ναυτικὴ Μοῖρα ἀνὰ τὰ παράλια τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὀφειλομεν χάριτας εἰς τὴν τέως Κυβέρνησιν, ὁ ἡμερήσιος τύπος ἀνέγραψε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ πληρεστέραν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀκροτάτου ἐνθουσιασμοῦ τὸν ὁποῖον μετέδωσαν τὰ ἡμέτερα πολεμικὰ πλοῖα, ἀφ' ὁποιαῦν καὶ ἂν διήλθον, χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀρίστην ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἀφῆκαν τὰ πληρώματα αὐτῶν εἰς ὁμογενεῖς καὶ ζήνους, ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν μέχρι τοῦ τελευταίου ναύτου.

Ὁ ἡμέτερος τύπος εἰς αὐτὴν τὴν περιόριστον, ἀληθῶς ἔκαμε τὸ καθῆκόν του, ἀλλὰ τάχα τοῦτο εἶνε ἄρκετον διὰ νὰ μάθῃ ἀδιαφόρως καὶ ἀνευ ἐλαφροῦς τινος τύψεως, ὅτι μὴ μεταχειρισθῆς πάντοτε, ἂν ὄχι ὁμοίαν, τοῦλάχιστον ἐφεκτικὴν

γλώσσαν διὰ τὰ διάφορα ἐσωτερικὰ πράγματα τοῦ τόπου, ἐγένετο ἀφορμὴ, νὰ εὐρωσιν οἱ ἡμέτεροι ἀξιωματικοὶ ἐκεῖ, μόλις ἐκ τοῦ ἐθνουσιασμοῦ διασκεδαζόμενα, τὰ νέφη μιᾶς κάποιας δυσπιστίας καὶ ἐπιθυμίας.

Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Μοίρας ἐβάνσαν ἀξιοτῶν τελευταίων ἐπαίνων τῶν Ἀθηναϊκῶν φύλλων, ἀλλὰ τάχα οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ δὲν εἶνε οἱ ἴδιοι μὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη χρόνου, πότε κεκαλυμμένως καὶ πότε ἀπροκαλύπτως, κατηγγέλοντο ἀπὸ τῶν στηλῶν, εὐτυχῶς ὄχι τῶν περισσοτέρων ἐφημερίδων, ὡς ἄεργοι καὶ καθενιζόμενοι καὶ μηδὲν πράττοντες, ἀλλὰ παραμελοῦντες τὰ ἑαυτῶν καὶ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα;

Δεδομένου τώρα ὅτι ἡ ἀμετροέπεια αὕτη ἐτηρηθῆν πολλὰκις διὰ πάντα τῆς πολιτείας κλάδων, φαντάζεσθε πλέον εἰς ποίαν θέσιν εὐρέθησαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, αἰσθανόμενοι ὅλην τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διασκεδάσωσι, ἐφ' ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν, μίαν τοιαύτην γενικευμένην γνώμην, σχηματισθεῖσαν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐκάστοτε ἐν τῇ τύπῳ ἀπροσέκτως καὶ ὑπεράγαν ἐλευθεροστόμως διεκτραγωδομένων ἐσωτερικῶν ἡμῶν πραγμάτων;

Κάποιος ἀξιωματικὸς μᾶς ἔλεγεν ὅτι, τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεως τῆς Μοίρας ἐν Σμύρῃ, ἐγγῶριον φύλλον ἀνεδημοσίευσεν ἄρθρον ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος, ἐν ᾧ ὑμνοῦμένου τοῦ κ. Βουδούρη, ὡς ἐργαζομένου ὑπὲρ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ Ἐθνικοῦ ἠρονήματος, ὑμνολογεῖτο συγχρόνως οὗτος καὶ ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ ὄσων τὸ θάρρος νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ καθήκοντος τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Ναυτικοῦ τοὺς παραμελοῦντας ἀξιοθρηνητικῶς ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν.

Καὶ δὲν γνωρίζομεν, ἀληθῶς, πῶς καὶ διατί ἀνεδημοσίευσεν τὸ τοιοῦτον ἄρθρον, ἀλλὰ τάχα ἦτο καμμία ἀνάγκη νὰ δημοσιευθῇ τοῦτο εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα, εἰς παρρημονὰς μάλιστα τοῦ ἐκπλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου δι' ὕδατα, τὰ ὁποῖα θραυόμενα στενάζουσιν εἰς χώρας ὅπου προσκυνεῖται μὲ τὴν θρησκείαν κρύφα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία;

Καὶ μᾶς ἔλεγε κατόπιν ὁ φίλος ἀξιωματικὸς, ὅτι κερδίσας ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ φιλίαν τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, ἠρωτᾶτο δὲν ἔχομεν Δικαιοσύνην, Στρατόν, Παιδείαν, Κλῆρον, καὶ ὅτι ἐβλεπε δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἠσθάνετο θερμὰς περιπτύξεις, ἐπὶ τῇ ἐνθαρρυντικῇ διαβεβαίωσιν του.

Οὔτε ἡ κάθοδος ἐκείνη τῶν ὑπεργῆρων μοναχῶν τῶν Ἀγίων Τόπων, καὶ τὰ προσκυνήματα ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ τὰ φιλήματα ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, μᾶς ἐξωμολογεῖτο οὗτος, τὸν συνεκίνησαν τόσον ὅσον τὰ δάκρυα καὶ οἱ ἐναγκαλι-

σμοὶ ἐκεῖνοι τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν μας, τῶν διαβεβαιουμένων ὅτι ἔχομεν καὶ Δικαιοσύνην καὶ Στρατόν καὶ Ναυτικόν καὶ Παιδείαν καὶ Κλῆρον, ἀνθρωπινὰ πάντα ταῦτα, καὶ ἂν ὄχι τέλεια, ὑποφερτὰ τοῦλάχιστον.

Τάχα τὸ μικρὸν αὐτὸ σημεῖωμα θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τίποτε;

Οἱ ἀκράτητοι πατριῶται τοῦ τύπου δὲν νομίζουσιν ὅτι εἶνε ἐπιζήμιον διὰ τὸν ἔξω Ἑλληνισμόν ἢ μεγαλοποιήσῃ τῶν πραγμάτων;

Χωρὶς νὰ νομίζομεν ὅτι ἀποτελοῦμεν ἰδανικὸν κράτους, δὲν πιστεύομεν νὰ ἔχωσι τα' παρ' ἡμῖν τόσον κακῶς, ὥστε ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ ἱερὰ ἡμῶν ἐξωτερικὰ συμφέροντα νὰ ἀναλωθῆμεθα εἰς θρήνους καὶ νὰ παραδέρνωμεν εἰς κοπετούς, διεκτραγωδοῦντες τελείαν παραλυσίαν.

Εἶνε ἐγκληματικῶς ἄδικον, νομίζομεν, νὰ δηλητηριάζομεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας.

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΓΥΖΗ Πρὸ εἰκοσιμῶν ἡμερῶν ἐκλείδεν ἡ μεγάλη Καλλιτεχνικὴ ἐκθεσις τοῦ Μονάρχου καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γύζη τὰ θαναμασθέντα παρὰ τοὺς πίνακας τοῦ Μπαϊκλιν καὶ τοῦ Λαῖδλ, τῶν συναποθανόντων μετὰ τοῦ Γύζη τιτάνων τῆς ζωγραφικῆς, ἐξητάθησαν διὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βιέννης καὶ ἀργότερα διὰ τὴν ἐκθεσὶν τῶν Παρισίων.

Ὁ γνωστὸς τεχνοκρίτης τοῦ «Βήματος» τῆς Ρώμης, γράφων περὶ Γύζη λέγει μεταξὺ ἄλλων:

«Τὸ εὐγενὲς αἰσθημα διαπνέει καὶ ἐξευγενίζει πᾶν ὅ,τι ἐπιχειρεῖ ὁ Ἕλλην' καλλιτέχνης, ὁστις ἐπιχειρεῖ τὰ πάντα καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ ἔργα θὰ ἐπιδράσῃ σημαντικὰ ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς τέχνης».

Δὲν γνωρίζομεν τώρα, περιῦλλον, τάχα εἰς γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ ἀνωτέρω; Ἐμαθάν οἱ ἀρμόδιοι ὅτι αἱ πλεῖστα τῶν εἰκόνων τοῦ ἀληθῶς μεγάλου Ἑλλήνος ζωγράφου ἐπωλήθησαν εἰς ὑψηλοτάτας τιμὰς καὶ ὅτι κινδυνεύει νὰ μείνῃ ἰδιοκτησία τῶν ξένων ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ ὁμογενοῦς καλλιτέχνου, διὰ τὸ ὁποῖον ὁσημέραι ὁμιλεῖ ὁλόκληρος ὁ Εὐρωπαϊκὸς κόσμος;

Ἡ τάχα ἡ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ μερικὰς ἐκατοστίας χιλιάδων δραχμῶν πρὸς ἀπόκτησιν μιᾶς σειρᾶς, ἐκ τῶν ἀπωλήτων ἀκόμη; Βεβαία δὲν εἶμεθα τόσον ἀπλοῖκοι διὰ νὰ νομίζομεν ὅτι παίζομεν μὲ τὸν χρυσόν, διασκεδάζοντες, ἀλλὰ τάχα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ζήτημα δημοσίας ἀνάγκης, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, καὶ ἡ ἀγορά μερικῶν εἰκόνων τοῦ Γύζη;

Μόνον ἡ ἐξαγορὰ τῶν κτημάτων Στεφάνοδικ ἀποτελεῖ ζήτημα δημοσίας ἀνάγκης;

Ὁμολογοῦμεν, ἐν πάσῃ εὐλακροειείᾳ, ὅτι στενωχωροῦμεθα εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γράψωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Εἶμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἐπομένως τὸ Κράτος, δὲν θὰ εὐρῇ μίαν ἡμέραν κανένα λόγον διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν πρὸς ἐν τόσον ἐπιβαλλόμενον καθήκον.

Προχθὲς ἀκόμη ὁ κ. Ἰακωβίδης πρὸς συντάκτην τοῦ «Ἀστῆρος» ἔλεγεν ἐπὶ λέξει:

«Ἐγὼ πάντοτε ὡς ὄνειρον νὰ ἐγκαινιάσω τὸ «Ἑλληνικὸν τμήμα τῆς Πινακοθήκης μὲ εἰκόνας τοῦ Γύζη καὶ δὲν ἐγκατέλειψα ὡς τώρα τὴν ἐλπίδα.

«Οἱ Ἕλληνες τοῦ Μονάρχου ἀπέστειλαν ἀναφορὰν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ζητοῦντες νὰ ἀγορασθοῦν παρ' αὐτῆς δύο ἢ τρία ἔργα τοῦ Γύζη».

Ἡ κυβέρνησις βεβαίως θὰ ἔλαβε αὐτὴν τὴν ἀναφορὰν.

Μήπως δι' ἐν ἡ δύο ἔργα τοῦ Γύζη δὲν ἔχει ἡ Ἑλλὰς ὀλίγα χρήματα νὰ διαθέσῃ; ἢ τάχα δὲν τὰ θεωρεῖ ἀξία διὰ τὴν κλειστήν — ἀλλοίμονον! — ἀκόμη Πινακοθήκην μας; . . . . .

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ τελευταία μεγάλη Καλλιτεχνικὴ ἐκθεσις τοῦ Μονάρχου — διὰ νὰ ἐπανέλθομεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρθροῦ μᾶς καὶ νὰ μὴ ματαιοπονῶμεν, ἀνωφελῶς ἴσως, — κατέστησε παγκόσμιον τὸν προῶρος ἀποθανόντα Ἕλληνα ζωγράφον.

Ὁ φόβος δὲ ὁ ὁποῖος συνείχε τοὺς θαυμαστὰς καὶ φίλους του, ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἐνδεχόμενον ἡ γεινιαιότης του μὲ τοὺς ἡμιθέους τῆς Τέχνης τὸν Λαῖδλ καὶ τὸν Μπαϊκλιν, νὰ ἀμαυρώσῃ κάπως τὴν αἴγλην του, διεσκεδάσθη παντελῶς. Ἀκριβῶς κατ' αὐτὸν τὸν ἐνδοξον τρόπον ὁ Γύζης εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς ἀθανάτου Τέχνης.

ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΑ Τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἐκθέσεως τῶν χρυσάνθεμων ἐμεινα ἐπὶ ὥρας εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Παρνασσοῦ, ἐν μέσῳ ὅλων τῶν χρωμάτων καὶ ὅλων τῶν ἀποχρώσεων τοῦ ὠραίου ἄνθους.

Μοῦ ἔβλεπε τὴν ψυχὴν ἡ ἰδέα ὅτι τὴν ἐπαύριον δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος τῶν παραδόξων σχημάτων, μὲ τὰς διαφορὰς καὶ ἀνομοιότητας, τὰς ἐδῶ λεπτὰς καὶ ὀδιοράτους, καὶ τὰς παρέκει καταφανεῖς καὶ καθαρωτάτας.

Τὸ ἰδιότροπον Ἰαπωνικὸν ἄνθος πλαισιούμενον ὑφ' ἐνός ἀπαλοῦ καὶ ὑποχρῶσου ἠμιφωτος, ἐφαίνετο ἐκεῖ παραδοξότερον, πλέον παράβολον ἀφ' ὅτι πράγματι εἶνε.

Ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι κάθε στιγμὴν ἠλλάζε μορφὰς καὶ σχήματα, ἐδέχετο ἄλλας ἀνταυγείας καὶ ἄλλας φωτοσκιάσεις, καὶ ἐθάμβωνε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἐξῆπτε τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐνύσσε τὴν καρδίαν μέχρι πόνου.

Δὲν γνωρίζω διατί εἶνε τόσον μυστηριώδες καὶ τόσον ἀλλόκοτον μὲ τοὺς ἀραχνοειδεῖς τοῦ πλοκάμου, μὲ τοὺς δακτύλους τοῦ τοῦ εὐθείς καὶ ἀκάμπτους, μὲ τὰ, ὡς φύλλα φανταστικῶν καὶ ἀνυπάρκτων ἀνθέων, πέταλά του, μὲ τὴν χιονώδη λευκότητά του, τὴν χρυσὴν του ἀνθησίν, τὴν ἀργυρᾶν του ἀκμὴν, τὴν ποικιλίαν του καὶ τὸν πολυσυνθετισμὸν του, τὸν ὁποῖον ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ τις πλήρη καὶ νὰ ἀποδώσῃ ἀκριβῶς.

Πιστεύει κανεὶς ὅτι ἔχουν ψυχὴν τὰ ἄνθη αὐτά, μίαν ψυχὴν ψυχρὰν καὶ ἀδιάφορον καὶ ὅτι ζοῦν ἐπὶ τοῦ κόσμου τούτου ζῶν ἀπόκοσμον καὶ ἐσωτέραν.

Ὁμοιάζουν κάπως μὲ τὰς γυναῖκας, τὰ παράδοξα αὐτὰ ἄνθη καὶ μὲ τὰς ἀμφιβόλους φθινοπωρινὰς δύσεις, ἀλλὰ φαίνονται μυστηριωδέστερα ἐκείνων καὶ πλέον πλούσια εἰς ἐναλλαγὰς καὶ λεπτότητας τῶν χρωμάτων καὶ ἀποχρώσεων, τὰς ὁποίας ἐξατμίζει εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ κρυερὸν λυκόφως.

Καὶ τὰ ἐβλεπα ἐκεῖ ἐνδεδυμένα ὅλον τὸν ἀμύθητον πλοῦτον τοῦ ἰάσπιδος καὶ τοῦ σαπφείρου καὶ τοῦ σμαράγδου καὶ τοῦ τοπαζίου καὶ τοῦ ἀμεθύστου, φωτιζόμενα ἀπὸ ἰσίδας ἀδαμάντων καὶ καθρεπτιζόμενα εἰς πελάγη ὀφθαλμῶν, ἀπαθῆ δμως καὶ ἀδιάφορα καὶ ξένα πρὸς ὅλην ἐκείνην τὴν γύρω ἐκχειλιζοῦσαν ζῶν, ἦτις τὰ περιέβαλε μὲ θωπείας καὶ μὲ φιλήματα καὶ μὲ ἀγάπην.

Καὶ τὰ ἐβλεπα ἀκόμη νὰ ἀναπαύωνται ἀπαθῶς ἐντελῶς καὶ ἀταράχως ἐπὶ στηλῶν καὶ νὰ κλίνουν ἐπὶ γονάτων καὶ νὰ φέρωνται διὰ χειρῶν, ὡς αὐτὰ ἄρθρων καὶ λεπτοδακτύλων, καὶ νὰ προσφέρωνται καὶ νὰ ἀνταλλάσσωνται ἀμάραντα καὶ νωπά, ἀλλὰ καὶ ψυχρὰ πάντοτε.

Καὶ τὰ ἐβλεπα ἐθριμμένα εἰς τὸ δάπεδον, πατημένα εἰς τοὺς οὐδοὺς τῶν θυρῶν, ξεφυλλισμένα καὶ ἀγνώριστα, συναποφερόμενα ὑπὸ τὰ ὑποδήματα ὡς ῥάκη παραμορφωμένα καὶ οἰκτρὰ ἀπὸ τῶν διαδρόμων εἰς τὴν κλίμακα καὶ ὕστερα εἰς τὰς ὁδοὺς. . . . .

Καὶ ὡς ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ τὸ φῶς ἐγίνετο ἀμυδρότερον ἐντὸς τῆς αἰθούσης, τὰ ἐβλεπα γιγάντια, συγκεχυμένα, τερατώδη, τρομερὰ, μὲ κάτι φύλλα ὡς δάκτυλα νεκρῶν, μὲ κλάδους ὡς σκελετούς, μὲ ἓνα μυστηριώδη τρόπον εἰς τὴν παγερᾶν τῶν ἀκινυσθῶν, μὲ μίαν κρύαν στιλπνότητα τῶν πετάλων τῶν, ὡσεὶ ὀσῶν ἀναγγεγυμνωμένων. . . . .

Καὶ ὅταν ἀργότερα εὐρέθην εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐδάδισα πρὸς τὰ ἔξω, εἶδα τὰ αὐτὰ χρυσάνθεμα τοῦ Παρνασσοῦ, τὰ ἄθωα καὶ τὰ πολύχρωμα, νὰ σκορπίζωνται εἰς τὸν Σαρωνικὸν ἀπὸ μίαν δύσιν μοναδικὴν καὶ θαυμασίαν. . . . .

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΔΙΑ ΤΑ ΑΥΣΤΡΙΑΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ αναγγέλλει εις τους φίλους του ποιητού Ροβέρτου Χάμερλιγγ, του συγγραφέως της περιωνύμου "Ασπυσίας" και τόσων άλλων ωραίων έργων, δι' εις το άρχαιον του έν Βιέννη φιλολογικόν φροντιστήριον εδράσκονται τρεῖς πραγματεῖαι τοῦ ποιητοῦ, τὰς οποίας έγραψε τῷ 1852-53 ὡς μέλος τοῦ φροντιστηρίου ἢ μία πραγματοποιημένη περι τῆς ποιητικῆς τέχνης τοῦ Ὁρατίου εἶνε λατινιστί γεγραμμένη, ἐκ τῶν άλλων δύο αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν γερμανιστί ἢ μία πραγματοποιημένη περι τῶν παρομοιώσεων τῆς "Παιίδος" καὶ ἡ ἄλλη περι τοῦ πλατωνικοῦ μύθου τῆς περιφορᾶς τῶν θεῶν ἐν τῷ Φαίδρῳ.

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΩΤΕΡΟΣ κωμικός ποιητής τῆς Πολωνίας, ὁ Μιχαήλ Μπαλοῦκι ηἰτοκτόνησε πρό τινων ἑβδομάδων εἰς ἐν δασύλλιον παρὰ τὴν Κρακοβίαν. Ὁ Μπαλοῦκι ὑπῆρξε γονιμώτατος συγγραφεὺς κωμωδιῶν καὶ κωμικῶν σκηνῶν, τὰ δὲ θέματα τῶν ἔργων του ἠντιλήσεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του· τὰ ἦθη τῆς Πολωνίας καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρακοβίας διακωμῶδει, καὶ τὰ κοινωνικά καὶ πολιτικά ἑλαττώματα γελοιογραφεῖ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον. Αἱ κωμωδίαί του τῶν ὁποίων τὸ ἄλας εἶνε κάπως χονδρόν εἰδωροῦθησαν ὡς κοινωνικαὶ σάτυραι. Ὅλη ἡ Πολωνία ἐκάγχασεν ἐπὶ ἔτη μετὰ τοὺς τύπους του τοὺς κωμικούς καὶ τὰς σιγνάς του τὰς σατυρικάς. Εἰς τὸ ἔργον του ἱσάσχει πολὺ φαιδρότης καὶ πολὺ ὀλίγη πικρία. Ὁ Μπαλοῦκι ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ γελάσῃ καὶ νὰ κἀμῃ καὶ τοὺς άλλους νὰ γελάσουν ἢ δὲ δυνάμεις του συνίσταται εἰς τὴν δράσιν καὶ ὄχι εἰς τὸ ἴφος. Ἡ δημοτικότης του ἐξηκολούθησεν ἀμείωτος ἐπὶ 40 ἔτη καὶ τὸν συνώδευσε μέχρι τοῦ τάφου. Τινὲς θέλοντες νὰ ἐξηγήσουν τὸν μυστηριώδη θάνατον τοῦ κωμωδιογράφου ἀπέδωσαν αὐτὸν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς κριτικῆς κατὰ τοῦ τελευταίου ἔργου του. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές· ἡ κριτικὴ ἐδείχθη ἀνεκὰθεν μέχρις ὑπερβολῆς ἐπιεικῆς πρὸς αὐτὸν, τὸ δὲ κοινὸν τὸν ἠγάπα ἐπίσης μέχρις ὑπερβολῆς· ἀπόδειξις ὅτι εἰς τὰ διάφορα πολωνικά θεάτρα παριστάνονται εἴκοσι τρία διάφορα ἔργα του.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΥΒΡΟΥ πλουτίζεται προσεχῶς μετὰ μεγάλην συλλογὴν ἀρχαιοτήτων, προερχομένων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Σούσων ἐν Περσίᾳ. Ἀτμόπλοιον τοῦ κράτους μεταφέρει τὰ πολυτίμητα κειμήλια εἰς Γαλλίαν, ἢ ὁποῖα ἔχει τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν ἀνασκαφῶν ἐν Περσίᾳ. Τὸ προνόμιον ἠγοράσθη δι' ἑκατὸν χιλ. φράγκων καὶ ἐνὸς ταπητουργήματος τῶν Γοβελίνων.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΚΡΗΤΗ. Εἰς τὴν "Ἐφημερίδα τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς" ἐν Λονδίῳ ἐδημοσίευσεν ὁ ἐνεργῶν τὰς ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικάς ἀνασκαφὰς διάσημος Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Ἐβαν, πλήρη καὶ λεπτομερῆ ἐκθέσιν τῶν σπουδαιωτάτων διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐργασιῶν του.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου ἔρχονται εἰς φῶς πράγματα ἐντελῶς νέα περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς, ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξίν παλαιωτάτων Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ συγγενοῦς πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν τέχνην, οὐδεμίαν ἔχοντος σχέσιν ὅμως ἐν τῷ ρυθμῷ καὶ τῷ τύπῳ πρὸς αὐτήν, ἀναδεικνύοντος δὲ ἰδίαν ἀτομικότητα καὶ δύναμιν.

Ὁ Ἐβανς ἐξέχωσεν ἠδὴ τὸ ἀνάκτορον τῆς πόλεως Κνωσοῦ, ἔφερε δὲ εἰς φῶς τὸν μυθικὸν Λαβύρινθον, τοῦλάχιστον ὡς οὗτος εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν περιφημῶν περιγραφῶν τῆς διαφρονημοσύνης του τῆς πολυπλόκου καὶ μυστηριώδους. Ἡ ἐσωτερικὴ του διασκευὴ εἶνε παραδοξοτάτη καὶ λίαν περιεργός. Βλέπει τις ἐναλλάξ μεγάλας αἰθούσας καὶ μικρὰ δωμάτια συγκινωνοῦντα μετὰ μακροῦς διαδρόμους.

Τὰ τεμάχια τῶν διαφόρων ζωγραφημάτων εἶνε ἐκτάκτου ἐνδιαφέροντος. Εἰκόνας μετὰ προσωπογραφίας φυσικοῦ μεγέθους, τοποθεσίαι, διάφοροι συνθέσεις κινοῦν τὴν κατὰ πλῆξιν καὶ τὸν θαυμασμόν. Ἐκτὸς τῶν εὐρημάτων αὐτῶν ἀνεκαλύφθησαν εἰς Κνωσὸν καὶ ἐγγράφα ἀκόμη. Χιλιάδες μικρῶν τινάκων ἐξ ἀργύρου, ἄλλοι μετὰ χαρακτῆρας γραμμικῶν καὶ ἄλλοι μετὰ τοιούτους ζωγραφικῶν ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Ἐβανς τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Βασιλέως ἀλλὰ δὲν ὁμοιάζουν αἱ γραμμαὶ τῶν οὐτε πρὸς τὰ Ἀσσυριακὰ γράμματα, οὐτε πρὸς τὰ Αἰγυπτιακὰ.

Παριστώσιν ἐπομένως τὰ πρώτα ἴχνη τῆς Ἑλλην. γραφῆς. Οἱ ζωγραφικοὶ χαρακτῆρες προσθέτως ἀποτελοῦν κάποιον ἰδιοτυπιὸν γραφῆς Κριτικῆς. Ἐν ὀλίγοις τοιούτοις εἶνε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μίνωος, ὁ περίφημος Λαβύρινθος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι καταστράφη διὰ πυρπολήσεως ἀφοῦ πρώτον διηρπάγη ὑπὸ ἐπιδρομέων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ ὑπὸ τὸν Ἐβανς ἀνασκαφαὶ τῆς Κρήτης πρόκειται νὰ παράσχωσι εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν σπουδαιωτάτας καὶ ἀξιοσημειώτους ὑψηροσίας.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ κ. Βλάχος ὑπέβαλε πρὸς ἡμερῶν τὴν παραίτησίν του, καὶ ἐγένετο δεκτὴ. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ διεύθυνσις θὰ δοθῇ εἰς ἀνδρα ἐννοοῦντα τὴν πρόδον ἐν τῇ τέχνῃ καὶ μὴ περιορίζοντα αὐτὴν εἰς τὰ στενά ὄρια τῆς ὡς ἐκ συστήματος ὀπισθοδρομικῆς ἀντιλήψεως, παρέχοντα δὲ τὰς ἐγγυήσεις, τὰς οποίας ἀπαιτῆ ἡ θέσις διενθνυτοῦ τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου.

Ἡ διεύθυνσις τοῦ θεάτρου περιήλθε προσωρινῶς, μετὰ τὴν ἀπόδοχὴν τῆς παραίτησεως τοῦ κ. Βλάχου, εἰς τὸν κ. Στεφάνου, γενικὸν γραμματέα, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη καὶ ἡ εἰσηγήσις τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις παραμένει ἡ ἰδίᾳ.

Τὸ λοιπὸν προσωπικὸν δὲν ἠλλάξε συντεληρωθῆ δὲ διὰ τῆς προσλήψεως καὶ νέων προσώπων.

Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐγκαινίων, εἰάν εἶνε ἀκριβὲς τὸ δημοσιευθὲν καὶ ἂν ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, εἶνε τοικίλον καὶ κατηρητισμένον μετ' ἀρχετικῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας.

Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐναλλάσσονται δὲ εἰς μουσικὰ τεμάχια, εἰς ἀπαγγελίας μονολόγων καὶ εἰς πα-

ρασιάσεις μονοπράκτους κωμωδιῶν καὶ δραματιῶν. Ἡ ὀρχήστρα τῆς Μουσικῆς Ἐταιρείας θὰ ἐτελέσῃ τὸ ἐνόργανον μέρος τοῦ προγράμματος, εἰς τὸ ὁποῖον μεταξὺ άλλων ἀναγράφεται καὶ ὁ «Χορὸς τῶν Ἀνθῶν» ἐκ τῆς Φλώρας Μιράμπιλη τοῦ ἡμετέρου Σαμάρα.

Ε ΔΟΘΗ ἐσχάτως εἰς τὸ δημοτικὸν θέατρον ὑπὸ τοῦ ἐξ ἐρασιτεχνῶν θιάσου τῆς Ἐταιρείας πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ἡ Ἰριγένεια ἐν Ταύροις τοῦ Ἐδριπίδου.

Οἱ διδάξαντες τὰ κῆρυα πρόσωπα τῆς τραγωδίας κ. Κωνσταντίνου καὶ δεσποινίς Ἀποστόλου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ὄντως διεμηνησάν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐφάνησαν μελετημένοι καὶ εἶνε ἀξιοὶ συγχαρητηρίων διὰ τὴν φιλοπονίαν των.

Ἡ ἐρμηνεύσασα τὸ πρόσωπον τῆς Ἀθηνᾶς, μόλις δεκαεταετίς κόρη (!) μετὰ τὴν περικεφαλαίαν πού ἔφερε καὶ τὸ δῶρον πού ἐκράτει, ἐφάνετο μάλλον ἕνα μικρὸ ἀγγελουδάκι ἀπαγγέλλον μίαν ἠλίαν προσεσχῆν.

Περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μελοποιήσεως τῶν χορικῶν τῆς τραγωδίας, ὁ ἀναγνωστὴς εἰμπορεῖ νὰ εὖρη γενικᾶς ἰδέας εἰς τὸ περὶ «Ἐθνικῆς μουσικῆς» ἀρθρον τὸ περιεχόμενον εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο.

Ἡ δὲ μελοποιήσις τῶν χορικῶν τῆς Ἰριγένειας ὑπὸ τοῦ κ. Παχτίκου, ἕνα πράγμα κυρίως μᾶς ἐφάνερον, τὴν ἀκραν ἀνεκτικότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ ἐνώπιον ἔργου τελείως λανθασμένου αισθητικῶς, καὶ ἰδεολογικῶς, ὁργανικῶς δὲ μαρτυροῦντος, παντελῆ ἀγνοίαν παντὸς τεχνικοῦ νόμου, εὖλογον ἄλλως τε ἀγνοίαν διὰ τὸν συνθέτην τὸν γνωρίζοντα μόνον ὀλίγην θεωρίαν μουσικῆς. Καὶ ἡ ἀνεκτικότης τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ ἴσως τρανώτερον ἐφανερώθη ὅταν, κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ διαλέξῃ ὑπὸ τοῦ κ. Παχτίκου ἐπὶ τῆς μελοποιίας τῶν χορικῶν, ἐπετρέσθη εἰς αὐτὸν νὰ εἴπῃ, τὴν 20ην Ὀκτωβρίου τοῦ πολιτισμένου ἔτους 1901 πρὸς κοινὸν μορφωμένου, τὴν ἑξῆς φράσιν· «Ἡ μουσικὴ παρὰ τοὺς νεωτέρους οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἔχει ἢ αὐτὴν ἀπλῶς τὴν αισθητικὴν τέχνην!»

Ἐκ τῆς Ἰριγένειας ἐν Ταύροις

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΟΖΑΡΤ. Εἰς τὸ Μιλάνον ὁ Μόζαρτ εἶχε λάβῃ παραγγελίαν ἀπὸ τὸν ἐργολάβον Καστιλιῶν καὶ συνθέσῃ ἕν μελόδραμα τὸ ὁποῖον θὰ παριστάνετο περὶ τὰ τέλη τοῦ 1770. Τὸ μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις θὰ ἔφερε τὸν τίτλον «Μιθριδάτης βασιλεὺς τοῦ Πόντου». Οἱ στίχοι ἦσαν τοῦ ποιητοῦ Cigna Santi.

Ὁ Βολφγγάγγ ἐδόθη ἀμέσως μετὰ τῆς εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ μελοδράματος, ἐπιθυμῶν νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις του εἰς αὐτὸ τὸ μεγάλης σπουδαιότητος ἔργον καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι αἱ ἐπὶ τῆς ἰδιοφυίας του βασιωθεῖσαι ἐλπίδες ἦσαν προωρισμέναι θριαμβευτικῶς νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Πρὶν ἢ ὅλος διατεθῇ διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν κυ-

ρίων τεμαχίων τοῦ μελοδράματος, ὁ δεκαεταετής συνθέτης ἐδέησε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κοπιωστικὴν ἐργασίαν τῆς μελοποιήσεως τῶν ἀτελετητῶν recitativi τῶν τριῶν μακρῶν πράξεων. Καίτοι δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς διαμονῆς του εἰς Βολωνίαν ἄφινε τὴν πέναν ἐλευθέραν, νὰ τρέξῃ σὺν χαρτῇ, δὲν κατώρθωσε νὰ τελειώσῃ τὴν μονότονον ἐργασίαν πρὸς τῆς ἐποχῆς πού εἶχεν δοσθῆ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Μιλάνον.

Εἰς ἐν ἀπὸ τὰ συνῆθη βυτερόγραφα ἀπὸ τὸ «Μιλάνον 20 Ὀκτωβρίου» πρὸς τὴν «ἀγαπήτην του μητεροῦλα», λέγει· «Ἄν εἰμπορῶ νὰ γράφω πολὺ, γὰρ μοῦ ποιοῦν τὰ δάκτυλα ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ γράψιμο τῶν recitativi. Ἰκετέω τὴν μητεροῦλά μου νὰ εὐχθῆ γὰρ μὲνα ὥστε νὰ πάῃ καλά τὸ μελόδραμά μου, γὰρ νὰ ἡμεθα βυτερα εὐτυχισμένοι ὅλοι μαζί».

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴν ὀληλήραν αὐτὴν ἐργασίαν ὁ Μόζαρτ ἐδέησε νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀναγκαστικὴν διακοπὴν τῆς ἐργασίας του, καὶ νὰ ἀναμείνῃ, πρὶν ἢ συνθέσῃ τὰ κομμάτια τοῦ μελοδράματος, τοὺς μέλλοντας ἐρμηνεύει αὐτοῦ ἀπὸ τὸ Μιλάνον.

Ὅπως ἀπαιτοῦσαν αἱ ὀλίγον ζηλευταὶ συνῆθειαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ συνθέτης δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν πτῆσιν τῆς φαντασίας του εἰς τὸ ἔργον του. Ἐπρεπε ἀναγκαστικῶς νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοὺς virtuosi ἐρμηνευτὰς τοῦ ἔργου καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των, συχνὰ δὲ καὶ εἰς τὰς ἰδιοτροπίαις των.

Μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς φωνητικῆς τέχνης, αἱ ἀπαιτήσεις τῶν virtuosi ἠξήθησαν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν. Τὸ νέον μελόδραμα ἔπρεπε καὶ συντεθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τοὺς κυριωτέρους ἐκτελεστάς, εἰς τῶν ὥστε νὰ ὑποβηθῇ τὴν ἀνάδειξιν τῶν φωνητικῶν προσόντων των.

Ἀναλόγως τοῦ ὁλοῦ ἐζητοῦντο ἰδιαίτερα δικαιοῦματα, τὰ ὁποῖα ζηλοτύπως ἤθελαν νὰ εἶνε σεβαστὰ ἀπέναντι τῶν δικαιωμάτων τῶν άλλων ἐρμηνευτῶν. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ καθεὶς μετὰ τὴν σειρὰν τῶν ἀπαιτοῦσεν ἕνα κομμάτι δι' ἑαυτὸν, μίαν ὄρισμένην ἀγία, τὴν ὁποῖαν νὰ εἰμπορῆ νὰ ποικίλλῃ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειάν του. Καὶ ὅταν οἱ virtuosi καὶ ὁ συνθέτης εἶχαν ἐπὶ τέλος συνεννοηθῇ, τὸ μελόδραμα, πολὺ περισσότερο ἀπὸ μίαν θεατρικὴν δράσιν, ἀπὸ ἐν ὁργανικὸν ἔργον, προέκυπτεν ὁμοιον μετὰ μίαν συναλίαν, μετὰ μίαν σειρὰν ἀπὸ κομματια προσκολλημένα εἰς τὸν χορμὸν τῆς ὑποθέσεως καθὼς τὰ μαργαριτάρια ἐνὸς περιδεραιοῦ.

Ὁ Μιθριδάτης τοῦ Μόζαρτ, συντεθείς ὑπὸ τὴν τυρανίαν αὐτῶν τῶν συνθητιῶν, ἔχει ὅλα τὰ ἑλαττώματα πού ἦσαν ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς ἐποχῆς. Ὅτε βέβαια, θὰ ἦτο δυνατόν, δεκαεταετῆς συνθέτης νὰ ἐξανίστατο ἐναντίον αὐτῶν τῶν σφαλμάτων, καθότι, καὶ ἂν παραδεχθῆ κανεὶς ὅτι ἡ πρόωρος μεγαλοφυΐα του θὰ τὸν ἔκαμνε νὰ αἰσθανθῇ καὶ ἐνοήσῃ τὴν ἀνάγκην μερικῶν ἀναμορφώσεων εἰς τὴν τέχνην, δὲν θὰ εἶχε τὸ κῆρυα καὶ τὸ θάρρος νὰ τὰς ἐκδιώξῃ καὶ ἐπιβάλῃ.

Κατὰ τὸν Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον ὁ Μόζαρτ ἦτον ὅλος ἀφοσιωμένος εἰς τὸ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργον του. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ ἐπιστολογραφία του περιωρίσθη εἰς δύο βυτερόγραφα κάτω ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς τοῦ πατρὸς του. Τὸ ἕνα λέγει:

Ἀὐτὴν τὴν στιγμήν ἔχω νὰ ἐργασθῶ πολὺ γὰρ τὸ μελόδραμά μου. Ἐλπίζω ὅτι μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ πάνε ὅλα καλά».

Καὶ τὸ ἄλλο:

«Χαῖρε. Παρακάλεῖ τὸν Θεὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μελόδραμα.

Ὁ ἀδελφός σου
B. MOZART
μετὰ τὰ δάκτυλα πονεμένα ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ γράψιμο».

Η ΜΑΓΙΣΣΑ τοῦ κ. Λαυράγκα, ἡ ὁποία τελευταίως παρεστάθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδραματικοῦ θιάσου καὶ τῆς ὁποίας τόσον ἤρρεσεν ἡ νεωτεριστικὴ μουσικὴ, ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν πρᾶξιν μεγάλου μελοδράματος τοῦ Ἑλληνος μουσουργοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἀτελὲς τῆς ὀρχήστρας, τοῦ χοροῦ καὶ τῆς ἐν γένει ἀπὸ σκηνῆς παραστάσεως μὲ τὸν ὑπάρχοντα θίασον ἠνάγκασαν τὸν κ. Λαυράγκα νὰ δώσῃ τὴν τελευταίαν μόνον πρᾶξιν. Ἐκ τούτου ἡ ἐντύπωσις ἔργου ἡμιτελοῦς, τὴν ὁποίαν ἀπεκόμισαν οἱ θεαταί.

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ παρεστάθη τελευταίως μελόδραμα, ἔμπνευσθὲν ἐκ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, «*ἢ Σαῖά τοῦ Χοροῦ*». Τὴν μουσικὴν ἔχει συνθέσει ὁ κ. Ναπολέων Λαμπιλέτ. Τὰ ἀγγλικά φύλλα ἀναφέρουν εὐφρόμως τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνος συνθέτου.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΚΗΔΕΙΑ. Ἡ εἰκὼν αὐτῆ τοῦ ἀγγλοῦ ζωγράφου Μ. G. Sherwood Hunter, μὲ αἰσθητικὴν συγκλονίζουσαν τὰ μύχια τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐν τῶν ἀρίστων, τῶν ὑπερόχων ἔργων τῆς νεωτέρας ζωγραφικῆς. Ἡ θλίψις, χωρὶς στολισματα, μεγάλη καὶ ἀνεπίδεικτος, συνοδεύει, αὐτῇ μόνῃ, μὲ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ ἀδελφία του, τὴν κηδεῖαν τοῦ μικροῦ, ἐν ᾧ εἰς μίαν ἄκραν τῆς ὁδοῦ προβάλλει συμπονόσα, μητέρα καὶ αὐτῇ, μία ξένη. Κρατεῖ ὁ ἴδιος ὁ πατέρας, πτωχὸς ἀλιεὺς, τὸ μικρὸν φέρετρον. Καὶ ἀναδίδεται ὀλόγυρα βουβόν, πρὸς τὸν Αἰώνιον τὸ θυμίαμα τοῦ πόνου.

ΟΕΝ ΣΜΥΡΝΗ. ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ, τοῦ ὁποίου μετὰ χαρᾶς ἐξαίρομεν τὴν ἀποστολὴν, προκηρῶσει τὴν Β'. Καλλιτεχνικὴν Ἐκθεσιν διὰ τὸ ἔτος 1902, γενησομένη ἐν τῇ ἐπι τοῦτω μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου, ἡ ὁποία συνδυάζει πάντας τοὺς ὁρους φωτισμοῦ καὶ ἀνέτου τοποθετήσεως τῶν ἔργων.

Ἡ Ἐκθεσις θὰ περιλαμβάνῃ ἐκτὸς τῶν κορυφαίων αὐτῆς τμημάτων ἴτοι ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἐν τῷ κανονισμῷ ἀναφερόμενα ὡς φωτογραφίας, τοιχογραφίας, χαλκογραφίας, ξυλογραφίας, πυρογραφίας, ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ἱχθυογραφικὰ ἔργα.

Τὰ ἐξ ἀντιγραφῶν ἔργα ζωγραφικῆς εἶναι ἀπαράδεκτα.

Χρόνος πρὸς ἀποστολὴν τῶν ἔργων ὁρίζεται ὁ μέχρι τῆς 23 Μαρτίου 1902, ἡμέρα δὲ τῆς ἐνάραξενος ἢ 31 Μαρτίου καὶ διάρκειά τῆς τεσσαρακοσθήμερος.

Θερμῶς σνιστάμεν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπανταχοῦ Ἑλληνας καλλιτέχνας τὸ ἄξιον παντὸς ἐπαίνου σωματεῖον τοῦτο, εὐγενῆ σκοπὸν ἔχον τὴν διάδοσιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΘΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ μεταξὺ Κόγγου καὶ Οὐγγάνδα, ἀνεκαλύφθη μέγα μαστοφόρον, τὸ ὅποιον οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν Ὀκάπι, καὶ τὸ ὅποιον ὀμοιάζει πρὸς ἀντιλόπην ἢ δορκάδα. Κατὰ τὸν Τζόνστον τὸν διοικητὴν τῆς Ἀγγλικῆς Οὐγγάνδα, ὅστις ἐθήρηνσε τὸ ζῶον καὶ ἔλαβε τὸ σῶμά του, τὸ Ὀκάπι εἶνε ἐπιζῶν ἀντιπρόσωπος γένους μηρικαστικῶν ἐξαφανισθέντος, τοῦ ἑλλαδοθηρίου, τοῦ ὁποίου σκελετοὶ ἀνευρέθησαν εἰς τὸ Πικέρμι, παρὰ τὰς Ἀθήνας. Ἡ παρισινὴ Φύσις δημοσιεῖει ὠραίας εἰκόνας τοῦ Ὀκάπι.

Ἐξεδότησαν

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου τόμος γ'. (Βιβλιοθήκη Μαρασῆ τευχ. 146—49) ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1901. σχ. δον σελ. 688 δραχ. 8.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ παρὰ Ρωμαίους καὶ ταῖς νεωτέρας νομοθεσίας (μέρος πρῶτον) ὑπὸ Κωνσταντίνου Β. Δεμερτζῆ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1901 σχ. δον σελ. 144 δραχ. 3.

PLISSEMENTS ET DISLOCATIONS de l'écorce terrestre en Grèce. Leurs rapports avec les phénomènes glaciaires et les effondrements dans l'Océan Atlantique. Par Ph. Negris Athènes, Impr. P. D. Sakellarios, 1901. Prix fr. 6.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ Μακώλεϋ. Κατὰ μετάφρασιν Ἐμμ. Ροῦδου τόμος Α'. τευχὸς γ'—(Βιβλιοθήκη Μαρασῆ τευχ. 150). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1901 σχ. δον σελ. 178 δραχ. μὰς 1.50.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΔΑΜΥΡΩ ΦΙΛΑΡΧΑΙΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ τευχὸς τέταρτον περιέχον τὰ πεπραγμένα κατὰ τὸ Β ἔτος τῆς δευτέρας τριετοῦς περιόδου καὶ τὰς ἀνευρεθείσας ἐπιγραφὰς καὶ ἱστορικὰς πραγματείας (Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου 1901 σχ. δον σελ. 40 δραχ. 1).

ΕΛΛΗΝΕΣ Ἡ ΡΩΜΙΟΙ; ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου (ἐν Ἀθήναις τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου 1901).

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΕΤΑΙΡΙΑΙ. ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ, ὑπὸ Δ. Καραῖου. Ἐν Ἀθήναις τυπογραφεῖον Ἑστία Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραγιοῦρη 1901.

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ Ἡλία Δ. Δ. Ζέγγελη. Ἐν Ἀθήναις τυπογραφεῖον Ἑστία Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραγιοῦρη 1901.

ΚΛΙΝΙΚΗ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ἐσωτερικῶν νοσημάτων ἐπὶ τῇ βάσει φυσικῆς ἐξετάσεως, χημικῆς ἀναλύσεως, μικροσκοπικῆς καὶ μικροβιολογικῆς ἐρευνῆς. Ἐν Ἀθήναις ἐκδοτικὸν βιβλιοπωλεῖον Τζεκα καὶ Πετράκου. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἑστία» Μάισονερ καὶ Καραγιοῦρη. 1902.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΑΡΑΒΕΒΡΑΒΕΥΜΕΝΟΥ ΚΡΙΜΑΤΟΣ ὑπὸ Δημητρίου Παταγεωργίου. Ἡ μόνη ἐκφθεῖσα τοῦ κ. Δ. Μοσχίδου Γραμματικῆ πλέον ἢ τρισμύρια ἀμαρτήματα μᾶλλον δ' οὐδὲν ἕγιες περιέχουσα. Ἐν Ἀθήναις τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραγιοῦρη 1902.

ΟΛΗΓΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ τῆς Κας Ε. Α. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. — Ἀθήναι 1901 τυπογραφεῖον Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραγιοῦρη σχ. 16ον λεπ. 40).

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ τῶν ἑλληνικῶν καὶ γυμναστικῶν σωματείων (Ἀθήνησι 1901 τυπογραφεῖον Κτενᾶ).

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΣΩΜΥΡ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΠΙΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ὑπὸ Ν. Α. Κορδέλλα ἀνθυπάρχου (Ἀθήναι 1901 τυπογραφεῖον Ἑστία Κ. Μάισονερ καὶ Ν. Καραγιοῦρη σχ. 16 σελ. 108 δρ. 2).

Ἀγγέλλονται

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ὑπὸ Σ. Π. Δοβέρδου (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων).